

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

2013
4

Temesi Ferenc prózája | Cselényi Béla, Kántor Zsolt,
Kiss Dénes versei | Bayer Antal a hazai képregénypiacról
Kritikák Hegedűs Márton, Felvidéki Miklós és Petrics
Róbert, Németh András, Koska Zoltán, Pádár Ádám
és Molnár Gábor, Szalay Kristóf képregényeiről

Szépirodalmi Figyelő

Irodalmi, kritikai, szemlélő folyóirat

Szerkesztők:

Pápay György (*főszerkesztő*), Vincze Ferenc (*Kritika*),
Zsávolya Zoltán (*Szemle*), Zsolnai György (*Közügy*)

Főmunkatársak:

Buda Attila, Csillag István, Micskei-Körös Kata

Olvasószerkesztő:

Szilágyi Emőke Rita

Szerkesztőségi titkár:

Demus Zsófia

A szerkesztőség címe:

Postacím: 1462 Budapest, Pf.: 629.

Tel./fax: (1) 321-4757 • E-mail: szif@racio.hu

www.szepirodalmifigyelo.hu

Fedélterv: P. Szathmáry István

Nyomdai előkészítés: Layout Factory Grafikai Stúdió

Megjelenik minden második hónap 15-én

Előfizetési díj: 3000 Ft

A Szépirodalmi Figyelő által feldolgozott folyóiratok:

2000, Alföld, Ambroozia, Apokrif, Bárka, Beszélő, Confessio, Credo,
Duna-part, Dunatükör, Élet és Irodalom, Életünk, Eső, Ex Symposion,
Ezredvég, Forrás, Helikon (Kolozsvár), Héviz, Híd, Hitel, Holmi, Irodalmi Jelen,
Irodalmi Szemle, Jelenkor, Kalligram, Kortárs, Korunk, Látó, Liget,
Lyukasóra, Magyar Lettre Internationale, Magyar Műhely, Magyar Napló,
Mozgó Világ, Múlt és Jövő, Műhely, Műút, Napút, Opus, Ózon, Palócföld,
Pannonhalmi Szemle, Pannon Tükör, Parnasszus, Partium, PoLiSz,
Prae, Sikoly, Somogy, Spanyolnátha, Székelyföld, Tekintet, Tempevölgy,
Tiszatáj, Új Dunatáj, Új Forrás, Üzenet, Vár, Várad, Vár Ucca Műhely,
Vigilia, A Vörös Postakocsi, Zempléni Múza

Lapunk előfizethető a szerkesztőségben,
terjeszti a Magyar Posta Rt. Hírlap Üzletág.

Előfizethető továbbá közvetlenül a postai kézbesítőknél,
az ország bármely postáján, a Hírlap Ügyfélszolgálati Irodákban
és a Központi Hírlap Centrumnál

(Budapest, VIII. ker. Orczy tér 1., tel.: 06-1/477-6300; postacím: Bp., 1900).

További információ: 06-80/444-444; e-mail: hirlapelofizetes@posta.hu

Nyomdai munkák: *mondAt Kft.*, www.mondat.hu, Lázy Kft. • Budapest

Kiadja a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány
Felelős kiadó: a Szépirodalmi Figyelő Alapítvány elnöke
ISSN 1585-3829

TARTALOM

■ SZEMLE

Temesi Ferenc: <i>Apám</i> (PoLiSz, 2013. május–június)	3
Kántor Zsolt: <i>A bor metafizikája</i> (Irodalmi Jelen, 2013/5.)	11
Zsille Gábor: <i>Poszáta</i> (Pannon Tükör, 2013/3.)	13
Cselényi Béla: <i>A Himalája-hipotézis</i> (Parnasszus, 2013/2.)	15
Büki Attila: <i>Fekete kép</i> (Vár, 2013/2.)	16
Papp Sándor Zsigmond: <i>Karel Gott az Elba vizében</i> (Apokrif, 2013/2.)	17
Kiss Dénes: <i>Decemberi sóhaj</i> (Hitel, 2013/5.)	24
Báthori Csaba: <i>Elégia</i> (Műhely, 2013/3.)	25

■ KÉPREGÉNY

Dunai Tamás: <i>A képregény mint médium</i>	27
Szabó Zoltán Ádám: <i>A magyar képregény és az önkifejezés</i>	35
Szathmáry-Kellermann Viktória: <i>Szeretők, szereplők, szenvelgők?</i>	46

■ KÖZÜGY

Bayer Antal: <i>Volt-e valaha, lesz-e valaha képregénypiac Magyarországon?</i>	54
--	----

■ KRITIKA

Vass Norbert: <i>Benzinfröccs és kaktuszpálinka</i> (Hegedűs Márton: <i>Slusszkulcs klán</i>)	64
Hlavacska András: <i>Jöhet a következő menet!</i> (Felvidéki Miklós – Pertics Róbert: <i>Papp Laci</i>)	68
Demus Zsófia: <i>Johnny a mocsokban... és vajon lesz ebből kiút?</i> (Németh András: <i>Rocksztár leszek, Mama!</i>)	73
Bali Dávid: <i>A nosztalgia kompenzál?</i> (Koska Zoltán: <i>Hey, Jude!</i>)	78
P. Szathmáry István: <i>Kutyafuttában</i> (Pádár Ádám – Molnár Gábor: <i>A munka gyümölcse</i>)	82
Vincze Ferenc: <i>Képregényül németül</i> (Szalay Kristóf: <i>Deutsch mit Comics</i>)	85

■ BIBLIOGRÁFIA

2013. május–június (Micskei-Kőrös Kata) 90

Számunk szerzői 113

Lapszámunk borítóján P. Szathmáry István grafikája látható.

Lapunk megjelenését támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

dunafin

Dunafin Kft.

aLap Kft.

SZEMLE

Temesi Ferenc

APÁM

28.

Mindent végig kell gondolni, mielőtt nem oltjuk el cigarettánkat. Fel-színes vagyok. Félművelt. Mindenbe belekapok. De nem úgy a titkos-rendőr elvtársak. Ők, akik mindent megtanultak: a marxizmus-leniniz-mus esti egyetemen, a foximaxin, később meg persze az estin, a jogon. Hogy tudják, mit szegnek meg mindennap.

De nekik ilyen szellemi vértezetben mért volt üldözési mániájuk, mért féltek? Hiszen övék volt a hatalom és a bölcsek köve! A tudo-mányos szocializmus, a tudszoc, (HÁT NEM SZÉP?), a politikai gazdaGságtan (a pégé), a dialektikus materializmus (a dialmat) és a tör-ténelmi materializmus (a törtmat), hogy csak a legfontosabbakat em-lítsem, melyekből minden egyetemistának vizsgáznia kellett az idő múltával megszépülő Kádár-féle *ancien régime*-ben, a másizmus-leveriz-mus virágzásakor. Lehet, hogy lelkük fenekén sejtették, hogy a legyöz-hetetlen szoc mégse kap. Kegyelmet. Hogy összedől a forradalminak és munkásparasztnak hívott ellenforradalmi és az új osztálybélieknek élhető Patyomkin (díszlet) falu, amit a „fejlett szocializmus világrend-szerének” hívtak? Hogy a tőke előbb lett nemzetközi, mint a proletá-rok. „A gyár elveszi a hallását / a gyár ad neki életet / apám megy a gyári sziréna hangjára / szemében a halál / A meló a meló /a melós élet”, énekelte az apjáról Bruce Springsteen. Ezt kellett volna tanítani a mostizmus-leszmajdizmus helyett. Több hitele lett volna. Goebbels dr., egyik elő-futárunk szerint „az igazán jó propaganda észrevétlen marad”. Meg aztán: „Több minden köt a bolsevizmushoz, mint ami elvlaszt. Min-denekelőtt a »forradalmi érzés« [...] A szociáldemokrata kispolgár és a szakszervezeti főnök soha nem lesz náci, de a kommunista mindig.” Hát ő csak tudhatta. A náciik propagandamajsztere azt is írta: „Ami a nőnek a szépítőszer, a férfinak az edzés, az a mozgalom számára az

üldözés: szép lesz, erős lesz.” Továbbá: „A jó propagandista használ igazságokat, féligazságokat és hazugságokat, szelektál az információk között, bonyolult témákat vagy gondolatokat leegyszerűsítve ad elő, az érzelmekre játszik, támadja az ellenfelet, és gondosan megcélzott hallgatóságához szól egy ügyet hirdetve.” Erről volt szó nálunk a hatvanas években is, bizony.

Az én apám gerincét nem tudták megtörni. Ez dühítette őket. De tudták, hogy ez csak idő kérdése. Itt el is tűnhetnek emberek, ha nagyon muszáj. Csak azt szeretném kérdezni, hová lett Kohn elvtárs?, kérdezte Grün a viccben. Ahová ő is, mint minden kérdező. Itt nem kérdezni, hinni kellett. Vakon.

Márai idézi Naplójában Oscar Wilde-ot (akit osztálya kivetett magából homoszexualitása miatt, és meglehetősen közelről megismerte a readingi fegyházat):

„A börtönben Wilde megértette, hogy az ember nemcsak az, amit alkot, a műve, hanem az atmoszféra is, ami körülveszi. Ha az atmoszféra, amely övez egy embert, megváltozik, nemcsak másképp látja ugyanazt az embert, hanem ő maga a személyiség, a megváltozott atmoszférában másféle ember lesz. Ehhez néha börtön kell, néha az idegenség, néha elég az öregség.” Ha más nem, legkésőbb az öregség meghozza ezt a látásmódot. Meg ha rájönne, hogy figyelnek.

Az elvtársakat is megfingatjuk, ha eltértek a legújabb pártvonalától, de egy pártonkívülinek meg kell mutatni a proletárkard erejét, írta egy másik író, a sarkkörtől nem túl messze lévő kolimai haláltáborok, aranybányák túlélője, Salamov.

Ehhez képest mi az, amit egy „Tisza” fedőnevű informátor hablatyolt össze apámról:

„Február 1-én beszéltem vele, egy kis társaság volt nála. Többek között Temesi feleségének a kolléganője (a Dugonics utcai általános iskolában tanítanak) és a férje, aki a posta hírterjesztési csoportjának egyik dolgozója, valamikor főtanácsosa. Kezdetben általános beszélgetés volt, hamarosan a politika került szóba. Az egyik vitatott probléma az volt, Kádárt leváltják-e. Szerintük nem maradhat a helyén. Egyszer-egyszer a nyugati rádiók adásaira hivatkoztak, más esetben saját maguk kommentálták az anyagot. Temesi barátja azt fejtegette, hogy a Szovjetunió követeli rajtunk az 1956 utáni segítséget. Ez is gyengíti Kádár helyzetét.”

„Február 11-én Temesi Ferenc a harmadik világháború kitöréséről beszélt. Szerinte bármelyik napon kitörhet. Itt Kína viszi majd a főszerépet, mondta.

Értékelés: Informátorunk jelenlétében Temesi Ferenc kv. elem egy általunk eddig kevésbé értékelt kapcsolatáról tesz említést. A jelentés értékes, mert Temesinek olyan kapcsolatáról szereztünk tudomást, akit 1957-ben ellenforradalmi tevékenysége miatt a postától elbocsájtottak, segédmunkás lett, majd visszavették, Temesivel azonos politikai koncepciót képvisel.”

Egy másik jelentés Temesi Ferenc és társai ügyében: (EZ AZ „ÉS TÁRSAI” NAGYON VESZÉLYES LEHETETT ÁM AKKORIBAN.)

„A »Tisza« informátor jelentésében szereplő személyeket felderítettem: dr. Hajdú József/Sarkadkeresztúr 1913. II. 23. anyja Püski Julianna/nős, jogi egyetem pk. a Szeged I. postahivatal előadója.

Felesége: Dr. Hajdú Józsefné sz. Tari Emerencia, Kecskemét 1914. VIII. 13. anyja Kalocsai Margit /a Dugonics utcai ált. iskola tanítónője/.

Mindketten Osztrovszky u 20. szám alatti lakosok”, jelenti Akármilyen nevű főhangya félsztárs. (Minden név álnév, nem csak a gondolatrendőrségen.) Ugyanő a telefonlehallgatásra is javaslatot tesz. Azt felsőbb elvtársak el is rendelik, előbb 3, majd 3x3 hónapra. Temesi és Temesiné beszélgetésére kíváncsiak, de ez a kitartó tevékenység mégsem járt értékelhető eredménnyel. Úgy látszik, tényleg a leghétköznapibb dolgokról beszéltek csak (közösen vágjanak disznót és hasonlók).

A „Tisza” újabb áradása:

„Temesi Ferenc újabban szoros baráti kapcsolatba került Hajdú Józseffel, mióta a barátság tart, azóta meglazult a kapcsolata Karácsony Sándorral. (NA EZ VAJON MIÉRT VOLT EMLÍTÉSRE MÉLTÓ? MÉGHA EL IS KÖHÖGTE APÁM A TÉGLÁNAK. – EZ A BIZONYOS KARÁCSONY, AKI CSAK NÉVBELI ROKONA VOLT A HÍRES PEDAGÓGIAI ÉS FILOZÓFIAI ÍRÓNAK, A CSERKÉSZVEZETŐNEK, AZ ETIMOLÓGUSNAK, A FOLKLORISTÁNAK (101 népdal), AKIT MÉG BARTÓK IS ELISMERT, MÁR TÖBBSZÖR FELBUKKANT A JELENTÉSEKBE. APÁM RÉGI BARÁTJA VOLT TUDTOMMAL.) Egymásnak elmondják a hallgatott híreket. Hajdú a tájékozottabb. Mintha Temesi is elfogadná, magáévá tenné véleményét. Persze az események megítélésében nincs köztük különbség, inkább a részletek értékelésében. Temesi a spanyol adó értékelését nem tartja a legmegbízhatóbbnak, ő az amerikai adók álláspontját teszi magáévá. (HONNAN TUDTA? HÁT MAGA APÁM, ANYÁM MONDTA NEKI, MINT EGYIK LEGMEGBÍZHATÓBB BARÁTJUKNAK.) Kettőjük barátságát fokozza, hogy feleségeik ugyanabban az iskolában tanítanak. A két család is összejár. (MINT A TE CSALÁDODDAL IS,

BESÚGÓ.) Együtt mennek moziba, színházba /ha ritkán is/, elsősorban nyugati filmeket néznek, a színházban pedig elsősorban régi darabokat /Leányvásár/. Bizony néha bosszankodnak – mondják –, mert a szöveget »kiforgatják«. Együtt kívánnak utazni nyáron is. Jugoszláviába akarnak menni. (AZ SZOCIALISTA ORSZÁGNAK MINŐSÜLT. AKKOR.) Albánia környékére mennek, ott valamelyiküknek van egy ismerőse, aki mindenben a segítségükre lenne. Úgy tudják, Albániából (AMI SZINTÉN SZOCORSZÁGNAK MINŐSÜLT MÉG) pár napra át lehet menni Olaszországba is. S ezt szeretnék. (EZEK A BARMOK! OLASZORSZÁGBA? MÉG MIT NEM? MÉG HA TÚSZKÉNT ITT MARADÓ GYEREKEIK IS VANNAK.) Itt nem is kérnének olyan engedélyt, azt majd csak ott szeretnék biztosítani a maguk számára. Olcsó helyen szeretnének lakni, élelmet /konzerveket/ vinnének magukkal (MINT AZ ÖSSZES TÖBBI MAGYAR, MERT AZ A NEVETSÉGES PÁR DOLLÁRNYI ÖSZSZE, AMIT ADTAK A HÁROM ÉVENKÉNT ÚTLEVELET KAPÓ MEGBÍZHATÓKNAK, A HIDEG VÍZRE SE VOLT ELÉG. A FEKETÉN MEGVETT VALUTÁT ZOKNIBAN, ALSÓNADRÁGBAN, BUGYIBAN STB. ELREJTVE VITTÉK KI.) Albániában szeretnének olasz valutához jutni (MIBŐL? KÉRDEM ÉN), amely segítségével Olaszországban szeretnének jól bevásárolni, hisz nem akarnak a határtól mesze elmenni, csak a legközelebbi városig.”

De mindez nem elég, családi barátunk, „Tisza” fedőnevű még hozzászól:

„T. F. az Árpád-téri általános iskola napközijében dolgozik. Míg az őszel elment az iskolától a másik napközi vezetője – T. F.-et bízta meg a helyettesítéssel. Az előírásoknak megfelelően hónapokon át egyfolytában nem lehet helyettesítéssel megbízni, de valamiért mégis így van. Az egyetlen gazdasági hivatala nem is Temesi, hanem különböző nevekre utalja ki a munkabért, amit a kollégák átadnak T. F.-nek.”

(EZ UTÓBBIT NEM KELLETT VOLNA ELMONDANIA, HACSAK NEM GYŰLÖLTE APÁMAT. DE MIÉRT GÁNCSOLTA EZ AZ EMBER APÁMAT ENNYIRE? MIKÖZBEN NYILVÁNVALÓ, HOGY CSAKIS RÉGI BARÁT LEHETETT. VAGY NEM IS GYŰLÖLTE, HANEM CSAK TÚL JÓL AKARTÁ TELJESÍTENI A MEGBÍZATÁST, AMIHEZ KÉTSÉGKÍVŰL ÉRTETT, ENNYI?)

A jardon rögtön utánanézték apám igazgatójának, aki valóban kellembarátja volt, Hámori Edének is (gyakran kártyázott nálunk): „/Hotye Ede Miklós, Szeged, 1909. XI. 7., felesége Hámori Edéné sz. Schneider Róza,

Szeged, 1913. IV. 23., a Szegedi Rubagyr áruforgalmi vezetője, Szeged, Dugonics tér 1. szám alatti lakosok./”

„Tisza” újabb jelentése apám Hajdú Józseffel való kapcsolatáról:

„A rendszer – mondják – mindkettőjük érvényesülését megakadályozza. Nincs módjuk olyan munkakörben dolgozni, ami a képességeiknek megfelel. De ha ez nekik jó – mármint a rendszernek –, szokták mondani, akkor nekik mindegy.”

Újra „Tisza” fn. ügynök: „Temesi Ferencék az elmúlt hetekben több alkalommal pénzt nyertek a békekölcsönön, lottón, és vacsorát adtak az elmúlt hét szombatján. (A BÉKEKÖLCSÖN HÁBORÚKÖLCSÖN VOLT, AMIT A MAGYAR ÁLLAMPOLGÁROKNAK KÖTELEZŐ VOLT ÖNKÉNT JEGYEZNI, AZAZ A FIZETÉSÜK EGY RÉSZÉRŐL LEMONDANI. A HATVANAS ÉVEKBEN KEZDTÉK VISSZAFIZETNI EZEKET NYEREMÉNY FORMÁJÁBAN, ÉS TUDTÁK JÓL, KI MIKOR FOG „NYERNI” – PERSE HOGY ŐK, HISZEN A PÉNZ EGYFOLYTÁBAN VESZÍT ÉRTÉKÉBŐL.) A téglá, „Tisza” befolyt a társaságba, és jelentette, hogy: „Ez alkalommal Hajdú József vetette fel a kérdéseket. Szóba hozta az ország gazdasági helyzetét, amelyből nincs kiút. (HÁT VOLT? SOSE ADTÁK VOLNA ÁT A HATALMAT A KOMCSIK EGY PUSKALÖVÉS NÉLKÜL, HA NEM LÁTTÁK VOLNA ELŐRE A GAZDASÁG ÖSSZEOMLÁSÁT, AMI BE IS KÖVETKEZETT. HA NEM TETTÉK VOLNA, FORRADALOM TÖRT VOLNA KI MAGYARORSZÁGON, S HOGY AZ MILYEN, MÁR LÁTTÁK '56-BAN.) Nagyon rossz a pedagógusok helyzete is – szólt közbe Temesi –, hogy 1936-ban egy tanítói fizetésből hány kilós disznót tudott venni, s mit vásárolhat ma. (AZ „S” IRODALMIAS HASZNÁLATA AZ ÉS HELYETT... „S MIT VÁSÁROLHAT MA.” ISTENEM, RÉGEN MÉG A TÉGLÁKNAK IS VOLT STÍLUSA! MEG MEMÓRIÁJA, MERT EVÉS-IVÁS KÖZBEN ALIGHA KÉSZÍTHETETT JEGYZETEKET.) Megkezdődött a pedagógusok elbocsájtása is, mondta Temesi. Úgy tudja, Budapesten 50 pedagógusnak mondtak fel. (TEHÁT RÉMHÍRTERJESZTŐ IS APÁM, BÁR ILYET SOSE MONDOTT.) Romániában a nép érdekeit tartják szem előtt, nem mennek el Moszkvába sem, vetette fel Hajdú. Mi kitarunk minden rendszer mellett a végsőkig. Bezzeg a románok! Hámori Ede szólt bele: Hát még mit nekik. Pizskálják, elnyomják a magyarokat, és még szeressük is őket?! Majd az javasolta, hogy inkább ultizzunk, mint politizáljunk. Ezt bízzuk az okosokra. S valóban, Hajdú kivételével elkezdtek kártyázni.”

Ultizni négyen is lehet, akkor az egyik játékos minden partiban a „kopogó”. Aki tíz fillért kapott a másik háromtól, mert ő tette le a talont, s meg is nézhette. De ha Jóska bácsi nem szállt be, akkor talán a szintén meghívott Kovács dr. játszott, akit fiatalon elvitt a tüdőbaj, bár pont ennek a betegségnek az átvilágításával foglalkozott, anyám szerint. (Felesége a Dugonics általános iskola tanítónője, milyen véletlen...) Mert Tisza nem volt kártyás! Pedig ez nem mindegy. Az ultipartinak a végén nagy szerepe leend a jelentések létrejöttében.

Azért „Salgó” sem maradhatott ki, bár a vacsorára nem volt meghívva. Egyelőre. Nem volt ő holmi féltéglá, hisz olyan nemigen akadt abban a szakmában, ami az élete volt. Vagy jelentettél, vagy nem. Még olyan is akadt, hogy volt róla 6-os karton (beszervezési), úgy, hogy az illető nem is tudott róla. De „Salgó”, mint rendes magyar úri agyag, keményre, vörösré égetve került ki a téglagyárból. Jelentett, mint állat, különben eltaposták volna. Nem kapott volna pénzt, vagy ami még fontosabb, nem kapta volna a rendes szakmájában a fizetést, mert az előmenetele, de még a prémiuma is a szervektől függött, nemcsak a puszta állása. Szerinte „Temesi nagyon fél egy III. világháborútól (KI NEM FÉLT TŐLE, BASZOD? CSAK EGY GOMB NYOMÁS, ÉS KÉSZ. CSAK A „PÁRTUNK ÉS KORMÁNYUNK” VEZÉREI MARADTAK VOLNA ÉLETBEN A HEGYEK GYOMRÁBAN ELDUGOTT, MINDEN LUXUSSAL FELSZERELT TÚLÉLŐ BÁZISUKON.) *De elítéli az amerikaiak vietnámi politikáját. Még mindig nem tért azonban napirendre az őt ért »sérelem« miatt. Kijelentése szerint bírósági úton próbálja elérni rehabilitálását.*” (SZERENCSÉRE EZ CSAK KÓZSA ÖTLETNEK BIZONYULT, VAGY NEM IS MONDOTT ILYET APÁM, CSAK A KAGYLÓNAK NEM JUTOTT MÁS AZ ESZÉBE, MERT NEM IS TALÁLKOZTAK. A VALÓSÁG MIT SEM SZÁMÍTOTT, CSAK AZ, MI VOLT A JELENTÉSBEN.) „Salgó” egy hónappal későbbi jelentéséből kiderül, hogy: „T. Kádár elvtárs személyével kapcsolatban elégedettségét fejezte ki az árvízkarok enyhítése miatt, de továbbra is az a véleménye, hogy a parasztnak vissza kell adni a földet, akkor gazdaságilag megerősödünk.” (CSAK NEM AKAR ÚTLEVELET EZ A NYOMORULT SENKI?)

„Salgó” két hónappal később jelenti tartótisztjének, hogy „Szabadsága alatt az utcán találkozott Temesi Ferencsel. (HÁNYADSZOR, URAM?) Temesi nagy felháborodással tájékoztatta informátorunkat (ENNEK A JUHÁSZ ALHANGYÁNAK NINCS STÍLUSA, TÁN

EZÉRT LEHETETT JOBBAN MEGBÍZNI BENNE), *hogy az útlevelesztály (NYILVÁN A III/III JAVASLATÁRA) elutasította jugoszláviai útjával kapcsolatos útlevelekérelmét.*”

„Tisza” ezúttal is pontosabb, tájékozottabb, mint „Salgó”, hisz bizalmasabb barát lehetett: „T.-t nagyon felbőszítette és elszomorította, hogy visszautasítják.” (AZ ÚTLEVEL JELZÉS VOLT A HATALOM RÉSZÉRŐL, MI A VÉLEMÉNYE RÓLAD, POLITIKAILAG. HA AZT KAPTAD A KÉRELMEDRE, HOGY „KIUTAZÁSA KÖZÉRDEKET SÉRT”, ÉVEKIG NEM VOLT GONDOD ÚTLEVELRE. VELEM IS MEGCSINÁLTÁK, DE AMIKOR MÁR MEGVOLT A TÚSZ, DANI FIAM, AKKOR MÁR MEHETTEM NYUGAT-EURÓPÁBA ISTEN HÍRÉVEL, VAYA CON DIOS, AMIGO.) *Július 4-én indult el Temesi felesége Hajdú József és felesége társaságában Budapest felé. Temesiek megfellebbezték az elutasítást, de eredmény nélkül. [...] Újabbán Fonyó Pál tanár keresi meg Temesi Ferencet. Egy alkalommal ott találtam – állítólag tozó tippet kért Temesitől. Együtt nézik a meccset, jobb így, mert van kivel megbeszélni. Korábban nem voltak jóban egymással, habár ismerték egymást. Temesit bosszantja, hogy tavaly Csehszlovákiába Fonyót kiengedték, őt nem Lengyelországba.*”

„A jelentésnek csupán abból a szempontból van értéke” (írta Bóka őrkcisi vagy szarnagy éltárs Dán Álosztályvezető éltársnak, akinek csak az volt a baja, hogy katonás-rendőrös humorral mondván, az anyja picája nem volt szecskavágó), „*hogy T. F. és Fonyó Pál különösen veszélyes elemek között a kapcsolat az utóbbi időben elmélyülőben van.*”

„A kereszténység nem tudta közömbösíteni az emberben a kegyetlenséget, agressziót, írta Márai Naplójában. „A kommunizmus – ez a pogány, immanens nevelési kísérlet sem tudta.” És még egy idézet ugyanonnan:

„KERESZTKÉRDÉS (vázlat. befejezés)

HANG KÖZÉPRŐL: Eli! Eli! Lamma sabaktani! (Istenem, istenem, miért hagytál el engem? – Jézus utolsó szavai a keresztfán)

HANG BALRÓL: (zihál, nyög): Ez is... eh... Ez is a bandában volt?”

Hát, ha ez a kérdés a bal latortól jött, elvtársak, nem árt ezen elgondolkodni. (HAJDÚÉKRÓL: MENCIA NÉNI, ANYÁM BENSŐ BARÁTNŐJE, IGAZI PLETYKAFÉSZEK, ÉLES HUMORÚ, DE KEDVES NŐ ELHELYEZKEDÉSÉNÉL ANNO APÁM SEGÍTETT VOLT. Ő MEG ABBAN, HOGY ELKEZDJEM

ÖTÉVESEN – NEM-AKART – SZÓLÓÉNEKESI PÁLYÁMAT. TELJES MAGYAR, ARANYSUJTÁSOS, VITÉZKÖTÉSES ÖLTÖZETBEN, ÁRVALÁNYHAJAS, NEMZETISZÍNSZALAGOS KALPAGBAN, CSIZMÁBAN DALLIKÁZTAM EL A „HUSZÁR GYEREK, HUSZÁR GYEREK, SZERETI A TÁNCOT” KEZDETŰ NÉPI DALT. A FÉRJÉT, HAJDÚ JÓSKA BÁCSIT VÉRBŐ, JÓ HUMORÚ, VÖRÖSBORT ÉS NŐKET SZERETŐ EMBERNEK LÁTTAM, MÁR KAMASZKORÚ MEGFIGYELŐKÉNT. LEHET, HOGY ÍRTAM MÁR ERRŐL. MIT NEM ÍRTAM ÉN MÁR MEG? A CSAVARÁSOKAT, AZ IGAZI KRIMIT. MERT AZ MÉG HÁTRA VAN.)

A Hajdú Jóska bácsi megpróbált megcsókolni, mondta a telefonba tegnap anyácskám. Lehet, hogy ő volt Apuka egyik besúgója! Nem gondolod?

A valóság, lám, már egyre kevésbé érdekel, ami nem túl hasznos egy dokumentumokra épülő regényben. Úgy bánok az elvtársakkal, ahogy akarok. Pontosabban: ahogy ők tették az apám ÉLETÉVEL. Amiből egy volt.

PoLiSz, 2013. május–június

Kántor Zsolt

A BOR METAFIZIKÁJA

Hamvas Béla-gramma

Gyülekeznek a méhek, darazsak,
a tavirózsa bibéibe gabalyodva.
A pók épp most hálózza be a zöld legyet.
Majd átsétál a cserje gallyaira, s az erdő hirtelen
kinyílik előtte, mint egy nyálkás, életteli száj.
Kiengedi fotocellái közül az éjszakát.
Rázúdítja a sötétet az üvegházra, de túlömlik
a verandán is, eléri a parkot, a folyóparti köveket,
a dűnéket, a lankákat, rátapad a fekete celofán
a sétányra, a háttámla nélküli, piros padokra.
Bevonja, mint a lakk, a búsongás, az estét.

Az elmúlt napot bárányfelhők fűjják ki magukból.
Kottafejek, hangvillák és bárányfelhődúcok az égen.
Kondenzcsíkokon tűnődik a Hold. Hogyan válnak köddé?
Isten elkap egy repülőgépet, mint egy legyet,
markában tartja, majd megkönyörül. Nem vágja földhöz.
Egyelőre kegyelmet gyakorol, bár keze felemelve van.
Majd rácsukja a pasztell csillagkupola fedelét
a fuvallatra, hogy langyos eső gyanánt bársonyszőnyeg
guruljon le a Mennyből, mint pergamen tekercs,
méz, gyanta és mohás kérgék szaga kíséri a rítust.

Megfürdik a dióhéjban egy szentjánosbogár, világít a háta,
akár egy pici zseblámpa a vonakodás dzsungelében.
A kisfiú is megjelenik, parittyával. Oda céloz a toronyból.
Arra a fölizzó, piciny pöttyre, aki éppen iszik.
Kérészéletű kérészek kertészkednek a hínárok között,
a felhők baglyokká változnak hirtelen, huhog a magasság,
kelepel a mélység, csattognak a kormoránok.
Fekete rigók hangja veri fel a néma csipkebokrokat,
s mintha lángolna és izegne-mozogna a félhomályban
az ige: vágynak, aki vágynak. Galambok röppennek fel.

A víztükörré fölmerészkednek az iszaplakók,
 az árvaszúnyogok, a suttogó lárvák s énekelni kezd
 a csend. A kisfiú megfeszíti a csúzli gumiját,
 csíkos kavics csobban a vízben, az idő kihagy,
 a bogár elröppen, az eső eláll, a cseppek plüss
 szövetét átítatja a tehetetlen szurok. A Hold kiszabadul
 a fogságból. Hangyák vonszolják a hídon az elalélt kiflivéget.
 Szóra bírják végre a titkot? Ki tudja? A Balaton vizére
 rácsukódik a laptop. Kéküveg nyár, sehol és többé soha!

Irodalmi Jelen, 2013/5.

Zsille Gábor

POSZÁTA

Augusztus fásult alkonya.
 Találgattam, miféle madár:
 pacsirta, tengelice, sármány
 szökdécsel biztos légtornászként
 egy ágon. Könyv mellett hevertem
 a réten, s azt hittem, a nyár már
 semmi újat nem hozhat nekem.

Majd visszaültem a kocsiba,
 indulnom kellett a csicsergő,
 búcsútól fanyar estben, a füst
 égájlra karcolt üzenete
 és a sóhajtozó kiserdő

felé, jobbra egy bicikliút
 s a fonnyadt kukoricás kísért,
 egy tücsök elzengett egy tercet
 a dúlt fűben – bennem élnek az
 illatok, a felbukkanása
 előtti mit sem sejtő percek.

A keszthelyi elágazásnál
 álldogált a buszmegállóban,
 azt mondta, úgy hívják: poszáta,
 bőrén a nyár elevensége,
 tarisznyájából kihallatszott
 egy feketerigó-szonáta.

Néhány kilométerrel arrébb
 kiszállt és eltűnt a tömegben –
 kalitkába zárt foglya lettem,
 futottam volna utána, de
 indulnom kellett a csicsergő,
 búcsútól fanyar szürkületben.

Fél éven keresztül semmit sem
hallottam róla, a tél szántóföldjén
rügyet március arat,
és most névnapi ajándékként
előkerült, bár nem tudhatom,
ezúttal milyen hosszan marad –

vándor poszáta, megérkezett,
nyomában ott suhog az erdő,
mátrai hang, mátrai táltos,
haja szabadság, bőre alkony –
életem ablakán beköszön,
suhog és dalol, ki-be szálldos.

Pannon Tükör, 2013/3.

Zsille Gábor 1972-ben született Budapesten. Verset ír, műfordítással foglalkozik.

Cselényi Béla

A HIMALÁJA-HIPOTÉZIS

Ha elmennék a kínai életmentővel
felkutatni a magyar hegymászókat,
nyilván összetegeződnek vele;
kapnék tőle egy sárga védőmellényt,
és félrehúzódnék a hegy lábánál,
hogy nyélbe üssek egy haikut.
– Mit írsz? – kérdezné a mentő
szeretetből, nem éberségből.
– Egy haikut – mondanám,
de azonnal megfagyna a levegő,
s úgy nézne rám,
hogy rögtön megérteném,
mekkora marha vagyok.
Ő kockáztatja életét a magyarokért,
miközben én az ellenség művészetét űzöm.
Tudna a haiku mákonyáról,
azt viszont nem tudná, hogy tizenhét szótagos.
Rettegne, hogy elárulom őt,
de nem tudná, hogy tizenhét szótagba nem fér bele
még sárga mellényének leírása sem.
A haikutól kezdve nem barátkoznánk többet,
bár ő továbbra is keresné
és továbbra sem találná
nálam fiatalabb bátyáimat,
nálam fiatalabb nővéreimet.

Parnasszus, 2013/2.

Cselényi Béla 1955-ben született Kolozsváron. Verset ír.

Büki Attila

FEKETE KÉP

Kerstin Spechtnek

A roncs autóra,
 mely az út menti
 teknősbékát formázza,
 süt a hold.
 Csempészeid,
 a raklapokra dobott
 vendégmunkások
 holtukban is beszélnek,
 mintha munkaadóik
 fóliasátra alatt
 görnyedve szólnának
 az elveszített Afrikáról,
 bűnük vércseppjeiről,
 mely testükön piros folt.
 Beszélnek sosem volt javaikról,
 de nem hallja őket
 semmilyen földi hatalom
 se tegnap, se most.
 Villognak fölöttük
 fényképezőgépek,
 készülnek sajtófotók
 s újságok betűibe feketedő szavak.
 De hol vannak lemészárlóik?
 Ők miért nem beszélnek?
 Hagyd békén halottaidat!
 Az idegen föld súlya
 eddig is nehéz volt testüknek
 a fóliasátrak alatt.

Vár, 2013/2.

■ Büki Attila 1948-ban született Szombathelyen. Verset és drámát is ír.

Papp Sándor Zsigmond

KAREL GOTT AZ ELBA VIZÉBEN

Bár a sajtótörténeti szakkönyvek másként tudják, valójában Talpó György géplakatos volt a világ első paparazzója.

Életműve, melyet nem győzött mutogatni a szoba-konyhába beeső, alkalmi látogatóknak, az ággal szemközti falon kapott helyet. Mert így, ha felébredt, tekintete egyből arra az ijedt arcú, félmeztelen férfira eshetett, aki bocsánatkérő, esetlen mozdulattal próbálta eltakarni horpadt ágyékát. Körülötte a nyár harsogó, ám a celluloid olcsósága miatt kissé rozsdás, kedvetlenül exponált színei, háta mögött az Elba fodrozódik pikkelyszürkén. A férfi nemrég kászálódhatott ki a vízből, még megtörölközni sem volt ideje. Ha tovább nagyítanánk a képet, látnánk a libabőrös hajlatokat, a patakokká összeálló vízcseppeket, a meglepetéstől eltorzult vonások mélyét: mindazt, ahová már a művészet sem érhet el. A valóságot látnánk a maga pőre mivoltában, smink nélkül, tomboló közönség nélkül, ahogy azt Isten szabad idejében kifundálta.

A férfi a képen, erősítette meg Talpó a kételkedőkben a gyanút, bizony Kelet Sinatrája. Prága legfőbb exportkincse. A szombat esti tévés revük kihagyhatatlan csillaga. Vagyis Karel Gott maga.

Minden akkor kezdődött, amikor Talpó délidőben épp kitunkolta a pörköltés lábos maradék saftját. Igaz, némileg kedvetlenül, mert nem bírta azt a habszivacsot, amit kenyér gyanánt árultak a boltokban. Az ablak párkányára odakészítette a fürdőkádat is megjárt Sokolt, amit egy könyvvel még ki is kellett támasztani, hogy némi sértett sercegés után magabiztosan álljon rá a Kossuth sávjára, ahol ebben az órában a hallgatók kívánságait teljesítették. A rutinosabbak már tudták, hogy mikor fog szavalni elnyújtott, panaszos hangján Latinovits, mikor jön a Lila orchideák, amelynek első taktusaira a trafikos Horváth Marika szeméből mintegy gombnyomásra peregni kezdtek a könnyek, és mikor lesz végre valami használható, külföldi tánczene, amire a magnósok várnak a környéken, hogy legyen mit bömböltetni a szüreti bálon.

Talpó György nem várt és nem is kért semmit. Az ő fülében semmi se különböztette meg Elvis Presleyt Korda Györgytől: egyik sem volt több, mint rafinált, a csendet alig elviselhetőbbé tévő zajtömeg. De azon a májusi délutánon valami megbolygatta a rendet. A bekonferált, kel-

lemes férfihang csakhamar betöltötte a szoba-konyha minden zugát. Finom és színes hártaként telepedett rá az önnön magányukba bele-savanyodott bútorokra, furakodott be a parketta réseibe, mintha csak morzsák és letört ceruzahegyek után kutakodna. A dallam, amelyre Talpó azóta sem talált megfelelő szavakat, pillanatok alatt elfeledtette a szájpaddására tapadt pörkölt utóízét, a konyha mindig olajos, mindig tömött szagát, megremegtette a kültelekre borult halszürke délutánt. És még másnap is elviselhetővé tette a fűrófejek sípoló szopránjait, hiszen ki ne tudná, hogy elhagyott, kielégítetlen nők panaszkodnak a vasban, magába szívta a nyolc óra utáni lelkes kocsmabűzt, a torkát kaparó keverteket. Csoda volt, mert csodának kellett történnie.

Magának való, vékonybélű ember volt Talpó György, aki hamarabb találta meg a szót a veteményesében termett zöldségekkel, mint bárki-vel a telepen. Ott is látták a legtöbben, azon az alig öt négyzetméteren, amit a ládagyár gazos telkéből hasított ki magának művelésre. Az ilyesmit senki sem tette szóvá. Ha fel is írta a körzetis, hamar elkeveredett a papír. Épp akkor, amikor a retek, a hagyma és a paradicsom is beérett, s már el lehetett vinni belőle egy-egy szatyorral. Aki akkoriban nem ügyeskedett valahogy, az bérletet válthatott a koplalásra. A szocialista fogyókúrára, ahogy azt a telepen hívták, mert tényleg nem akadt egy kövér ember se az egész negyedben a Horea úttól a Kisakácok közögéig, ahol a menetrend szerinti fordult meg köhögve. Ahogy a géplakatos az estébe hajló tavaszi délutánonként ide-oda hajlongott azon a zsebkendőnyi részen, egészen olyan volt, mintha saját magát ültette volna el. Egy túl nagyra nőtt paszulykóró, semmi több. Az ilyen embertől már a tulajdon anyja se várja el, hogy megnyerje a Ki mit tudot.

Ómálédi kárnávól, mämterááád, mämterááááád, dúdolta pár hét múlva Talpó az ebédszünet alatt, miközben ujjai, szinte maguktól, a ritmust dobolták a viaszosvásznon. Tehette, mert a trafikos fia némi ügyeskedés és megfontolt fenyegetés hatására elcserélte az egykor nászajándékként kapott, kihúzható kanapét a Horea úti ócskasoron, és a beszerzett, alig lehurbolt Tesla magnóra egymás után feljátszotta a kért nótát. Már az NDK-s magnószalag, az ORWO is úgy sustorgott, mert a szélei minden gondoskodás ellenére folyton kitéremkedtek az orsóból, mintha valami saját dalt játszana a szerkezet. Nem kevésbé panaszosat és sokatmondót, mint Horváthné szerelemtől elázott orchideái. Talán a korábban letörölt énekesek panaszos hangjai törtek elő ebben a surrogásban, ahogy a falak is őriznek valamit a szobában megfordult látogatók gesztusaiból.

Úgy érezte, most már, így az ötven felé ért valamit a női lélekből. Legalábbis meg tudja érteni a trafikosné könnyeit, a lemondó mozdulatot, ahogy kézfejjével letörli őket. Óvatosan, hogy ne legyen nyomdafestékes az arca, mert a hajnali friss, tapadós újság sosem tud egészen kiszáradni azon a nyirkos helyen, a Trandafirilor sugárút beugrójában. Horváthné ujjbegyei ezért folyton feketék voltak, mintha legalábbis rabosítás után állt volna be a pult mögé. S talán ezek a sötét ujjak, és nem ellenőrizhetetlen érzelmi kitörései tehetek arról, hogy kevesebb újságot és Snagovot adott el, mint a főtérick. Mert így már jobban megkapaszkodhattak azok a híresztelések, miszerint Horváthné nemhiába van egyedül. Egykori férjét a Szamosból húzták ki felpuffadva, gyanús foltokkal a nyaka körül, vagy talán a környékbeli konténerekből szedgették össze a végtagjait, mint ahogy az is hihető volt, hogy Horváthné igazából felforgató elem, idealista lázadó, akivel nem jó mutatkozni, de minimum nem ad vissza rendesen.

Talpó György mégis szívesen hallgatta Horváthné asztmás szuszogását a sporthírek fölött. Addig sem otthon ült. Meghallgatta a dohogást is, hogy igazából nem ebben a nedves odúban, hanem a sétatéri kioszkban lenne a helye, hiszen mindig is kiváló tanuló volt, egyszer az anyagismeret-tanára még a nyílt színen is megdicsérte, és csak utána hívta föl magához. Ami nagy különbség. Másokkal ez rendszerint fordítva esett meg: Lungu több alkalmi látogatás után préselt ki magából valamilyen szerény, fogai közt szűrt elismerést, aztán évharmad végére úgyis kihozott mindenkit jelesre, mert utált átlagot számítani.

– Ott, a sétatéren – ismételte meg, ábrándosan kapkodva a levegő után –, ott lenne a helyem. Friss levegőn. Fák és virágok közt.

– Mért, az nem virág? – bökött Talpó a nő mögé, ahol a falon sűrűn burjánzott a penész.

– Hát ha ez magának virág, akkor maga is annyira férfi, mint én!

Igen, talán ez volt a mélypont a kapcsolatukban. De Talpó ma már ezt is meg tudja érteni. Persze fáj neki a megjegyzés, hogy úgy mondja, felébresztette addigi szenderegéséből. Még arra is rávette, hogy előtúrja a ki tudja hány éve kapott karácsonyi ajándékát, a borotválkozás utáni kenőcsöt vagy mit, ami édeskés szagot kölcsönzött cserzett bőrének. És arra is ügyelt egy ideig, hogy reggel a tisztább ruháját vegye föl, ne azt, amiben elaludt a tévé előtt. De volt ennek az igyekezetnek valami lejárt íze, ahogy a kenőcsnek is, mert csak átmeneti sikereket ért el Horváth Marikánál, ha egyáltalán sikernek lehetett nevezni azt a pár másodpercnyi csöndes elidőzést, ahogy végigmérte a saját magához

képest már-már ünnepi díszben megjelent géplakatost. Végigmérte, és nem szólt semmit.

Az igazi ébredés mégsem ez volt, hanem a Lady Karnaval.

Könnyebb volt vele átvészelné a délutánokat.

Surrogott az orsó, és megszakítás nélkül csaknem ötven percig játszott a aranytorkú prágai énekes slágerét. Talpó sok mindenre rájött ez idő alatt. Például arra, hogy mennyire figyelmetlen ember is ő valójában. Nem rosszindulatból, hanem csak ilyen a természete. Nem vett észre sem elvont, sem konkrét dolgokat. A gyárban még figyelt, mert az esztergapad nem játék, de azután mintha kihúzták volna a konnektorból. Nem vette észre annak idején Margit vészjeleit sem, de azt se, hogy kihült a fürdővíze, kifolyt a kotyogó barna leve a sparherdre, vagy elfogyott a gyufa, és azt sem, hogy Margit ilyenkor már szótlánul veszi a kabátját, s amikor visszajön, pia- és ondószaga van, mintha magára húzta volna a Három nefelejcsét, pultostul, törzsvendégestül.

Ami kihült, nem kell erőltetni. Meg különben is, Talpó mindig úgy képzelte, hogy két ember között nem a fecsegés, hanem a csönd oldja meg a dolgokat.

A csönd majd kijárja és elrendezi, ahogy ő is járta a hivatalokat, ahogy beállt a sorba, alkudozott ellenőrrel és kalapos gáborcigánnyal, hogy hány lábast kér a lejárt sarkú félcipőkért, melynek felsőrésze már majdnem olasz bőr. Ahogy tízlejest csúsztatott a kabinosnak, hogy a termálvizes bazinból visszatérve jobb törülközőt kapjon, mint amit otthagyt. Kis győzelmekkel haladt előre, de ezeket mind idegen pályán érte el. Az otthoni csönd viszont a nyomába se ért ezeknek a győzelmeknek. Az otthoni csönd olyan volt, mint ő: félszeg és izzadságszagú.

Talpó három hónap után már szentül meg volt győződve arról, hogy ez a keserédes, velőig bizsergető dallam voltaképpen az ő lelkéből szakadt ki, és hogy enélkül már réges-rég a folyóba ölte volna magát. Ez az önfeledt, a refrén végére mintegy lezárásként odacsempészett *sálálálálálálál* kárpótolta az elmaradt utazásokat, a meg nem született gyerekeket, a tizennégy év házasság után megszökött Margitot és az ő enervált teljesítményét az ágyban, amikkel azért mégis illő volt eldicsekedni néhány deci után.

Még az is megfordult a fejében, hogy valakivel lefordítja a szöveget. Valaki csak érti ezt a szép és titokzatos nyelvet. De a trafikos fia csak egy bolgár rovarirtót tudott felhajtani a telepen, aki csak ugyanazt a néhány orosz szót ismételte: gyevocska és bljagy, ráadásul olyan undorral, ami sehogy sem illett a karneválhoz.

– Nem, nem – ingatta a fejét Talpó. – Ez valami más. Ez... ez...
– hosszan kereste a szót – ez valami nemesebb.

– Volt maga katona? – kérdezte váratlanul a bolgár, aki ülve még magasabb volt a géplakatosnál.

– Felmentettek.

– És még maga énekel...

S mintha a másik csak egy rossz íz lenne a nyelvén, beleköpött a vodkás poharába. Az élet persze igazságos, az egykor diplomatákat furikázó bolgár másnap hajnalban, amikor hazafelé tartott a Nefelejcsből, nem vette észre az elmozdított csatornafedelet. A vaksötétben a telepre beszőkött rókák marakodásának hitték az ordításait. Reggel húzták ki a kanálisból, de akkor már tiszta lila volt a lába. A megyeszékhelyi poliklinikán vágták le, tőből, mert úgy már több baja nem lesz vele.

Innen tudta Talpó, hogy a dal igazából vigyáz rá.

És már a fordítás sem volt fontos. Igazából már segítség nélkül is tudta, hogy miről szól. Nagyvilágiság és remény, kellem és megbocsátás csendült fel benne. Csupa olyasmi, amiket a fodrásznál azok a kifakult, számarfüles nyugati divatlapok árasztanak magukból. Az volt ez a dallam, ami Talpó sohasem lehetett. Önfeledt, mindig viccmondásra kész jampec, aki úgy siklik át az életen, akár egy vitorláshajó a velencei kikötő vizén. Egy kalandor az eltűnt inka birodalom nyomában, de minimum egy olyan férfi, aki legalább annyira ismeri a tangó lépéseit, hogy az özvegy trafikosné az üzemi bál után csakhamar magához édesgesse, és ott, a lakótelepi hálószobában szuszogva, izzadtan hozzásegítse ahhoz, amit egyedül már nagyon unt, és nem is nagyon élvezett. Az az erő volt, ami egyből a bőre alá bújt, és forgatta, pörgette megállíthatatlanul.

Nem is nagyon tudott másként viselkedni ezután, csak mint egy rajongó. Egy megszállott.

Posztereket és plakátokat vett szinte kétszeres áron a gyárlátogatásra érkezett jugoszláv és magyar turistáktól, amikor mások lyukacsos majókat és ágyterítőket cseréltek mosószerre és delikátra. Akkor már egy olajfoltos, kék füzetbe vezette be, hogy mikor és melyik adón csendült fel a Karnaval, ki mit mondott Karel Gottról a buszmegállóban, ahol épp a fennálló rendszer visszásságai kerültek szóba. Egyszer még holmi feljelentést is megfogalmazott, de a szervek nem tudtak mit kezdeni az éberségével, hiszen Karel Gottot anyázní, a cseh sztálinizmus burkolt termékének nevezni még nem számít felforgató tevékenységnek.

Ha Horváthné idejében nem hozza vissza a földre, egy nap talán be-sűgöként ébred. De azon a hajnalon, amikor bőrükön egymás dermedt

nedveivel feküdtek az épphogy megvetett ágyon, cseppet sem gondolván arra, hogy mit hoz a jövő, mert mit is hozhatna, akkor Horváthné a maga letűdözött, szétmárt hangján mesélni kezdett magáról. Ahogy még eddig senkinek. Arról beszélt, hogy igazából mennyire örül annak, hogy már az ő idejében eljön a világvége. A várva várt összeomlás. Mert akkor nem úgy kell majd meghalnia, ahogy az anyjának, a saját szarában, mert a nővér még az ötvenes ellenére se nézett rá. Gyenge az orra, ezt mondta. És úgy higgye el, Gyuri, hogy ezt ő meg is érti, mert az ő orra is utálja a szart meg a gennyet, de most ebből gyúrnak mindent, örömet és bánatot. És ehhez kell alkalmazkodni. S nagyon jó lenne, ha abba hagyná már ezt a Karel Gott-féle marhaságot, mert egy férfihez jobban illik, ha átlát a dolgokon, mert az a pojáca sem egy hűs-
vér ember, hanem csupán propaganda. Egy matrjoskababa a maga ragacos hangjával.

Talpó György akkor ütött meg életében először egy nőt.

Talán ha Margittal is így indít, messzebbre jutottak volna. Talán nem kezd el négy év után a vágyairól mesélni, nem követel nagyobb lakást, több törődést, mint ahogy azt sem próbálja bemesélni neki, hogy az igazi paszulylevest rántás nélkül is meg lehet főzni. Amikor Horváthné akkurátusan letörölte az arcáról a vért, Talpó már tudta, hogy ezt virággal sem lehet helyrehozni. Ehhez komolyabb kell. Pucosabb. Amit a sétatéri trafikosoknak is el lehet mesélni. A csehszlovák társasutat az üzemi faliújság hirdetései között találta. Indulás előtt a sarki konzignációból beszerzett egy aranyra látszó gyűrűt, biztos, ami biztos, bár sejtette, Horváthné szívét az effajta külsőségek már nem lágyítják tovább. Tudomásul veszi, majd mehetnek tovább megnézni a Vencel teret.

Nem akármilyen nyár volt az. A hőség már reggel nyolckor végigömlött a bádogtetőkön, és a nők hátához tapasztotta a kartonruhát. Kóbor kutyaként lihegtek az utcák az átlátszó teher alatt, a folyó felől erjedt hullámok hűsítették a felizzó, elevelenné váló szobrokat. Verejtékben úszva tapadtak egymáshoz a kövek. Olvadtt, ragyogott minden. Nem járt a mentő, és a hullaházakba se érkeztek új lakók. Aki meghalt, az is úgy szivárgott el, ahogy a betonra kilötyentett mosogatóvíz.

Mámteráááá, mámterááááá, zúgott Talpó György fülébe az Ikarusz kifulladás motorja. A második napon a fasizmus áldozatainak emlékműve után végre népszerű fürdőhely következett. A kempingtől szinte karnyújtásnyira hömpölygött az Elba. Lentebb sűrű erdő, eldugott nyaralók kivillanó piros tetőkkel. Másnap reggel, kezében a Zenittel, Talpó

a sűrű fák felé indult el, nem szerette a fürdőzők zsvajját. Horváthné az árnyékban hagyta, fehér, elomló teste vakítóan verte vissza a fényt. Több kerítést mászott át, több villa mellett ment el, mire újra kikeveredett a folyóhoz. Nagy tábla figyelmeztette: ne menjen tovább. Talpó nem törődött vele, nem is nagyon értette. Már rég az ösztöne vezette. A hatalmas ház mögötti partszakaszon két nő tollaslabdázott unottan, egy férfi épp akkor úszott ki a partra. Ismerősnek tűntek a körvonalai. Talpó önkéntelenül nyomta meg a Zenit exponáló gombját. Amit se a Károly hídon, se az Orloj előtt nem tett meg, még a szatyrából se vette elő. Száraz kattanas. Kiabálás. Rémület. Szinte a strandig üldözték, de ő volt a gyorsabb. Elvegyült a tömegben.

Azóta nem állt szóba a trafikosnéval.

Az első dolga volt otthon kinagyíttatni a felvételt és bekereteztetve az ágya fölé szögelni. Mások egy életet gürcölnek egyetlen ilyen pillanatra.

A többi már magától alakult. Úgy nőttek egymásra a hónapok, majd az évek, mint a gaz. A gyűrű ma is ott hever egy mustárosphárban a kredenc tetején. A bútorok nagy részét eladta, a közkölségre csak a vállát rándítja. Minek az neki, már szemete sincs. Húst is csak a saját csontján lát. És nem fogad látogatókat. Legfeljebb a Béke téri cigánykurvák fordulnak meg néha itt, melegednek, visítoznak, de azok se várják meg a pirkadatot. Nem is bírnák tovább, mindig az az érzésük, hogy valaki más is lakik a lakattal, más is bámulja őket. Csurdé feneküket, lábuk közét. Egyszer a bolgár is eljött a mankójára támaszkodva. Hosszan nézte a képet, majd keresztet vetett. Köpni csak a kapualjban mert. Ott is maradt, ezüstösen ragyog a kövezeten, mint egy kilapított érme. Sokan rebesgetik, hogy a változás szele fúj, valami furcsa, izgága kór rágja még a higgadtabbak seggét is. Egyedül Talpó tűnik nyugodtnak, amilyenek egy olyan ember tűnhet, aki már látta a világ egyedüli mozgatóját, és nem ijedt meg tőle. Igazából már semmitől sem fél. Jó időben volt jó helyen. És ez néha pont elég.

Pániapani vimzsák ruzsiszáááá.

Apokrif, 2013/2.

Kiss Dénes

DECEMBERI SÓHAJ

Lépünk bele a délutánba
ami úgy van összerakva
miképpen az ázott hasábfá
majd fúródunk az alkonyatba
arcunkat is eltakarva

úszunk bele sötétlő ködbe
amelynek nincsen teste árnya
mintha levegő füstölögne
dér penészlík a szalmaszálla
sűrűsödik az este öble

S minden összeáll az agyban
halandó és halhatatlan
A csillagok szerteszórvá
mind a maga pályáját rója
Foltokban ül a város rajtam

Hitel, 2013/5.

Báthori Csaba

ELÉGIA

Hősöm vagy, mert nálam előbb születnél.
Hősöm vagy, mert nálam később mehetsz el.
Nekem azért vagy már időtlen ember,
mert ártatlanabb vagy az isteneknél.

Már senki más nem él a kedvemért.
Napja végét senki nem köti hozzám.
Csak az, a közös idő tartozik rám
s hogy mért kapok semmit kicsiért.

Légy hősöm árnyak és árnyalatok közt,
hogy a célban senkitől ne botoljak.
Töltsd velem derűsen azt az időközt,

mikor mind súlyosabb a távozóknak
hallható, halhatatlan híradása.
A csalogány a varjú másvilága.

Műhely, 2013/3.

KÉPREGÉNY

Szimpla olvasmánypótlék vagy gyermekek – illetve gyermeklelkű felnőttek – játékszere? Ma már egyre ritkábban hallani ilyesmit a képregényről, sőt a rá irányuló, tudományos igényű vizsgálódások hatására a benne rejlő művészi és szellemi potenciált is egyre szélesebb körben elismerik. Képregény-reneszánszról mégsem beszélhetünk, különösen nem Magyarországon, ahol az elmúlt években szinte szubkulturális helyzetbe kényszerült ez az eredendően populáris műfaj/médiium. Ennek lehetséges okairól is szó esik jelen számunkban, melyet szinte teljes egészében a képregény témájának szentelünk, de persze számos egyéb dologról is: tanulmányrovatunk elméleti és – hazai szemszögből – történeti áttekintést ad a képregényről, továbbá e látszólag erősen maszkulin művészeti ág női oldalát is felmutatja; Közügy rovatunk a magyar képregénypiac tendenciáit tárgyalja; Kritika rovatunk pedig az elmúlt másfél-két év hazai képregény-termését veszi górcső alá, reményeink szerint nemcsak a szépirodalom felől érkező érdeklődők, de akár a „szakma” okulására is. Lapszámunk összeállításához nyújtott segítségéért DUNAI TAMÁSNAK tartozunk köszönettel.

Dunai Tamás

A KÉPREGÉNY MINT MÉDIUM

A képregény egy speciális médiium: állóképek narratív sorozata, melyekhez gyakran írott szöveg is párosul. Sajátos formanyelve és befogadásmódja egyaránt megkülönbözteti a prózától, a képtől és a mozgóképtől, amelyekhez leggyakrabban hasonlítják. A képregényt története során számos előítélet övezte (értéktelen, gyermekeknek szól, silány ponyva- vagy szórakoztató irodalom), és gyakori céltáblája volt a marxista alapú tömegkultúra-kritikának, de ezen előítéletek és támadások a médiium akadémiai elismerésével párhuzamosan nagyrészt megszűntek – legalábbis az olyan jelentősebb képregénykultúrával rendelkező országokban, mint az Egyesült Államok, Franciaország, a Benelux államok, Japán vagy éppen Dél-Korea. Magyarország ugyan még közel sem tart ott a médiium rehabilitálásában, mint a példaként említett országok, ám az elmúlt évtizedben sokat változott a helyzet. Néhány éve még őszinte meggyőződéssel vettem papírra a gondolatot, miszerint a képregény hazánkban a tudományos élet vakfoltjában helyezkedik el. Örvendetesnek találok, hogy ez az állítás ma már nem állja meg a helyét. A médiium ugyan továbbra is perifériális helyzetben van, mégis számos tudomány eszközeivel kutatják, és ha intézményes szinten nem is, de tudományos publikációk és konferencia-előadások, valamint elkötelezett kutatók tekintetében formálódni látszik a másutt már intézményesült *comic book studies*.

A képregénynek a hazai médiapiacra elfoglalt helyzetét legjobban a peremmédiium kifejezéssel lehet jellemezni. A képregény története során mindig is peremhelyzetben volt: nem önálló kiadványokban, hanem a sajtó lapjain tűnt fel, számos előítélet övezte, valamint több emberöltőnyi időre volt szükség, mire más kifejezési formákhoz hasonló elismertségben részesült. Bár ezek globális tendenciák, hazánkban több évtizedes késéssel következtek be: a képregény csak a nyolcvanas években szabadult a sajtó lapjairól, az államszocialista időkben gyökeröző előítéletek máig hatnak, elismertsége pedig viszonylag szűk körű. A képregény itthon jelenleg is többszörös peremhelyzetben létezik: sem a reputációja, sem a népszerűsége/olvasottsága nem vetekszik más médiumokéval. Perifériális helyzetét jól illusztrálja mindezek mellett az is, hogy a médiakörnyezetbe problémásan illeszkedik, más médiumokhoz

csak részben kapcsolódik. Csaknem oly módon elkülönül, mintha egy akár szubkulturaként is megragadható közeg létrehozta volna a maga csatornáit (saját kiadványok, honlapok, fórumok és rendezvények), melyek csaknem függetlenek a mindenki számára hozzáférhető médiatértől, és csupán laza szálakkal kapcsolódnak hozzá. Itthon jellemzők az alacsony példányszámok és a szerzői kiadások, kevés mű jut el széles közönséghez.¹ Az egyes képregények hirdetései általában csak más képregényekben, valamint az interneten jelennek meg. A hazai lapok és az elektronikus média ma is elvétve és keveset foglalkozik a képregénnyel, illetve arányaiban nem sok, a képregényekhez kapcsolódó másodlagos szöveg születik: ritkák a kritikák, recenziók és ismertetők, és ami napvilágot lát, az is elsősorban blogokhoz kötődik.

A fentiek mellett létezik egy másik kapcsolódási pont is a médiatérhez: a médiumok közti tartalmi átvétel. Itthon évtizedekig az irodalmi adaptációs képregény számított a domináns képregényváltozatnak, de a „megképregényesítések” néhány kivételtől eltekintve (ilyenek például a Korcsmáros Pál-féle Rejtő-adaptációk) nem sok megbecsülést hoztak a képregénynek, hiszen az eredeti művel való összevetésben az adaptáció óhatatlanul is alsóbbrendűnek hatott. A rajzolt változat látáshoz nem más, mint az eredeti kivonata, leegyszerűsítése, elgiccsesítése, aminek nincs önértéke. Ez a hazai irányzat (és az ebből táplálkozó negatív kritika) azonban visszaszorulóban van, jelentősége a rendszerváltást követően folyamatosan csökken. A képregényt peremmédium helyzetéből egyedül a hollywoodi filmgyártás és az anime/manga szubkultúra terjedése mozdította el valamelyest. Hazánkkal ellentétben ugyanis a képregény más kulturális változatai (az amerikai comics, a francia-belga bande dessinée vagy a japán manga) esetében gyakoribb a fordított adaptációs irány, vagyis az, hogy képregényekből készülnek filmek, sorozatok, regények, videojátékok stb. A képregényadaptációk az elmúlt évtizedekben nagy mennyiségben tűntek fel a mozikban és a televízióban (legyenek azok hollywoodi szuperhősfilmek, európai képregényfeldolgozások vagy japán mangaadaptációk). Két dolgot azonban fontos megjegyeznünk: egyrészt ezek nem hazai trendek, hanem globális tendenciák, amelyekből viszont a hazai képregénypiac is profitál, másrészt a képregényes tartalmak mozgóképes (legyen az animált vagy élőszereplős) népszerűsége nem váltható át egy az egyben olvasókra: a képregényes tartalmak, karakterek ismertsége nem jelenti azt,

1 Ezért is olvasnak sokan internetről letöltött, szkennelt képregényeket (mind eredeti nyelven, mind magyar fordításban).

hogy nagyságrendileg bővülne itthon a képregények közönsége. A filmek és sorozatok alapjául szolgáló művek olvasottságára (amennyiben létezik magyar kiadásuk) mindezek az alkotások csupán részben hatnak. A képregények kevesekhez jutnak el, a kis példányszámú, kevés kiadványos piac nem biztosítja a más piacokra jellemző, a filmhez vagy az irodalomhoz hasonlatos műfaji és tartalmi gazdagságot. A képregény ugyan egy bármilyen tartalom megjelenítésére használható kifejezési forma, ám ebből a sokszínűségből a hazai kiadványi struktúra keveset tükröz (vagy ha tükrözi is, a potenciális olvasók ezt nem feltétlenül érzékelik). A képregényt övező előítéletek tartóssága tehát részben annak köszönhető, hogy a peremmédium-helyzet nem teszi lehetővé, hogy a médiumra másutt jellemző műfaji gazdagságot akárki megta-
pasztalhasa. Így maradnak a preconcepciók és a korábbi beidegződések: egyes művek és zsánerek (például a szuperhősképregények) alapján megítélni egy egész médiumot.

Magyarországon tehát a képregény hosszú ideje peremmédiumként létezik. Az államszocialista időkben az olvasottsága ugyan relatíve magasnak számított, megítélése azonban korántsem tükrözte ezt a népszerűséget. A képregényt övező, többnyire az előző rendszer tömegkultúra-kritikájában gyökerező előítéletek fokozatos visszaszorulása révén megítélése mára valamelyest javult, ám a médiapiac rendszerváltást követő dinamikus és folyamatos átalakulása miatt olvasottsága jelentősen csökkent. A képregény javuló helyzete részben azzal függ össze, hogy több tudomány is felfedezte magának: az irodalomtudomány, a művészettörténet és a filmtudomány is érdeklődést mutat iránta. Ezek voltak a médium első gyarmatosítói (külföldön és itthon egyaránt), még azelőtt, hogy a médiatudomány, a *visual studies* és a lassan kibontakozó comic book studies elkezdte volna saját jogán vizsgálni a képregényt.

Az irodalmi, a művészettörténeti és a filmes érdeklődés elsősorban a saját vizsgálati tárgyukhoz való hasonlóságokra és párhuzamokra irányul. A képregény ezek alapján nem egy önálló művészeti ág vagy kifejezési forma, hanem más médiumok alváltozata, variánsa. Az, hogy a képregényt az egyes területek minek tekintik, részben attól függ, hogy mely diszciplína képviselői vonták vizsgálat alá. Az irodalomtudomány számára a képregény elsősorban narratív műfaj. A vizsgálatok során az elbeszélésre, a szövegszerűsége kerül a hangsúly, és gyakoriak a hermeneutikai típusú megközelítések. A művészettörténet számára a képregény inkább képtípus, képzőművészeti alkotás, tehát a kép, a stílus, a technika és a képjellemzők kerülnek a középpontba. A film-

tudomány nem domborítja ki a képregénynek sem a szöveg-, sem a képszerűségét, és felismeri a comics filmhez hasonlatos összetettségét, ám érdekes módon ugyanúgy nem önmagában vizsgálja a médiumot, hanem főként a filmelemzések eszköztárát alkalmazza rá, a filmhez való hasonlóságát emeli ki, elkendőzve ezzel a médianarratológiában fontos tételt: az egyik médium nem a másik, az egyes médiumok működési mechanizmusai jelentős mértékben eltérnek. A médiatudomány ezzel szemben a médiumok megkülönböztető egyediségére (mediativására) koncentrál, így a képregény sajátosságait vizsgálja.

A képregény korai kolonizálói a köztességre helyezték a hangsúlyt. E nézetek szerint a képregény egy köztes helyzetben lévő, összetett, más médiumok tulajdonságait ötvöző intermedialis forma, nem pedig saját formanyelvvel rendelkező, önálló médium. A médiatudomány paradigmaváltást hozott ezen a téren, és a képregény egyedi jellemzőire összpontosít. Itthon is egyre többen képviselik azt a médiatudományban és a comic book studiesban elterjedt nézetet, miszerint a képregény egy önálló médium, amelynek komplex – kép és szöveg integrációját egyedi módon megvalósító – elbeszélőrendszere nem eseti és köztes. Az intermedialitás-felfogás helyett megjelent a multimedialitás-megközelítés. Míg az intermedialitás kifejezés alapvetően médiumközi kapcsolatokat takar és esetlegességet konnotál, a képregényt már nem jellemzi az esetlegesség: több mint egy évszázados története során kialakult a maga többszörös (képi és szöveges), tehát multimedialis formanyelve. A képregény az a médium, amely állókép és írott szöveg integrációját a legnagyobb mértékben megvalósítja. Egyik sem a másik illusztrációja vagy magyarázója, hanem a két elbeszélőrendszer együtt közöl valamit. De mégis mennyiben tekinthető a képregény multimedialisnak? A multimedialitás terhelt fogalom, ugyanis kétféle felfogása létezik. Az egyik megközelítés szerint a multimedialis médium több információs csatorna (például kép és szöveg) segítségével kommunikál. Mások szerint ennél többről van szó: nem elég a több információs csatorna, az ilyen médiumnak több érzékszervünkre kell hatnia (például látás és hallás). Én az előbbi, tágabb értelmezést vallom, és úgy vélem, a képregény multimedialitása annak ellenére szembeszökő, hogy csupán egyetlen érzékszervünkre hat. A képregény nem két médium ötvözet, hanem egy több elbeszélőrendszert sajátos módon használó, egyedi jellegzetességekkel bíró médium. Szőnyi György Endre nyomán a képregény egyfajta *Gesamtkunst*, amelynek esetében a szöveg és a kép szervesen, gyakran elválaszthatatlanul összetartozik. Egyes mű-

vekben ugyan előfordulhat bizonyos mértékű alá- vagy fölérendelő viszony a kettő között, hiszen a kép önmagában is boldogul, de leginkább a mellérendelés (a koegzisztencia) jellemzi.²

Az, hogy a képregény szöveg nélkül is boldogul, annak köszönhető, hogy két képi elbeszélőrendszert használ párhuzamosan: az egyik a tartalom kifejezésére, a másik a képregény narratívájának felépítésére szolgál. A képkockákon vagy paneleken ábrázolt cselekvések és történések az elbeszélés tartalmi elemei, ezeken játszódik a cselekmény. Az oldalak felépítésekor a képek egymás mellé rendezésével létrehozott elbeszélőrendszer (azaz a belátható felület struktúrája) viszont a képregény narratívájának egyik legfontosabb alakítója. A panelelrendezés révén tudjuk nyomon követni az egyes képeken megjelenített cselekményt. Ez a két elbeszélőrendszer elegendő egy képregény megalkotásához. Pusztán a képekre és azok egymásutánosságára támaszkodva létrehozhatók szöveg nélküli képregények. Mivel azonban a képregény mögött általában ott áll egy forgatókönyv (amely nemegyszer pusztán szöveg), W. J. T. Mitchell nyomán ebben az esetben is kevert (vagy összetett) médiumnak kell tekintenünk. A képi fordulatot meghirdető Mitchell ugyanis eleve úgy vélte, hogy „minden médium kevert médium, minden reprezentáció heterogén; nincsenek tisztán vizuális vagy verbális művészetek”.³ A képregény ennek a kevertségnek az egyik legtisztább változata, hiszen eredendően egyik elbeszélőrendszere sem kiegészítő jellegű.

Mitchell elmélete jól mutatja be, hogy a szövegek iránt elfogult nyugati gondolkodás miért fogadhatta el olyan lassan a képregény médiumot vagy művészetet (még a filmhez képest is), miért volt kitéve a képregény számos támadásnak története során. A képiség és a verbalitás éles szembeállításai miatt az olyan egyértelműen kevert médiumokat, mint a képregény, mindkét oldal felől közelítve tökéletlennek látták, megvetéssel vagy erős kritikával kezelték. Mitchell szerint azonban ez a tudatos szembeállítás napjainkban már meghaladott: nem más, mint a nyugati filozófia ideológia vezérelte gyakorlata, amely mára teljesen anakronisztikussá vált a kultúra új, vizuális fordulata révén.⁴

A képregény egy olyan multimedialis kifejezési forma, amelyben egyszerre fontos a cselekmény (ami az elbeszélések sajátja), valamint

2 Szőnyi György Endre, *Pictura & Scriptura. Hagyományalapú kulturális reprezentációk huszadik századi elméletei*, JATEPress, Szeged, 2004, 20.

3 Idézi Szőnyi, *I. m.*, 184.

4 Vö. Szőnyi, *I. m.*, 184.

a festményekre és más képzőművészeti alkotásokra jellemző vizuális szerkezet, kompozíció. Az egyes paneleknek és azok elrendezésének párhuzamos elvárásoknak kell megfelelniük: mind a képkockáknak, mind az oldalak felépítésének egyrészt esztétikus kompozíciónak kell lenniük, másrészt az elbeszélés továbbvitelének terhe is mindkettőre ránehezedik. A képregény tehát állóképekből (melyek függetlenek a technikától, tehát lehetnek rajzok, festmények, digitális technikával készült képek, fotók), oldaltáblákból (amelyeken fontos a panelelrendezés és a képek narratív egymásutánisága), valamint írott szövegből áll, ami lehet narráció, párbeszéd, gondolatok megjelenítése, hangfestés (például zajok, környezeti hangok ábrázolása).

Arra, hogy a képregény saját formanyelvvvel rendelkezik, kiváló példa a hangfestészet: az alkotók gyakran használnak rajzolt szövegeket (logók, hangok, hangsúlyos párbeszédetek esetében), tehát egy olyan átmeneti kifejezési formát, ami sem a prózára, sem a képre nem jellemző eredendően. Ezzel egyrészt érzelmekkel tölthetik meg a szövegeket, másrészt a különféle hangeffektusokat is ábrázolhatják. A hangfestésen túl a képregénynek saját szimbólumrendszere alakult ki a láthatatlan dolgok vizuális kifejezésére. A képregény Scott McCloud szerint a „láthatatlan művészete”,⁵ hiszen a médium számos, a valóságban láthatatlan dolgot képes megjeleníteni fokozatosan kifejlődött szimbólumrendszere és különféle vizuális megoldások segítségével. Képi kifejezőeszközök révén ábrázolhatókká váltak egyebek mellett a szagok (például a bűz), az érzések (szerelem, félelem), a különféle állapotok (részegség, kábultság), a hangulatok (például zaklatott vagy vidám háttér segítségével), az idő (a térbeli elrendezés vagy a kihagyások által) vagy a már említett különféle hangok és zajok (még ha az utóbbiak részben szövegesek is).

A képregényre az összetett kettős (képi és szöveges) elbeszélőrendszer miatt nem jellemző a folyamatosság, az elbeszélés tagolt, szaggatott. A képregény szekvenciális művészet: tömörít, kiragadott pillanatokat ábrázol, a panelek közti szünetekkel (amit csatornának szokás nevezni) állóképek sorozatára darabolja a cselekményt. Rendszeresen él a kihagyás alakzatával (ami az idő múlása mellett a mozgás érzékeltetésére is használható). Gyakoriak a sűrű nézőpontváltások, a kisebb-nagyobb időbeli és térbeli ugrások. Ha mindehhez hozzávesszük, hogy

5 Erről bővebben lásd Scott McCloud, *A képregény felfedezése*, ford. BÁNFÖLDI Tibor – KEPES János, Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2007, 146–169; Uő., *A képregény mestersége*, ford. KEPES János, Nyitott Könyvműhely, Budapest, 2008, 144.

a kép és a szöveg befogadása eltér, ugyanis a kettő más-más olvasási módot kíván (az írott szöveget lineárisan, míg az állóképet pásztaza, nemlineárisan fogadjuk be), nyilvánvaló válik, hogy mennyire töredékes a képregényes elbeszélés. A nyelvi kifejezés és a képi megjelenítés különbözősége diszkontinuus szöveget eredményez. A képregény olvasása közben folyamatos a szöveg és a kép közötti ide-oda váltás, a kettő közötti ugrálás. A képregényes elbeszélés töredékes, sűrített és multimediális, ezért fokozottan számít a befogadó aktivitására, hogy az a különböző módon viselkedő elemeket és az egymást követő szegmenseket összekösse: a történet nem a szemünk előtt, hanem egy értelmezési folyamat révén az elménkben elevenedik meg az állókép és a szöveg összekapcsolásával, illetve az elbeszélésbeli lyukak kitöltésével.⁶

Érdemes kitérni a kép/szöveg problematikával részben összefüggő nem-linearitásra is. A nem-linearitás korunk számos médiaszövegének sajátossága, ami több szinten is megjelenhet: az elbeszélés vagy szüzsé, valamint a médium technikai sajátosságainak szintjén. Az elbeszélés úgy is lehet nemlineáris, hogy egy tökéletesen lineáris szöveg reprezentálja.⁷ Ilyen mondjuk egy számos *flashback* (visszatekintést) alkalmazó film. A képregény esetében is találkozhatunk az elbeszélés nem-linearitásával, ám a médium nem-linearitása ezen túlmutat: nem más, mint a képregény multimedialitásából fakadó strukturális vagy technikai jellegzetesség, mert míg az írott szöveget lineárisan olvassuk, addig a kép befogadása nem lineáris, így a mindkettőt használó képregény olvasása sem lehet az.

A képregény egyik legfontosabb jellemzője tehát az, hogy nagyfokú olvasási szabadságot kínál, mivel nem fogadható be lineárisan. Mit jelent ez? Mint korábban említettem, a képregény panelekből (képkockákból) épül fel. A képregénypanelek nagyobb térbeli egységek alkotóelemei (képsor, oldal vagy oldalpár stb.). Az olvasás során állandóan szembesülünk azzal a helyzettel, hogy kénytelenek vagyunk végigpillantani ezen a nagyobb egységen, például azért, hogy megállapítsuk a helyes olvasási irányt – már amennyiben az adott képregény esetében beszélhetünk ilyenről. Ilyenkor akaratlanul is megtudunk néhány részletet a történetből. Egy adott panel olvasásakor periférikusan észleljük a többi képkockát, így a jelen összefolyik a múlttal és a jövővel.⁸

6 McCloud ezt a jelenséget keretezésnek (*closure*) nevezi (*A képregény felfedezése*, 68–75).

7 Mindezekről bővebben lásd Espen J. AARSETH, *Nem-linearitás és irodalomelmélet*, ford. MÜLLNER András, Helikon 2004/3., 313–348.

8 Erről bővebben lásd McCloud, *A képregény felfedezése*, 112.

Az olvasás élménye a nemlineáris olvasásé, hiszen még a lineáris cselekményt sem lineárisan ismeri meg az olvasó. A statikus elemek térbeli elhelyezkedése emellett az olvasót állandó választások elé állítja. Így az övé a döntés, hogy a panel mely elemét tekinti meg előbb: a képet vagy a hozzá tartozó szöveget, illetve a kép mely részletét, hiszen ahogy említettem, a(z álló)kép befogadását (szemben a szövegével) eleve nem kötik a linearitás béklyói.⁹ A választási lehetőségek a képregény olvasásakor oldalról oldalra, panelről panelre ismétlődnek, ami miatt az olvasónak folyamatosan olyan döntéseket kell hoznia (még ha nem is tudatosan), amilyenekkel a lineáris szövegek esetében nem szembesül.

Ez a fajta strukturális vagy technológiai nem-linearitás természetesen kedvez az elbeszélés nem-linearitásának, a mellérendeléseknek és a párhuzamos történetvezetésnek is. A párhuzamosság ugyanis könyvnyelven kontrollálható az ide-oda tekintésekkel és lapozásokkal (ami ismét csak nemlineárisá teszi az olvasást), mint például a mozgókép esetében, ám ennek példái már nem annyira a képregény mediativitását illusztrálják, inkább az egyes művek jellemzői. Mindenesetre ezek is jól mutatják a képregény által felkínált olvasási szabadságot, amely főként a képregény mediális összetettségéből fakad.

Mindezek tükrében azt állítom, hogy a képregény nem műfaj vagy képtípus, és nem is más médiumok alváltozata, hanem egy saját formanyelvvel rendelkező, képet és szöveget speciális módon ötvöző önálló médium, amelynek számos kulturális változata létezik. A képregényt multimediális jellemzői, sajátos kép-szöveg használata és az ebből fakadó egyedi olvasási módja különíti el a többi (rokon)médiumtól.

9 NYÍRI Kristóf, *A multimedialitás ismeretfilozófiája*, <http://www.phil-inst.hu/uniworld/kkk/mm/mm.htm>.

Szabó Zoltán Ádám

A MAGYAR KÉPREGÉNY ÉS AZ ÖNKIFEJEZÉS

A képregényekkel szembeni ellenérzések közismertek. A hazai szakirodalomban talán Maksa Gyula mutatott rá a legegyszerűbben arra, hogy az ezeket tápláló közvélekedések koronként és kultúránként változnak. A három nagy képregényes pólust – Amerika, Franciaország–Belgium és Japán – kívülről és belülről ért támadások különböztek a képregény története során. Szerencsés esetben a képregénynek sikerül az adott kultúrkörön belül tisztáznia magát, vagy jogos kritika esetén megújulnia. Magyarország képregénytörténete során is hasonlóan széles skálán mozogtak a kritikák. Ezek egy részét az új médiummal szembeni idegenkedés, félelem szülte, másik részét pedig az akkori hivatalos kultúrpolitika erőltette. Egészen elenyésző hányada pedig valóban megalapozott kritika volt.¹ Ilyenre a legkorábbi példa Garami Lászlónak az *Élet és Irodalom* 1961. július 22-i számában megjelent írása: „Az igazi, az eredeti, a művészi képregényt dicsérve azonban meg kell mondanom, hogy ellensége vagyok minden olyan képregénynek, amely nem önálló művészi alkotás, hanem a világirodalom legszebb alkotásait szimplifikálva, még őszintébben szólva: kilúgozva, meghamisítva, értéktelen szurrogátummá silányítva adja a nagyközönség kezébe.” A kritika teljes mértékben jogos, sőt megfogalmazását követően még inkább ez a fajta képregény jellemezte a hazai alkotásokat.

E sorok írójának határozott véleménye, hogy a képregény Magyarországért nem tudta végigjárni azt az emancipációs folyamatot, amit a vele egyidős és rokon mozgóképnek vagy még közelebbi testvérének, az animációs filmnek sikerült, mert itthon alkotóit sokáig nem motiválta a közlés vágya, így értelemszerűen jelentős művészeti teljesítmény sem születhetett. E megkésett folyamatnak vagyunk mintegy nyolc éve tanúi, melynek végkifejlete továbbra is kérdéses. Mert szület-het bármennyi elvi megfontolású tanulmány a témában, egyedül a „jó” képregény tudja igazolni a médium létjogosultságát, megmutatni az abban rejlő lehetőségeket. Vagyis nemcsak a kétségtelenül ellenséges

1 A hazai sajtóban megjelent, a képregényt ért bírálatokról nyújt áttekintést: Kiss Ferenc – Szabó Zoltán Ádám, *Melyik a többi nyolc? – vagy bölcs gondolatok a képregényről*, *Beszélő* 2005/12., 99–107.

környezet tehető felelőssé a képregényes forma meg nem értéséért, hanem a magyar képregények is. Ilyen megfontolásból érdemes a kiadott művekben megjelenő önálló tartalom szempontjából áttekinteni a hazai képregény múltját és jelenét.

A kissé keserű felvezetés után meglepőnek tűnhet, de a képregény elődjének tekinthető, a 19. század közepén felbukkanó *képes történetek* területén a hazai sajtó nemzetközi viszonylatban is igen erősnek mondható. Az európai sajtótermékekkel lépést tartó magyar hírlapokban és humoros magazinokban a kor legjobb karikaturistái (Jankó János, majd Mühlbeck Károly, Garay Ákos, Bér Dezső, Manno Miltiades) jelentették meg alul rímekbe szedett szöveggel kísért képsoraikat. Az ősképregényekben rejlő lehetőségeket Jókai Mór is meglátta: több humoros lapot is indított, szerkesztett. A rövid életű Nagy Tükörben, majd a szép pályát befutó Üstökösben jelenetskiccekkel, utasításokkal ellátott szövegeket, azaz a mai igényeknek is megfelelő forgatókönyveket írt képes történetekhez. Az említett lapokról és a magyar képes történetekről elmondható, hogy nagy mértékben hatott rájuk Wilhelm Busch munkássága és a monarchia idején közvetlenül beszerezhető Fliegende Blätter élclap. Ez mit sem von le a hazai képes történetek értékéből, hiszen egyfelől Busch úttörő szerepe még az amerikai modern képregény megjelenésében is tetten érhető, másfelől pedig a nevezett karikaturisták mindegyike idővel egyedi stílust dolgozott ki, munkáik megállják a helyüket bármilyen nemzetközi összehasonlításban. De legfontosabb, hogy a magyar közönségnek a kor aktualitásait gyorsan feldolgozó, illetve a közönség számára ismerős környezetbe ültetett „verses regényekkel” szolgáltak.

Ki tudja, talán az, hogy a hazai sajtóban az igényes vizuális tartalom magától értetődőnek számított, szerepet játszhatott abban, hogy a Makóról Amerikába 17 évesen elköltözött Pulitzer József a tömeg- és elitlapokat egyesítő hírlapkiadási politikájában még hangsúlyosabb szerepet szánt a képeknek. Akárhogy is, a tulajdonában lévő és általa szerkesztett Worldben megjelenő *Yellow Kiddel*² 1895-ben megszületett az első igazi képregény, ahol a szöveg már a képkockába (pl. szövegbuborékba) került.³ Európában, így Magyarországon is, sokáig egymás

2 A sorozat neve valójában *Hogan's Alley*, ám főszereplője, a sárga ruhát viselő gyermek alapján azonosítja a nagyközönség.

3 Itt meg kell említeni, hogy az elsőjeget a szakirodalom egy része kétségbe vonja, azonban abban egységes, hogy a szöveg képbe integrálódása, a szövegbuborék képregényben történő alkalmazása nagy lépés a képregény további fejlődése szempontjából, így meghatározó mérföldkő a nevezett sorozat első amerikai megjelenése.

mellett élt a szövegbuborékos változat és a képek alatti verses előzménye. Noha külföldi képregények közlése a hazai sajtótermékekben a kezdetektől fogva bevett gyakorlatnak számított – és tegyük hozzá, a kor legjobbjaiból válogattak *Max und Moritz*tól *Little Nemóig!* – a harmincas évekre már „nagy amerikai képregénybummról” beszélhetünk. Az itthon megjelenő legemlékezetesebb képregénysorozatok ekkor leginkább importtermékek, de egy részüket a szerkesztők átmanipulálták a hazai közönség vélt ízlésének megfelelőre, azaz a képregényeket illusztrált regénnyé vagy éppen verses képtörténetekké alakították.

A képregénykészítés valószínűleg már ekkor is lenézett munka lehetett, ám a századforduló környéki élclapok hullámzó színvonalában is megmutatkozott, hogy a képregény magasan képzett, rutinos grafikusok sok munkaóráját igényli. A szerkesztők inkább választották az amerikai vagy európai kész sikersorozatokat, mint adtak megbízást hazai művek készítésére. Az Áller Képes Családi Lapjában leginkább angol képregényeket, a Hári Jánosban amerikai *comics*okat közöltek, bár akadtak kivételek is, mint a Friss Újság *Vasárnapja*, ahol magyar történelmi képregények is megjelentek. A korszakot taglaló hazai képregénytörténeti írások alig tesznek említést magyar alkotásokról, a Gyerekek Pesti Hírlapjában megjelenő képregényeket pedig így jellemzi Kertész Sándor: „sem az eredeti amerikai képregények, sem az átlag karikatúra színvonalát nem érték el”. Mégis meg kell említeni Benedek Katalin verses képaláírásokkal kísért sorozatát, a *Lekvár Petít*. Az ártalmatlan, ám kissé ingerszegény sorozat húsz évig szórakoztatta a hazai közönséget.

Mint ismeretes, 1938-ban a teljes lapkiadást a kormány közvetlen irányítása alá rendelték, és ugyanebben az évben fogadták el az ún. első zsidótörvényt, amely intézkedések a háborús papírhánnal együttvéve – néhány irredenta vagy antiszemita képregény kivételével – gyakorlatilag véget vetettek a hazai képregénykiadásnak. A háború után, gondolhatnánk, a képregény új kezdetek elé nézett, azonban a képregény és általában a szórakoztató irodalom iránti megvetést az egyre erősödő befolyással bíró szovjet kultúrpolitika is osztotta. Ennek részletei – Finogenov elvtárstól a „nyugati kultúrmocsokig” – különböző képregénytörténeti munkákból ismertek, az azonban kevésbé artikulált, hogy a modern képregény a háború előtt nem vert elég erős gyökeret ahhoz, hogy a közönség, érezve hiányát, azt vissza(?)követelje. Az, hogy a hazai igényekhez szabott, jelentős magyar munkák korábban sem készültek, okot adhatott arra, hogy a képregényes formát Amerikával

azonosítsák, és meghonosítása, finomhangolása (ahogy az több nyugat-európai országban történt) helyetti kiüzetése ne jelentsen különösebb gondot.

Ilyen körülmények között érthető az az óvatosság, ahogy a képregényt az ötvenes évek közepén sikerült visszacsempészni a hazai sajtó oldalaira. Nemcsak tartalma jelezte egyértelműen, hogy ez nem az a képregény, hanem formája is. A buborékok használata 1956-tól végre általánossá vált, azonban a kép–szöveg arány és a mozgalmasság ebből következő hiánya teszi ezt a különbözőséget mindennél feltűnőbbé. Ez részben annak is tulajdonítható, hogy művelői számára sem volt teljesen ismert a képregény működési mechanizmusa.

Sokan az ötvenes évek közepétől kezdődő negyed évszázadot nevezik meg a magyar képregény aranykoraként. Tény, hogy soha máskor nem született ilyen mennyiségű képregény, az olvasók könnyen hozzáférhettek hírlapokban, ifjúsági és gyermeklapokban, rejtvénymagazinokban, és azok a grafikusok, akik a művek oroszlánrészét termelték (Sebők Imre, Korcsmáros Pál, Zórád Ernő), a mai napig hivatkozási alapnak számítanak. E képregények túlnyomó többsége valamilyen regény, novella, később pedig film adaptációja volt. Hogy ezt számmal érzékeltessük: Sebők Imre 1949 és 1977 között különböző folyóiratokban megjelent mintegy 100 képregénye közül mindössze tízet számolt össze e sorok írója, amelyek története önállónak tekinthető, és ebbe beletartoznak az ismeretterjesztő és propagandaképregények vagy a rövid szösszenetek is. A korra jellemző adaptációs képregényekkel kapcsolatban sűrűn elhangzó vád, hogy „túlírtak”, vagyis egy képkocka mennyiségileg túl sok szöveget tartalmazott, többet, mint amennyit a képregényes forma elbírna. Ezt nem az eredeti irodalmi műhöz való hűség igénye magyarázza, hanem pótszerként szolgál: szöveggel mesélnek el mindazt, amit nem rajzoltak meg, vagy amit a képen látnunk kellene. A valódi adaptáció elmélyült, ihletett munkát igényelt volna, ami nem lehetett célja például a legtöbb forgatókönyvet jegyző Cs. Horváth Tibornak, aki munkájára egyfajta mérnöki tevékenységként tekintett, és több ezer szövegekötvetet jegyzett. Kijelenthető, hogy a ragaszkodás a képregénynek ehhez a sajátosan magyar formájához a fejlődés legfőbb kerékkötője volt.

Az adaptációs képregény másik, valamivel kevesebbet hangoztatott kritikája, ami jobban kapcsolódik témánkhoz, hogy az adaptáció az eredeti egyfajta kivonatát képezte. Tény, és az előbbiekkal összefügg, hogy ezekből a képregényekből hiányzik az a fajta értelmezés, tovább-

gondolás, ami az önállóan is értékes átiratokat jellemzi. Nem véletlen, hogy a korszak sztárjai a rajzolóok voltak, hiszen a képregények egyediségét kizárólag az jelentette, miként álmodta meg a grafikus a szereplőket, a vizuális környezetet. (Az alkalmazott rajzstílusokra visszahatott a magyar képregény rettentően statikus és leíró jellege, hiszen így lehetővé vált artisztikus, de a gyors feldolgozást gátló megoldások alkalmazása is. Ugyanakkor nem készítette a rajzolókat arra, hogy a teljes oldal dinamikáját erősítő kompozíciókban gondolkodjon, aminek néhány alkalmazott trükkjére érdekes módon már a harmincas évek hazai képregényei között láthattunk példát.)

Nem szabad igazságtalannak lenni, az adaptációs képregénynek haszna is volt: a hazai olvasóközönsséggel rengeteg kevésbé ismert szerzőt ismerttetett meg. Egy idő után a magyar képregényre az előközlés, a reklám egyik furcsa variációjaként tekinthetünk. A fiatal szerzők sora jelentkeztek Cs. Horváth Tibornál, hogy dolgozza fel új regényüket, kisregényüket. Egyik különös érdeme az adaptációs képregényeknek Rejtő Jenő elfogadtatása volt. Ezek a képregények a mai napig népszerűek, és nem egészen ok nélkül, a Rejtő-regények e sajátos adaptációi ugyanis remekül működtek. Ennek okaként leginkább a Rejtőhöz hasonlóan bohém Korcsmáros Pál rajzait szokták említeni; a háttérük és egyes szereplők a képregényekben elvárható pontossággal, kevésbé absztrakt módon, míg más szereplők karikírozva, rengeteg fantáziával kerültek papírra. De ugyanilyen fontossággal bír, hogy a korabeli adaptációkkal ellentétben a szöveg és a kép egészen egyedi módon egészítették ki egymást: míg a szöveg Rejtő jellegzetes eufemizmusaival ír le egy-egy jelenetet, addig a képen ennek teljes ellentétét látjuk, s ezzel egy ritkább, talán csak a képregényben létező humorforrást fedezhetünk fel.

A magyar képregény szocializmus alatti korszakát nem lehet kizárólag adaptációkkal azonosítani; mint mindig, a teljes igazság ennél összetettebb. Néhány folyóirat köré csoportosítható a „szerzői” képregények zöme. Ilyen volt a képregényes szempontból egyébként is túlságosan forradalminak számító, így rövid életű Táború, a Pajtás, illetve kisebb mértékben a Képes Újság. A forgatókönyveket leginkább az említett lapok szerzői jegyezték (Sebők Ferenc, Alaksza Tamás, Vasvári Ferenc, Füleki János, Cser Gábor), de írt szövegekötvetet ismert író (László Gyula, Órsi Ferenc, Hunyady József, Kuczka Péter) és újságíró is (Vass Éva, Papp László). Rajzolóik kifejezetten széles skálán mozgottak, a három nagy legendán kívül ide sorolhatjuk a teljes „második

vonulat⁴ is, akik a szabad piacgazdaság nélküli országban, ahol a képregénykiadást nehézkes és ellenséges engedélyezési folyamat előzte meg (önálló füzetes képregénykiadásról nem is beszélhetünk a nyolcvanas évek derekáig!), egy viszonylag színes képregényes kisebbséget alakítottak ki. Még Cs. Horváth Tibor is írt néhány önálló forgatókönyvet. Éppen az ő példája mutatja meg leginkább, hogy az adaptáció ténye önmagában megkötötte a hazai képregény formanyelvét, hiszen e művei sokkal fejlettebbek átdolgozásainál.

A nyolcvanas évek elejére az értelmiség egy része elméletben el tudja fogadni a képregény létjogosultságát, érdemi viták, párbeszédnek is megkezdődnek a témában. Ekkorra válik leginkább kitapinthatóvá a hazai képregények minőségével és jellegével szembeni türelmetlenség. Azt, hogy ekkor még mennyire az adaptációs képregény az uralkodó, jól mutatja, hogy a témában rendezett konferenciákon a képregényt rendre összemossák az irodalmi adaptációval. Talán Kuczka Péter tesz tanúbizonyságot a legmodernebb szemléletről, és magának az adaptációnak a szükségességét kérdőjelezi meg. Ez nem meglepő, mert a tudományos-fantasztikus irodalom területén elévülhetetlen érdemeket szerzett szerkesztő rendelkezett akkoriban a legszélesebb képregénygyűjteménnyel, köztük olyan alkotásokkal, melyek itthon alighanem tiltólistán szerepeltek volna, ha az illetékesek egyáltalán tudomást szereztek volna róluk, Pichard és Crepax erotikus munkáitól Robert Crumb *underground comix*aiig. Ő maga is írt néhány képregényes forgatókönyvet (köztük az első magyar környezetben játszódó sci-fi képregényt, a *Vasfőjt* és folytatását). Haladó szemléletét ismerve meglepő, hogy az általa szerkesztett lapokban (Galaktika, Metagalaktika, Robur) egészen kevés önálló magyar képregény jelent meg. Azt azonban sikerült megmutatnia, milyen a korszerű, igazi alkotói fantáziával elkészített adaptáció. Egyik legjobban sikerült közlése a *Vörös Rébék*, melyet a Vajdaságból áttelepült Fujkin István készített.

E viszonyok közepette nagyobb tehernek kellett hárulnia az egyre erősödő nem hivatalos csatornákra. Annak ellenére, hogy a hazai underground képregényt eddig nem igazán kutatták, annyi tudható, hogy kísérletek folytak ezen a területen, ám kifejezetten a képregényre specializálódó alkotókörök, folyóiratok nem léteztek, az egyes próbálkozások, tevékenységek elszigeteltek voltak. Képregény(közeli) kísérleteket ismerünk Háty Ágnestől, Fenyvesi Tóth ARTpadtól, az Inconnu

4 A kifejezés természetesen nem a rajzolók képességeire, munkáik minőségére utal, hanem képregényes munkásságuk ismertségére.

csoporttól (Bokros Péter, Serfőző Magdolna), Váczy Jépont Tamástól is.⁵ Jellemző ezekre a képregényekre, hogy nagy részük nem, vagy csak később jelent meg, természetes közegük az elajándékozott alacsony példányszámú nyomatok és kiállítások. *Képregény* címmel már 1974-ben és 1975-ben rendeztek kiállítást az FMK-ban (kurátor: Háty Ágnes).

A szabadabban tevékenykedő és sokfelől érkező művészek a hatások sokkal szélesebb spektrumát érzékelhetjük. Többségük a médium határait feszegeti, számukra a képregény kísérletezései egyik formája. Rajk László például az építészettel kapcsolatos gondolatainak közlésére látott lehetőséget a képregényben, posztmodern szellemben készíti idézet-képregényeit, de formai, narrációs szempontból leghagyományosabbnak tekinthető műve esetében a képregény eszköz egy már meglévő, tiltólistás dokumentumfilm terjesztésére. Rőcsei György első képregényes kiállításán a Vágtázó Halottkémek zenélt, és 1982–1989 között rajzolt képregénye, a *Sámán útján* (mely csak 1995-ben jelenik meg) is szorosan kapcsolódik ahhoz a szubkultúrához és felfogáshoz, melyet a VHK neve fémjelez. Ebben az alkotó és az olvasó szabad asszociációival folytat kísérletet.

A nyolcvanas évek végére, a képregénypiac fokozatos liberalizálásával párhuzamosan megjelentek az első olyan alkotóműhelyek, melyek kifejezetten korszerű képregények készítésére, a szakma elsajátítására és végül kiadásra szánták el magukat. Ezek közül legjelentősebbnek tekinthető a Kertész Sándor körül kialakult tábor. Kertész olasz partnereket talált céljai eléréséhez, ami közös vállalkozásukban és kiadványaikban (Menő Manó, Pimpa, Krampusz) testesült meg. E lapokban az olasz képregények mellett mutatkozott be egy egészen új képregényes nemzedék. Szintén a rendszerváltás környékén jelent meg az újságosoknál Fazekas Attila önálló kiadvány-sorozata, a Botond. Fazekas lendületes, amerikai képregényeket idéző grafikájával kavarta fel a hetvenes évek képregényes állóvizét, bár munkássága kortársaihoz hasonlóan leginkább adaptációkban bővelkedik. Dargay mellett talán Fazekas kísérelte meg igazán tudatosan képregénykarakterek bevezetését. E karakterek ugyan nem előzmény nélküliek, azonban mindenképpen önálló munkáknak tekinthetők: *Botond*hoz a francia *Asterix*et vette mintaként, *Farkas Győző* eredetileg B-kategóriás akcióhősként kezdte, majd Fazekas pornókísérleteiben más területeken hősködött, *Perseus kapitány* pedig Pierre Barbet regénye nyomán született Cs. Horváth

5 Rőcsei Györggyel folytatott levelezés alapján.

Tibor adaptálásával, ám kalandjainak folytatásai már Fazekas Attila, Bán Mór és Kiss Ferenc sajtójai. Kiss Ferenc, az ismert képregénygyűjtő és -kutató Cs. Horváth szellemi örökösének tekinthető, de számos adaptációja mellett ismertek saját történet alapján megírt forgatókönyvei is. Szintén ekkoriban jelent meg Rusz Lívia két színes, nagyalakú képregénye, a *Nem mind arany, ami fénylik* (1987) és a *Miskati közbelép* (1988), melyek egészen új szint hoztak a gyermek-képregények területére, valamint a *Bucó, Szetti, Tacs*i sorozat (1984–1989).

Sajnos a Botondot, a Menő Manót és a hozzájuk hasonló izgalmas képregényes folyóiratokat derékba törte a hírlap-kereskedelem kilencvenes évek elején tapasztalt fejtelensége. Ez leginkább azért sajnálatos, mert a pályájuk elején álló grafikusoknak nem jutott állandó közlési lehetőség, így tehetségük sem bontakozhatott ki. Üdítő kivételnek tekinthető az 1994-ben induló Kretén, mely Láng István szerkesztői tevékenysége alatt 15 éven át biztosított megjelenési lehetőséget két tucat egyedi stílussal rendelkező íróknak és rajzolónak. Mindmáig talán ez az egyetlen olyan képregényeket közlő folyóirat, melyben a magyar alkotások nem maradtak el a beválogatott külföldi művek színvonalától.

A kilencvenes és a kétezres évek elején virágzó (elsősorban rockzenei) fanzine-ekben kiegészítő jelleggel megjelenik a képregény, ahogy a velük rokonságot mutató és a szamizdatos hagyományokra is építő Magyar Narancsban és Wantedban is. A fanzine-ekben igen ritka a színvonalas alkotás, általában hibásak mind rajztechnikailag, mind dramaturgiailag, ám őszinteségük, közvetlen hangnemből, olykor valóban humoros mivoltuk képes mindezt feledtetni.⁶ Ezeket a képregényeket azért sem érdemes lebecsülni, mert előfordul, hogy az utóbbi évek legizgalmasabb, Alfabéta-díjjal is kitüntetett képregényalkotói ilyen féllégitelésekben kezdtek olykor megmosolyogtató színvonalú rajzaikkal (Kovács István: *Dall-Ass*, Csordás Dániel: *Burzsoá fűzetek*). A Magyar Narancsban és a Wantedban, majd a Wan2-ban megjelenő képregények közös gyökereikben, szellemiségükben mutatnak némi átfedést az előbbiekkal, illetve a szamizdat előzményekkel. Mindkét lap többször tett kísérletet állandó képsor-sorozat megjelentetésére (MaNcs:

6 Néhány fanzine, melyben előfordultak képregények: A Poloska (Szolnok, 1990), Nyúl-ság Újság (Budapest, 1993), Punk (Nyíregyháza, 1993), Survival (Pécs, 1994?), Dall-Ass (Szolnok, 1991), Genyó Szívó Disztroly 3–6, 9–11 (Budapest, 1991–1999). Néhány fanzine-ben előfordultak külföldi képregények fordításai is (Anarchia, Isten Malaca). Érdekes megfigyelni, hogy ezek közül a korai példák egyértelműen arra utalnak, hogy alkotóik is a hagyományos magyar képregényeken nőttek fel, a sorszámozott panelek ezt valószínűsítik.

Rajk László, Igor Lazin; Wanted: Szabó László, Gróf Balázs, Csordás Dániel).

Ahogy a nyolcvanas években a szamizdat kiadványok környékén, úgy ezúttal sem alakult ki olyan földalatti képregényes színtér, amely képes lett volna megújítani a képregényalkotást. Természetesen nem zárólag az underground feladata lenne a képregényes forma megújítása, ám ameddig a hivatalos csatornákon távolról sem láthatunk közvetlen alkotói közléseket, addig felmerül a kérdés: miért e távolságtartás, mikor már a nyolcvanas évektől elérhetővé válnak az illegális nyomda-technikai megoldások (elsősorban szitanyomás, fénymásolás és hivatalos nyomdaüzemekben „túlórán” vállalt maszekolás), a kilencvenes években pedig a retorziós fenyegetettség is megszűnik? Néhányan a más kontextusban sűrűn elhangzó vádat idézik, miszerint Magyarországon a vizuális kultúra szintje hosszú ideje elmarad a kívánatos-tól. A választ nemcsak azért érdemes inkább más irányban keresni, mert az állítás jellegéből fakadóan nehezen igazolható, hanem azért is, mert azt cáfolva mind a hagyományos, mind az újabb keletű vizuális művészetek, illetve kommunikáció területéről sokáig sorolhatnánk a nemzetközi viszonylatban is haladónak tekinthető, olykor külföldön is ismert művészeket, alkotásokat, legyen szó festészetről, szobrászatról, film- vagy akár videóművészetéről. A képregényt mégsem sorolhatjuk ide, amire a válasz inkább képregény-történetünkben keresendő. Ahogy korábban utaltunk rá, a harmincas évek végén úgy szűnt meg a képregény itthon, hogy jószerivel ki sem alakult hazai, fejlett változata. A háborút követően a szovjet kultúrpolitika úgy terjeszthette el a képregényről alkotott nézeteit (és követendő irányvonalait), hogy a képregényt Amerikával azonosította. Így a képregényt nemcsak hogy nem hiányolta a hazai közönség, de az értelmiség valóban értéktelennek, idegennek találta. A szovjet dogmák ezen a területen olyan mélyen beágyazódtak, hogy a képregényről alkotott ellenséges, illetve leki-csinylő nézetek egyre csökkenő mértékben ugyan, de napjainkig tartják magukat. Eközben a képregény itthoni gyökéresztői olyan öncenzúrát vállaltak, mellyel ugyan ártalmatlan műveket termeltek, de sosem voltak képesek bemutatni a műfajban rejlő lehetőségeket. Így alakulhatott ki, hogy a hivatalos ideológiától eltérő üzeneteiket közölni vágyó alkotók mindig más formákat választottak, mint a képregény.

Az ezredfordulóra különös helyzet alakult ki: mind a magyar, mind a külföldi képregények kiadása szinte teljesen megszűnt, ám felnőtt egy olyan generáció, amely elsősorban az import képregényeknek köszön-

hetően a korábbiaknál sokkal jobban értette a képregény nyelvét. Csupán idő kérdése volt, hogy megtörténjen az, amire korábban sosem volt példa: a kialakuló új szubkultúra kifejezte igényeit, és alulról jövő kezdeményezésként néhány év alatt, elsősorban az internetre támaszkodva (Kepregeny.net) újjászervezte önmagát. Megalakultak az első alkotóközösségek (Kreatív Képkockagyár, Magyar Képregényakadémia, majd később 5Panels és a különböző folyóiratok köré tömörülő csoportok) és sorra alakultak a kis kiadók, fellendült a hazai képregénykiadás mind mennyiségét, mind minőségét tekintve, létrejöttek az első szaklapok, szakfanzine-ek (Panel, Buborékhámozó, Fandom), miközben a média is egyre gyakrabban közöl cikkeket, kritikákat. Minden feltétel adott tehát ahhoz, hogy végre magas színvonalú képregények szülessenek magyar alkotóktól is. Egyet kivéve. A képregény hazai olvasótábora és a kiadványok fogyásai egy, de inkább két nagyságrenddel maradnak el a könyvpiacra jellemzőktől, így a rendkívüli munkával járó alkotói folyamat piaci alapokon fenntarthatatlan.⁷ Ennek ellenére mégis szinte valamennyi műfajban szép számmal jelennek meg magyar alkotások, melyeket különböző európai kiadványszerkesztők és fesztiválszervezők is egyre gyakrabban fedeznek fel.

Szilágyi Erzsébet az új tömegkommunikációs eszközök történetének korai szakaszát, melyre a hagyományos kulturális eszközök, kifejezési formák felhalmozódott értékeinek nagyszámú adaptálása és az eszközök szabályainak, nyelvének kialakítása jellemző, szintetizáló szakasznak nevezi. A magyar képregény mostanra ért el oda, hogy ezt a szakaszt maga mögött hagyhatja, ám további fejlődése törekeny, hiszen a minimális önfenntartást biztosító piaci feltételek hiányában azt egyelőre csupán az alkotási vágy és a szereplők részéről szükséges lelkesedés és odaadás hajtja.

Felhasznált irodalom

DUNAI Tamás, *Képregény Magyarországon*, Médiakutató 2007/1., 17–30.
GARAMI László, *A műveltség minőségéért. Comics szocialista álrubában*, Élet és Irodalom 1961. július 22.

7 A magyar képregények elsődleges forrásai a kis példányszámú, általában saját terjesztésű kiadványok. Az utóbbi években megjelent magyar képregénykiadványok nagyobb része kizárólag alternatív csatornákon (képregényes rendezvényeken közvetlenül a szerzőtől, kiadótól, postai rendelés, illetve képregényes szakboltok útján) volt elérhető. (Erről bővebben lásd a jelen lapszám Közügy rovatában szereplő tanulmányt – a szerk.)

KERTÉSZ Sándor, *Comics szocialista álrubában*, Kertész Nyomda és Kiadó, Nyíregyháza, 2007.
KERTÉSZ Sándor, *Szuperhősök Magyarországon*, Akvarell Bt., Nyíregyháza, 1991.
KISS Ferenc, *A képregény születése és halála Magyarországon*, Beszélő 2005/1., 114–119.
KISS Ferenc, *A magyar történelmi képregény*, OZ-Print Kft., Nyíregyháza, 2011.
KISS Ferenc, *A nagy amerikai képregénybumm Magyarországon*, OZ-Print Kft., Nyíregyháza, 2011.
KISS Ferenc – SZABÓ Zoltán Ádám, *Melyik a többi nyolc? – vagy bölcs gondolatok a képregényről*, Beszélő 2005/12., 99–107.
MAKSA Gyula, *Változatok képregényre*, Gondolat, Budapest–Pécs, 2010. (Kommunikáció és kultúratudományi tanulmányok 9.)
RUBOVSKY Kálmán, *A képregény*, Gondolat, Budapest, 1989.
DEZ SKIN, *Comix – The Underground Revolution*, Thunder's Mouth Press, New York, 2004.
SZABÓ Zoltán Ádám, *Lelkesedés és profizmus*, Magyar Hírlap 2007. június 23.
SZABÓ Zoltán Ádám, *Sandman, Tintin, Rejtő*, Új Könyvpiac 2010/3.
SZABÓ Zoltán Ádám, *Kép-sor rovat elé*, Panel, szerző magánkiadása, 2007/1.
VEREBICS János, *Ujjaik közt dalolt a szél. A szerzői képregény kezdetei Magyarországon*, Fandom, Farkas Dávid magánkiadása, 2013, 16–21.
VEREBICS János, „Én csak azt mondom meg a rajzolónak, hogyan csinálja meg a történetet...”. *A húsz éve elhunyt Cs. Horváth Tibor emlékezete*, <http://verebics.blogspot.hu/2013/08/en-csak-azt-mondom-meg-rajzolonak.html>.

Szathmáry-Kellermann Viktória

SZERETŐK, SZEREPLŐK, SZENVELGŐK?*A nők és a képregény*

A nők és a képregény viszonyát – legyen szó akár történeti előzményekről, akár kortárs alkotásokról – lehetetlen egyetlen egyszerű képlettel leírni. A nők mindig is jelen voltak a képregények alkotói és befogadói között éppúgy, ahogyan a fő- és mellékszereplők között, bár a jelenlétüket gyakran divatok és tendenciák változásakor a legkönnyebb tetten érni.

Ebből a szempontból akár azt is állíthatnánk: a fordulat napjait éljük. A patinás skóciai *The Herald* épp a napokban közölte minden idők ötven legjobb képregényalbumának (*graphic novel*) listáját,¹ melyen nem csupán az első helyen álló Marjane Satrapi-képregény, a *Persepolis* kelteti fel a figyelmünket, hanem az is, hogy a listán szereplő művek harmada nevezhető akár szerzője neme, akár tematikája miatt „nőinek”, legyenek ezek akár önéletrajzi ihletésű alkotások a szexuális identitás összetett kérdéséről (is) egy pennsylvaniai családban (Alison Bechdel: *Fun Home. A Family Tragicomic*), akár tudományos-fantasztikus fantáziák az utolsó férfiről (Brian K. Vaughan – Pia Guerra: *Y, az utolsó férfi*). A különbség leginkább akkor mutatkozik meg, amikor a friss listát összevetjük a *The Comics Journal* 1999-ben összeállított, széles körben ismert és hivatkozott rangsorával a 20. század legjobb angol nyelvű képregényeiről:² négy alkotó (Kyle Baker, Lynda Barry, Debbie Drechsler és Carol Tyler) mellett három sorozatot emelhetünk ki, melynek a témája bármilyen formában – akár karikatúrisztikus szemszögéből – kapcsolódik a nők életéhez vagy a női tapasztalathoz (*Black Hole, Love & Rockets, Polly and Her Pals*).

Hogy mitől válik egy képregény nőivé, kezdésképpen a befogadói igények felől is megközelíthetjük: mitől válik egy képregény vonzóvá a női olvasók számára? A 2007 márciusában a Gödörben megrendezett 3. Magyar Képregényfesztiválon készült az első olyan felmérés Magyarországon, amely – legalábbis a képregényfesztiválok látogatói kö-

1 Teddy JAMIESON, *The 50 Greatest Graphic Novels of All Time*, www.heraldsotland.com/books-poetry/interviews/the-50-greatest-graphic-novels-of-all-time.21864132.

2 *The Top 100 English-Language Comics of the Century*, *The Comics Journal* 1999/2., 34–108.

zött – a nők preferenciáit is feltárta. A Bayer Antal által bemutatott statisztikák³ nemcsak azt mutatják meg, hogy a női közönség nem elhanyagolható kisebbség – elvégre a látogatók közel fele lány volt –, hanem azt is, hogy markáns ízléslbeli különbségről beszélhetünk a két nem kedvenceit vizsgálva: míg a férfiak 29%-a részesítette előnyben a keleti típusú képregényt az amerikaival szemben (45%), addig a nők 57%-a választotta az előbbit az amerikai képregények rajongóinak 21%-ával szemben. A fenti kategóriák a tematikáról, de még az alkotók származásáról sem árulnak el semmi biztosat, hiszen egyrészt nem különül el a mainstream a nők reprezentációjának módja és mértéke szempontjából is változást hozó undergroundtól, másrészt a tág értelemben vett manga elterjedésének és népszerűségének következtében ma gyakran ausztrál (Madeleine Rosca: *Lidércföldre*) vagy amerikai alkotók (M. Alice LeGrow: *Bizenghast*) képregényei reprezentálják a műfajt a piacon.

Bár nem szabad elfelejteni, hogy egyfajta „keleti” látásmód a lényegesen korábban Magyarországra érkező anime filmekben és sorozatokon keresztül már a kilencvenes években elterjedt és népszerűvé vált a lányok körében, a manga fölényének oka valószínűleg olyan alapvető műfaji sajátosságokban keresendő, mint a sokszínűség. Ahogyan Brooks és Pilcher rámutat, azon túl, hogy már az alapvető besorolásokban is külön kategóriát képeznek a lányok és fiatal nők számára készült, jelentős piaci részesedéssel és akár közel félmillió heti példányszámmal rendelkező képregények, minden létező témára koncentrálhatnak a főzéstől az erotikus szerelmen át a menő fiatal anyukákig.⁴ Éppígy biztosított sok esetben a műfajok közötti átjárhatóság is a női befogadói számára: a nyugati szemmel kifejezett homoszexuális tartalom – legyen szó akár férfiak, akár nők szerelméről – a szerzőpáros által felhasznált statisztikák szerint népszerűbbnek mondható a heteroszexuális nők, köztük a preferenciáiknak megfelelő erotikus tartalmaktól szégyenlősen visszarettentő kamaszlányok, mint a meleg közösség tagjainak körében.⁵ Könnyebb a magyar olvasó dolga, ha a kimondottan lányoknak szóló ázsiai képregényeket próbálja elkülöníteni, hiszen bár Bayer kitér arra, hogy az alapvetően fiúknak szánt mangák közé

3 BAYER Antal, *Milyen képregényt olvasnak ma Magyarországon? = A média hatása a gyermekekre és a fiatalokra IV.*, szerk. GABOS Erika, Nemzetközi Gyermekmentő Szolgálat Magyar Egyesület, Budapest, 2008, 143–148.

4 TOM PILCHER – BRAD BROOKS, *The Essential Guide to World Comics*, Collins & Brown, 2005. Vö. DUNAI Tamás, *Képregény Magyarországon*, Médiakutató 2007. tavasz, 17–30.

5 Vö. MARK MCLELLAND, *Homophile Heterosexualitát, oder: Warum lieben Heterosexuelle Frauen japanische Mangas mit scheinbar homosexuellen Inhalten? = Theorien des Comics. Ein Reader*, szerk. BARBARA EDER – ELISABETH KLAR – RAMÓN REICHERT, Transcript, Bielefeld, 2011.

sorolható *Árnybíró* a kérdőíveket kitöltő lányok körében is népszerű volt, a Vad Virágok Könyvműhely olyan kiadványai, mint az *Annyira király vagy!*, esetleg a *Borsmenta* egyértelműen az érzelmes történetekre vágyó fiatal nők igényeit hivatottak kielégíteni.

Bár nyugaton a kilencvenes évekre jobbra eltűntek a piacról a nőknek szánt romantikus képregények, az angolszász országokban is léteztek hasonlóan érzelmes, az ötvenes évek tematikus és képi korlátozásainak bevezetéséig korántsem mindig szégyenlősen erotikus történetek. A II. világháború előtti időszakban a nők nem számítottak külön célcsoportnak; ahogy arra Sabin is kitér,⁶ a humoros, gyakran állatszereplők kalandjait bemutató történetek olvasói között egyenlő arányban szerepeltek fiúk és lányok. A II. világháború forradalmat jelentett a később szinte egyeduralkodóvá váló superhősök képregények elterjedésében – ugyanakkor ez az időszak szülte Wonder Woman is. Pontosabban William Moulton Marston, a pszichológia doktora és felesége fejéből pattant ki a fiúk számára is vonzó, ám alapvetően női példakép az igazságért küzdő amazon alakjában. Moulton 1947-ben bekövetkezett haláláig ez a figura valóban más volt, mint a többi: tudatosan megfordította a szerepeket egy időről időre megmentésre szoruló férfit helyezve a hősnő mellé, a megmentett asszonyokat az áldozatszerep feladásával munkán keresztül önmegvalósításra sarkallta, a bűnözőkkel pedig nem erővel, hanem lehetőség szerinti átnevelésük révén számolt le.

A háború befejezését követően azonban a superhősök népszerűsége csökkent, a nőkre pedig egészen új, konzervatívabb szerepmodellek vártak – erre a helyzetre érkeztek válaszul a lányok és asszonyok számára készülő romantikus képregények. A kezdetben ártatlan magazinok egymással versengve egyre közelebb sodródtak a ponyvához, mind intenzívebb érzelmeket és erotikusabb képsorokat mutatva be, de a képregény közerkölcsöt romboló hatását hangsúlyozó támadások következtében az ötvenes évek közepén bevezetett öncenzúra véget vetett a mainstream nemiséggel kapcsolatos ábrándjainak az Egyesült Államokban. Azonban nem csak a szexuális perverzció vagy a nemi erőszak tűnt el a képekről: a szerelmi történetek innentől kezdve menthetlenül a házasság felé kanyarodtak, és akadt olyan kiadó is, amely a belső szabályzatában ellenjavalltnak nyilvánította a női szereplők bevonását – ha csak nem kimondottan realistán ábrázolt mellékszereplő-

6 Roger SABIN, *Comics, Comix & Graphic Novel. A History of Comic Art*, Phaidon Press, London, 2001.

ként. Ettől függetlenül a műfaj jelenléte még évtizedekig tetten érhető volt, és a hatvanas években is közel negyven, a szerelmet valamiképpen magában foglaló címből válogathattak az érdeklődők.

A romantikus képregény az Egyesült Királyságban sem volt kevésbé a kor tükré: a polcokon egyrészt középosztálybeli, szűzies és egészséges, bentlakásos iskolába járó lányok mindennapi konfliktusai (*School Friend*), másrészt magányos áldozattá váló, munkásosztálybeli nők egyre sötétedő történetei (*Bunty*) között lehetett válogatni. A műfaj itt egészen a kilencvenes évek elejéig tartotta magát, amikor végképp elszívta a közönségét a női lapok és a televízió, amiben szerepet játszott az is, hogy a női képregény alulértékelt voltából következően másodosztályú rajzolókat lerakatává vált – a szegényesebb színvonal azonban a női olvasók számára sem volt eléggé vonzó. Szó sincs arról, hogy korábban ne történtek volna próbálkozások a fiús képregények egyszerű „átfordítására”: 1952-ben jelent meg például a *Girl* magazin címlapján a *Kitty Hawke and Her All-Girl Air Crew* egy pilótanőről és csupa-csaj csapatáról, a lap ráadásul egy ideig olyan hősnők profilját is közölte, mint Marie Curie vagy Jeanne d'Arc. A hősnők „férfias” ábrázolása azonban nem vált népszerűvé, és két év után ez a lap is felhagyott a kísérletezéssel.

Tekintettel arra, hogy a hatvanas évek végéig nagyon kevés nő dolgozott a képregényszakmában, a romantikus képregények szűzies iskolásait vagy épp szerelmet áhító vadnyugati asszonyait éppúgy férfiak álmodták papírra, mint a superhősök mellett fel-feltűnő dúskeblű démonokat. Talán nem meglepő, hogy mindkét nőtípust egyaránt érte kritika, méghozzá gyökeresen ellentétes nézőpontokból. Míg a konzervatív jobboldal a serdülők megrontóját és látens lesbikust vélt felfedezni Wonder Womanben, addig a feministák a valódi ambíciót hiányolták a mainstream képregény hősnőiből; ahol a feministák életüket szomorú módon csak férfifogásra szorító nőket láttak, ott erkölcsstelenséget és keresztényellenességet gyanítottak a hagyományok védelmezői. De milyenek is a mainstream képregény női szereplői? A vonatkozó Wikipedia-cikk⁷ által kínált, a képregény aranykorára vonatkozó négy kategória (kosztümös bűnüldöző, dolgozó nő, a szerelmi szálak jó és rossz lányai, illetve csintalan tinédzser) bizonyos szempontból nem sokat változott az elmúlt hetven évben. Bayer Antal egy tavalyi előadásában⁸

7 Vö. http://en.wikipedia.org/wiki/Portrayal_of_women_in_comics.

8 Vö. JENEY Barbara, *Dominák és királylányok a képregényekben*, Szeged24.hu, <http://szeged.hit24.hu/szeged/2012/11/18/dominak-es-meghunyaszkodo-nok-a-szegedi-képregényfesztivalon/>.

szintén négy típusba sorolta a képregényben feltűnő nőket: hercegnő, háziasszony, domina, feminista – pozitív és negatív értelemben egyaránt. Tekintettel arra, hogy a viszonyítási pont az ő felosztása esetében kizárólagosan a hősnők férfiakhoz fűződő viszonya, nem minden téren mutatkozik átfedés, de érdemes megjegyezni, hogy az általa kiemelt klasszikus hercegnő (Flash Gordon párja, Dale Arden), háziasszony (Popeye szerelme, Olive Oyl), domina (Dragon Lady) és feminista (Wonder Woman) egyaránt a képregény aranykorának hőseiként kezdték karrierjüket. A mainstream képregény nőalakjai valójában csak a hetvenes évekre kezdtek változni a korszellemnek megfelelően – és tagadhatatlanul a feminizmus hatására. Ebben az időszakban még a több évtizede futó sorozatok nőalakjai is új ruhát, új képességeket, de akár új identitást is kaphattak: Jean Grey, aki valaha Csodalányként (Marvel Girl) debütált, ekkor vált szinte mindenható Főnixszé az X-Men sorozatban, és ekkor született ugyanabban a képregényben Vihar (vagy Ciklon), a talán leghíresebb fekete szuperhős.

Mint a fenti példák is mutatják, a magyar képregényolvasó sok szempontból azért nem láthatja tisztán hősnői helyzetét, mert a magyar képregénykultúra – és képregénypiac – nem nőhetett-fejlődhetett együtt a nyugatival, a szuperhősök bevezetésére pedig általában fejlődéstörténetük, ha nem de- vagy rekonstrukciójuk egy igen kései pontján került sor. Népszerűsítésükért ráadásul általában az aktuális filmfeldolgozás bemutatója volt felelős, aminek következtében a műfajok különállása nem feltétlenül tudatosodhatott a befogadókban. Kinek jutna eszébe például a Teri Hatcher alakította Lois Lane-ről (*Lois és Clark: Superman legújabb kalandjai*), milyen hatást válthatott ki 1938-ban egy kőkemény újságíró, és hogyan vált saját, romantikus képregényt kiérdemlő mellékszereplőből, majd Clark feleségéből a képregénysorozat 2011-es újraindításakor újra független nővé? Ki tudná eldönteni, hogy az évekkel ezelőtti Pókember-feldolgozásból ismert Mary Jane a fontosabb, vagy éppen Gwen Stacy, akiről nem sejtethetjük, hogy kapcsolatoknak képregénytörténeti jelentőségű, sokak szerint az ezüstkör végét kijelölő tragikus haláleset vetett véget papíron – amit szuperhősünk maga okozott? És sejtetheti-e vajon a magyar moziba járó, hogy az Alicia Silverstone játszott Barbara Wilson eredetije egy egészen más, könyvtáros-doktoranda Batgirl, de létezik olyan történet is a Batman-univerzumban, ahol a Denevérlány valójában félig kínai (Cassandra Cain)?

A számos, sokféle irányt kijelölő cselekményszálatól függetlenül sok kritikus még a kilencvenes évek végén is tragikusnak látta a nők

helyzetét a szuperek világában. Az említett Gwen Stacy halála vagy a Barbara Gordon által megszemélyesített Batgirl Jokernek köszönhető paralizise is felkerült az 1999-ben létrehozott „Nők a fridzsiderben” (Women in Refrigerators) listára,⁹ amely arra igyekezett felhívni a figyelmet, milyen aránytalan mértékben és milyen aránytalanul komoly következménnyel válnak áldozattá a képregények női szereplői. Mindez nem jelenti azt, hogy a szuperhősöket bemutató képregényekkel és az általuk képviselt öncenzúrával szemben létrejött amerikai underground kezdetben bármivel is kegyesebb lett volna a nőkhöz – sőt, a kioldott fék számos nőgyűlölő és szexista klasszikust eredményezett, egyébiránt gyakorta nők hathatós közreműködésével. Mindenesetre ha nincs alternatív képregény, nincs például a punkos Tank Girl, nincs a Magyarországon *Tétova tinédzserek* című feldolgozásával elhíresült, kultikus *Ghost World*, nincs az indie *Local*, de nincs a Neil Gaiman teremtette, gót lányként megjelenő Halál sem – csupa nagy hatású, klasszikusként tisztelt, kivételes női karakter, csupa férfi alkotótól. Valószínűleg még Lakatos István Lencsilánya se létezne, márpedig ő valószínűleg a legismertebb magyar képregényhősnő jelen pillanatban.

A nők azonban mindvégig ott voltak valahol a háttérben, ha nem is jutottak mind olyan magasra, mint Karen Berger, aki egészen 2013-ig volt a hangsúlyozottan felnőtt olvasók számára létrehozott DC Comics-leányvállalat, a Vertigo főszerkesztője, és akit szintén nő követett a székében. Legtöbbször láthatatlanok maradtak, ahogy például a valaha a Képes Újság számára adaptációkat író Pánczél Margit neve is keveseknek ismerős, ahogy Rusz Líviát is csak nemrég kezdtük újra felfedezni a Színes Képregénymúzeumnak köszönhetően, és ahogy a kortársak közül a népes rajongótáborral rendelkező *Sanyi, a bagoly* szerzőjéről is sokáig folyt a találgatás, míg Szabó Éva (Evu) végre felfedte magát. Nem szükségszerű, hogy a nők tudatosan női témákról, nők számára alkossanak, de létezik a nők és a képregény kapcsolatának ilyen vetülete is. A lengyel Kinga Kuczyńska például Elaine Shewalter gynokritikája nyomán foglalta össze a női képregény történetét és fejlődését a lengyel képregénynek szentelt monográfiájában.¹⁰ Kezdetben volt az imitáció avagy a feminin művészet: azok a már említett, többségében férfiak által létrehozott romantikus füzetek, amelyek a lányokat a (patriarchális) társadalom értékeinek megfelelő szerepekre

9 Vö. <http://lby3.com/wir/index.html>.

10 Kinga KUCZYŃSKA, *Polski komiks kobiecy*, Timof i cisi wspólnicy, Warszawa, 2012.

nevelték, az érett nőket pedig szórakoztatva erősítették meg helyükön. A fejlődés a hetvenes években lépett második fázisába, a feminista képregény létrejöttével a független képregény a maga módján korántsem feltétlenül nőbarát, új sztereotípiákat sulykoló és gyakran felszabadult szexista humorú közegében, mely ugyanakkor megadta a szabadságot akár „férfyigülő”, anarchista fanzine-ek létrehozására is. Míg a 20. század elején a nők szavazati joga vagy munkavállalása is tréfák tárgya volt a humoros hírlapi képsorokban, a hetvenes évek alternatív képregényében már azok a témák jelennek meg, amelyeket a nőirodalomban látunk felbukkanni: az abortusz, a menstruáció, a szexuális és a családon belüli erőszak, vagy akár a kimondottan leszbikus motívumok, melyeknek a sejtetése is botrányt keltett a mainstreamben például Wonder Woman esetében. Míg a férfiakat még a nevében is kizáró „wimmin’s Comix” nem számíthatott széleskörű, átütő sikerre, a harmadik, nőknek nevezhető szakasz kísérletet tett arra, hogy újraolvassa a régi, lányos képregényeket, és új jelentést adjon a szavaknak, képileg hasonló, de üzenetében feminista vonásokat viselő alakban (*Action Girl*).

És hogy mit láthat mindebből a magyar olvasó? Kati Kovacs 2009-ben kiadott *Paprikás rapszódia*ja például le sem moshatja magáról feminista gyökereit, bár a kellőképpen félrevezető kiadói promóció alig sejtette a menstruáció rémétől a szürreális szexuális fantáziáig terjedő spektrumot, amiért – túl azon, hogy kislány és lánybaba a főszereplője – nőknek nevezhetjük. 2007–2008-ban Magyarországon is átütő sikert aratott Marjane Satrapi a *Persepolisszal*, amit sajnos nem sikerült maradéktalanul megismételnie a 2010-ben megjelent *Asszonybeszéddel*. Jól jellemzi azonban nemcsak a képregény mint önálló művészeti forma, hanem mint a női önkifejezés eszközének hatalmát, hogy olyanokat is meg tudott nyerni magának – és a női képregénynek –, akik a női irodalomban mint olyanban nem hisznek.¹¹ Satrapi nem pusztán egy női történetet mesél el – egy, a nők számára nagyon eltérő következményekkel járó kultúrák találkozásából létrejött élet történetét –, hanem mindezt olyan formában teszi, amely vallomássóságával, sajátos perspektívájával és perspektívaváltásaival, de akár a nők egymás közötti kommunikációjának bemutatásával is számos, a feminista irodalomtudományból ismert stratégiát bújtat univerzálisan érthető, fogyasztható, sőt szerethető formába.

Bár a magyar női képregényből sem hiányzik az önreflexió (ott van például a *Virtus* Süli Andreától, ahol a szerző alteregója a főzés és takarítás helyett hoz létre képregényes ars poeticát), többnyire még tart az univerzálisba vetett hit, ami jobbra láthatatlanná teszi a női alkotókat. De kár lenne valamiféle újabb, megkésetttségből fakadó közep-európai átokra gondolni, hiszen a lengyel képregényes nők például két nő és egy (nem kizárólag női szerzőket felvonultató) leszbikus antológián túl, valamint számos bloggal és fanzine-nal köszönik, megvannak. Végsősoron nincs ok a kétségbeesésre: Korcsmáros Rejtő-ciklonjaitól Ruzs Lívia Csipikéjén át a képregényfesztiválok lelkesen látogató hölgyekig még Magyarországon is felvázolható a nőkről, nők által és nőknek készült képregények egyfajta dinamikája napjainkban.

11 Vö. SZABÓ PALÓCZ Attila, *Női princípium Marjane Satrapi képregényeiben*, Magyarhírlap.hu, www.magyarhírlap.hu/kultura/noi_principium_marjane_satrapi_kepregenyekben.html.

Bayer Antal

VOLT-E VALAHA, LESZ-E VALAHA KÉPREGÉNYPIAC MAGYARORSZÁGON?

Ahogy a sajtónak és a könyvkiadásnak általában, úgy a képregénynek is a korábbi védőburok megrepedésével kellett szembenéznie az 1990-es évek elején, amikor nagyjából piacszerű viszonyok vették át a korábbi támogatási rendszer és az áttekinthetetlen terjesztés helyét. Az addig a Magyar Ifjúság, a Füles, a Pajtás, a Hahota, a Kockás, a Hepiend és más kiadványai révén a magyar képregénykiadásban meghatározó szerepet játszó Ifjúsági Lapkiadó Vállalat egyik napról a másikra eltűnt, az új holland tulajdonos csak néhány lapot tartott meg, amivel a hazai alkotók nagy részének megszűntek, de legalábbis beszűkültek a publikációs lehetőségei. A próbálkozások új magyar műveket tartalmazó képregényújság indítására (Botond, Krampusz, Találkozás) megbuktak, a klasszikusokat addig menedzselő Cs. Horváth Tibor 1993-ban bekövetkezett halála után senki sem érezte feladatának további gondozásukat. A terepet a két nagy skandináv cég, a Semic és az Egmont magyarországi leányvállalatai foglalták el az olyan, addig csak hallomásból és nyomdákban kicsempészett idegen nyelvű példányok révén ismert címekkel, mint a *Pókember*, a *Mickey Mouse*, a *Batman*, a *Garfield* vagy a *Tom és Jerry*.

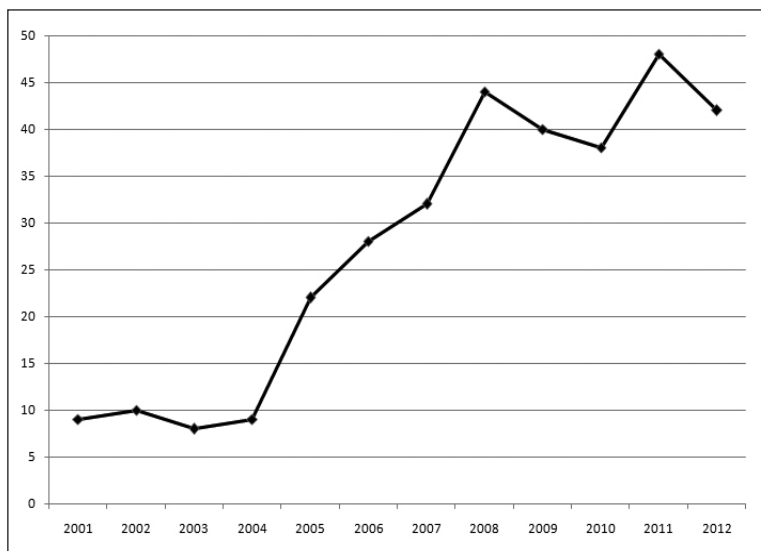
Bár a korábbi, utólag aranykornak látszó időszakhoz képest csökkenő formában a mai napig létezik sajtóképregény, 1990-től kezdve képregény piacon sokáig csak az önálló sorozatként vagy válogatás jelleggel (Képregény Kóktél, Tiszta Dili, Kretén) megjelenő újságokat értettük. A két domináns szereplő, a svéd Semic és a dán Egmont talán az utolsó pillanatban érkezett a magyar piacra, hiszen alig tíz év elteltével hozzánk is begyűrűzött a főleg az amerikai *comic book* formátumát sújtó válság. Az 1990-es évek végén jelentősen visszaestek a példányszámok, amely jelenség nálunk odáig vezetett, hogy az addigi sikercímek egymás után váltak gazdaságtalanná. Persze trendeket utólag

sokkal könnyebb felismerni: a technológiai újítások következtében a számítógépes játékok és a jelentősen bővülő televíziós kínálat is nagyrészt a legnépesebb képregényolvasó korosztályoknak a szabadidejére tartott igényt, az internet elterjedése és felgyorsulása pedig egy időben úgy tűnt, hogy teljesen el is söpri a nyomtatott kiadványok iránti igényt. Ezért vallott kudarcot a Szukits próbálkozása új, többnyire filmes *franchise*-okra támaszkodó képregény-sorozatokkal, és ezért ért szinte katasztrofális véget a Marvel-képregényeket Európában képviselő olasz Panini Comics kísérlete 2005 és 2008 között arra, hogy közvetlen magyarországi jelenléttel pörgesse fel a piacot.

Bár nem kizárólag (és talán nem is legfőképp) a képregény-kiadásbeli gondjai miatt a külföldi tulajdonostól levált és nevet is módosított ADOC–Semic 2011 elején kénytelen lett lehúzni a rolót. Az Egmont már jóval korábban más területekre helyezte át a fő hangsúlyt; ennek is köszönheti, hogy szinte melléküzemágként ugyan, de mindmáig sikerült megtartania néhány, gyerekeknek szóló képregénylapját. Néhány hónapig fennállt a veszély, hogy egyedül maradnak a piacon, ám a Marvel-képregényeket pár éve könyves forgalmazásban megjelentető Kingpin Kiadó két kéthavonta megjelenő újság (*Hihetetlen Pókember*, *Marvel +*) kiadására vállalkozott, míg az ADOC–Semic egykori tulajdonosa egy új kiadó alapításával piacon tudta tartani legsikeresebb lapját, a *Garfield*-ot. (Különleges eset a Pesti Könyv által 2006 óta kiadott *Lucky Luke*-sorozat, mivel párhuzamosan kerül újságos és könyves terjesztésbe. Tekintve, hogy utóbbi helyeken hosszabb ideig kapható, a statisztikákban ott vettük figyelembe.)

Mivel egyik érintett kiadó sem auditáltatja az eladott példányszámait, csak hallomásból szerzett értesülésekre, illetve a megjelenő címek számára és gyakoriságára tudunk támaszkodni, amikor megpróbáljuk felmérni az újságos terjesztésű képregény piacot. Ami a címek számát illeti, a csúcst 1991 jelentette, amikor 34 kizárólag vagy nagyrészt képregényeket tartalmazó lapot adtak ki Magyarországon, összesen 203 megjelenéssel, vagyis nagyjából egy címre jutó kéthavonkénti átlaggal. Az első nagy hullámvölgy már 1996-ban bekövetkezett: abban az évben 11-re csökkent a füzetek száma, igaz, ezek helyzete stabilnak volt mondható, aminek köszönhetően 7–8 jelent meg belőlük évente. A következő tizenöt évben csak kevés eltérés volt tapasztalható (leszámítva a Panini-kísérlet okozta kiugrást). 2012-ben 14, 2013-ban eddig 12 címből jelent meg legalább egy szám, a címenkénti átlag azonban immár nem haladja meg az ötöt.

A képregényújságos piac tehát jelentősen beszűkült, és az egyetlen jó hírnek az látszik, hogy úgy tűnik, erre a szintre be is állt – legalábbis egyelőre. Az új képregényújságot kiadó cégek is jóval kisebb apparátussal, tehát alacsonyabb rezsiköltséggel operálnak, mint korábban a Semic, és a kiadványok javuló minősége elfogadhatóbbá teszi a már-már az 1000 forinthez közelítő árakat. Lehet, hogy törekeny egyensúlyról beszélünk, és erről is csak utólag lehet majd okosakat mondani, de úgy néz ki, hogy a tudomásunk szerint pár ezres példányszámokkal dolgozó lapok képesek eltartani magukat. Balul elsült kísérletek azonban mindig is voltak; legutóbb egy lelkes amatőr társaság próbálkozott egy Sötét Erők című lap piacra dobásával, ám már a harmadik számot sem tudták megjelentetni. Ígéretesebbnek tűnik a szeptemberben indult Epicline magazin, amelyet az alternatív szcénán belül már több éves tapasztalattal rendelkező 5Panels csoport ad ki. Érdekes itt még megjegyezni, hogy bár mindezek a lapok országszerte kaphatók, ahhoz, hogy valóban teljes körű legyen a terjesztés, az eladhatónál jóval nagyobb példányszámot kellene kihelyezni, ám ennek a kockázatát nemigen tudják vállalni a kiadók. Az Epicline médiaajánlatában 1200 példány szerepel, ez valójában a minimum ahhoz, hogy még országos szintű újságos terjesztésről lehessen beszélni.

Képregényt megjelentető kiadók és magánszemélyek száma évente, 2001–2012

2005-ben fordulat állt be a magyar képregénykiadásban: a képregények bekerültek a könyvesboltokba. Egészen addig Magyarországon a képregényt hagyományosan „újságos” műfajnak tekintették. Olyannyira, hogy még a világhírű francia-belga sorozatok – *Asterix*, *Lucky Luke* (illetve akkori magyar nevén *Villám Vili*), *Tintin*, *Hupikék Törpikék* –, amelyeket a francia nyelvterületeken keménytáblás kivitelezésben adtak ki, nálunk puhafedeles, füzetszerű kiadásban jelentek meg, és az újságosoknál voltak kaphatók. Ennek feltehetően összetett okai voltak, amelyeket utólag már nehéz lenne kibogozni. Mindenesetre tény, hogy a rendszerváltástól 2004-ig évente mindössze 3–4 kötet jutott könyves terjesztésbe, és a képregények iránt érdeklődőnek egyenként kellett levadásznia őket, némelyiket a gyerekkönyvek, másokat az „egyéb irodalom” polcáról.

Ekkor azonban gyors egymásutánban több olyan új kiadó is színre lépett, amelyeknek az alapítói szenvedélyes képregénykedvelők voltak, és nem akartak beletörődni abba, hogy világhírű kedvenceiket ne lehessen magyarul olvasni. Nagyrészt családi vagy baráti vállalkozásként jöttek létre, éppen csak hogy az induláshoz – egy vagy két kötet megjelentetéséhez – szükséges tőkével; többnyire saját maguk készítették a fordításokat és végezték a nyomdai előkészítést. Néhányan közülük rendelkeztek más kiadóknál szerzett tapasztalatokkal és kapcsolatokkal. Ezek felhasználásával sikerült elérniük, hogy a korábban a képregények befogadásától mereven elzárkózó könyvterjesztők megadják az esélyt ennek a számukra új kategóriának. A nagyobb nyitottsághoz feltehetően hozzájárult, hogy az ekkor piacra kerülő címek egy része népszerű filmekhez kapcsolódott, ráadásul az új és korábbi képregénykiadók páratlanul példás összefogásával létrehozott Magyar Képregénykiadók Szövetsége igen aktív figyelemfelhívó, ismeretterjesztő tevékenységbe kezdett, amelynek a központjába az első alkalommal 2005-ben megrendezett budapesti képregényfesztivált helyezte.

A nyitottság persze önmagában nem változtatott azon a problémán, amely a más szegmensekben tevékenykedő kis kiadókat is sújtja. A terjesztők többsége nem volt hajlandó közvetlenül szerződni velük, csak nagykereskedéseken keresztül, ami plusz akadályt jelentett. Olyan forgalmazó is volt, amely kijelentette: befogadja ugyan a képregényeket, de mivel a számára elhanyagolható bevételt nézve tulajdonképpen „szívességet tesz”, csak egy beszállító partnerrel hajlandó kapcsolatot tartani. Ezek az okok vezettek a Képregény Nagyker alapításához,

amely valamennyi kis kiadónak a kiadványait igyekezett bejuttatni a boltokba, változó sikerrel.

2005-ben 22, 2006-ban 30, 2007-ben pedig már 93 képregénykötet került könyvesbolti forgalomba. A nagy ugrásnak két összetevője volt: egyfelől az új kiadók közül többeknek sikerült megkapaszkodniuk a piacon, másrészt pedig hazánkat is elérte a japán rajzfilmek (*anime*) és képregények (*manga*) népszerűségi hulláma. Az olcsó, fekete-fehér, a nyugati sorozatoknál gyorsabb ütemben – évente 3–4 epizóddal – pergő zsebkönyvek már 2007-ben a képregény-megjelenések felét tették ki.

A képregénypiac látszólag beindult, és ez felkeltette a nagyobb könyvkiadó-terjesztő csoportok figyelmét is. Az Athenaeum 2007-ben mangákkal, a Cartaphilus 2008-ban filmekhez kapcsolható amerikai sikersorozatokkal próbálkozott. Bár egyiküknél sem jutott kiemelt szerephez a képregény, még így is jóval nagyobb tempót diktáltak, mint amit a jelentős közösségi aktivitásnak köszönhetően a viszonylag jól feltérképezhető törzsközönsséggel közeli kapcsolatot ápoló, és immár a piaci szegmens felvevőképességében is több éves tapasztalattal rendelkező függetlenek ideálisnak tartottak. Szerényebb méretekben több más kiadó is beszállt a ringbe; az ő egy-két kiadványuk is hozzájárult ahhoz, hogy 2008-ban új rekordot döntött a magyar képregénykiadás 121 új kötettel.

A lendületet megtörte a válság, az egyébként sem magas – a kétezres példányszámot csak nagy ritkán elérő, többnyire ezer alatt maradó – eladások a fizetőképes kereslet csökkenése miatt visszaestek. Ennek ellenére a zuhanás nem azonnal, hanem lépcsőzetesen következett be. 2012-re azonban lényegében már csak azok a kiadók maradtak a képregénypiacon, amelyek valóban szívügyüknek tekintik ezt a területet, mások csak egy-egy jól teljesítő sorozat mellett tartanak ki – így például a Cartaphilus immár kizárólag az új gyerekkedvenc *Geronimo Stilton*-t, az Egmont az örökzöld *Asterix*-et, a Képregény.hu néven kiadóvá is avanzsált képregény-nagykereskedés pedig a zombihullámot előidéző *Walking Dead*-et adja ki. 2012-ben már csak 41 újdonság került a könyvesboltokba, és az első félév adataiból kiindulva 2013-ben még ennyi sem lesz.

A képregények mindössze nyolc évre visszatekintő könyvesbolti forgalmazása tehát látszólag majdnem ugyanoda tért vissza, ahonnan elindult. De csak látszólag. A könyvesbolti bevezetést szorgalmazó kis kiadók számítása annyiban bevált, hogy a képregények forgalmazási ciklusa valóban megnőtt. Az újságosoknál megszokott egy-két hónap-hoz képest több éven át beszerezhető a képregénykötetek, és a sikere-

sebek esetében (Rejtő–Korcsmáros-sorozat, *Kázmér és Huba*, *Asterix*, *Walking Dead*, néhány manga) már utánnomásra is sor került. A kínálat tehát bővült, néhány könyvesboltban állandósult, és a szerzett tapasztalatok birtokában a kiadók is jobban megtanultak tervezni.

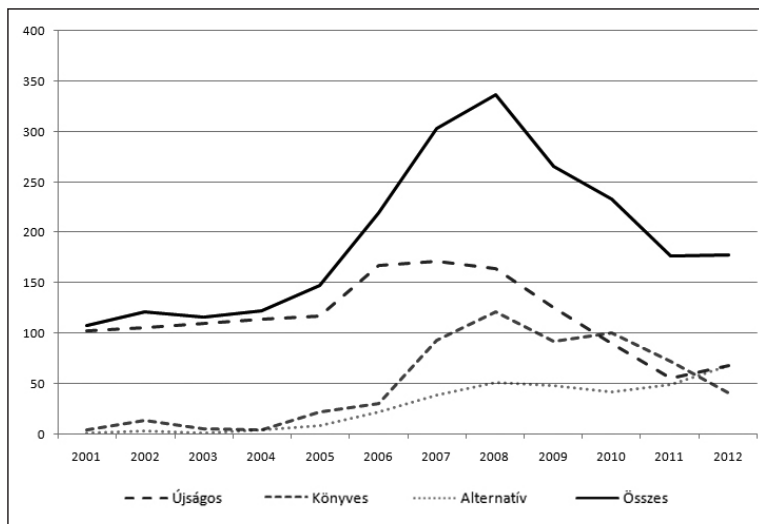
A 2005-ben indult hullámnak más pozitív hozadéka is van. Kiderült, milyen fontos szerepet töltenek be a képregényes rendezvények – vannak olyan kiadók, amelyek az eladásaik 30–60 százalékát köszönhetik az évente megrendezett budapesti és szegedi képregényfesztiválnak, az év végi Hungarocomix képregényvásárnak, a tavaszi és őszi képregénybörzéknek, a keleti stílusú képregények esetében pedig a mangás-animés közösség ötezres létszámot is meghaladó találkozóinak. A kiadók hamar felismerték, hogy újdonságaikat ezekre a rendezvényekre kell időzíteniük, ahol a jelentős eladásokon kívül a gyors megismertetés és az azonnal jelentkező bevétel előnyeit is élvezhetik – utóbbi kis kiadók esetében különösen nagy fontossággal bír, hiszen tartalékok híján nehezen engedhetik meg maguknak, hogy három-hat hónapon át „hitelezzenek” az időnként nagyon lassan, vonakodva fizető terjesztőknek.

Kissé talán váratlan, de visszatekintve természetes és abszolút örvedes velejárója a rendezvények elszaporodásának a 2005 előtt Magyarországon gyakorlatilag ismeretlen alternatív szcéna kialakulása. Többnyire pályakezdő fiatal magyar alkotók és alkotócsoportok saját művei, rajongók által készített szaklapok és fanzine-ok, vagy éppen a magyar képregénytörténet klasszikusait felújító gyűjtői kiadások tucatjával jelennek meg a fesztiválokon és börzéken, a rendezvények látogatottságához arányítottan limitált (40 és 200 közötti) példányszámban. (Igaz, ennek a jelenségnek szomorú módon részét képezi néhány olyan sorozat is, amelynek a gondozója saját kárán látta be, hogy értelmetlen lenne erőltetni az újságos vagy könyves terjesztést.) Ebből kifolyólag az új

Legnagyobb képregénykiadók könyves terjesztésben, 2003–2012

1. MangaFan:	104
2. Fumax:	56
3. Vad Virágok Könyvműhely:	54
4. Athenaeum:	45
5. Képes Kiadó:	42
6. Nyitott Könyvműhely/ Libri Kiadó:	36
7. Delta Vision:	34
8. Egmont:	30
9. Kingpin:	28
10. Cartaphilus:	27

képregények jelentős részéről csak a törzsközönség szerez tudomást – a rendezvények látogatói, a kiadókkal hírlevelek révén, előfizetéses rendszerben vagy egyéb közvetlen módon kapcsolatot tartó vásárlók. Azt is fontos megjegyezni, hogy ezt a szegmenst a nagyságrenddel kisebb költségek miatt gyakorlatilag nem érintette a válság, a kiadványok száma 2008-tól kezdve 50 körül van, 2012-ben a 70-et is megközelítette.

Képregénykiadványok száma terjesztési formák szerint, 2001–2012

De miért is ilyen problémás a képregénykiadás? Kezdjük az idegen nyelvű művek magyarországi megjelenítésével. Az, hogy 8 százalék körüli jogdíjat kell fizetni, ráadásul ennek nagy részét vissza nem térítendő előlegként, úgynevezett minimumgaranciaként már a szerződés megkötésekor, nyilván magától értetődő bármely más könyvkategóriában is. Azt azonban csak a bőséges képanyagot tartalmazó kiadványokkal foglalkozó kiadók tudják, hogy a repréért plusz pénzt kérnek a jogtulajdonosok. Míg egy regény esetében ez többnyire csak a címlapot jelenti, a képregényeknél bizony az összes oldal digitális fájljaiért is kell még fizetni, még hozzá nem keveset. Ez egy 100 oldal körüli színes képregénynél akár 1500 dollárra is rúghat, és ez fix, a nyomott példányszámtól független költség. Vagyis a repró anyag ára sokszor meghaladhatja a jogdíjét – még kész sincs a kötet, de már tudjuk, hogy az árából akár 15 százalékot is a partnernek kell kifizetni, nagyrészt előre, még-

hozzá dollárban vagy euróban. Nem csoda, hogy a képregénykiadók szorgalmas olvasói a devizaárfolyam-táblázatoknak.

Igaz, a fordítás kevesebbe kerül, mint egy „csak szöveges” könyv esetében, de messze nem olcsó. A képregényfordítás különleges kihívás: komoly elmélyültséget igényel az adott sorozatban, a filmfordításhoz hasonló korlátokkal kell megküzdeni, hiszen az eredeti szövegtömbök mérete adott, a magyarnak nem szabad sem hosszabbnak, sem sokkal rövidebbnek lennie, a humoros képregényeknél magas jártassággal kell rendelkezni a forrás- és a célnyelvben egyaránt. Plusz feladat a magyar fordítás beírása, ami magában foglalja a megfelelő betűtípus kiválasztását, nem egyszer kiegészítését ékezetes betűkkel. Szerkesztőre, korrektorra ugyanúgy szükség van egy képregénynél, mint bármilyen más könyvnél, tehát összességében a munkadíj sem elhanyagolható tényező a büdzsében.

Igen jelentős, meghatározó súlyú tétel viszont a nyomdaköltség, főként a színes képregényeknél – de a papír minősége a fekete-fehér kiadványoknál is számít, rég elmúltak azok az idők, amikor a képregényolvasó elfogadhatónak tartotta a silány minőségű nyomdaipari terméket. Ebben a tekintetben is visszaüt, hogy a képregénykiadók nagy része kisvállalkozás, hiszen nem tudnak a listaárnál jobb kondíciókat elérni a nyomdákna (pontos számokat nem tudok, de hallani olyan értesüléseket, hogy a rendszeresen nagy megrendeléseket leadó, a nyomdai kapacitásokat folyamatosan lekötő nagyobb kiadók akár 30 százalékos engedményben is részesülhetnek), ráadásul az ő esetükben a nyomdák sokszor ragaszkodnak az azonnali fizetéshez, nem egyszer az előleghez is.

A terjesztői jutalék az elmúlt tíz évben egyre feljebb ment, ma már sokszor meghaladja az 50 százalékot. A fizetési hajlandóságról fentebb már esett szó, de nem lehet eléggé kiemelni, milyen versenyhátrányt jelent egy kis kiadónak, ha úgyszólván valamennyi költségét köteles a megjelenés előtt kifizetni, bevételben pedig – a rendezvényes és egyéb közvetlen eladásokat leszámítva – legkorábban három hónappal később reménykedhet.

Ha valaki azt gondolná, ennél rosszabbat már el sem tud képzelni, nézzük meg, hogy állunk a magyar szerzők munkáival. Hogy teljes legyen a kép, először kanyarodjunk vissza a sajtóképregényhez. Az alkotók elmondása szerint a tíz évvel ezelőtti inséges idők visszanézve már-már paradicsomi állapotnak látszanak. Az egy oldal elkészítéséért járó honorárium közel a felére esett vissza, jó esetben is alig haladja

meg a tízezer forintot. Ha pedig tudjuk, hogy csak a legjobbak képesek tartósan és megbízható minőségben heti két oldalt elkészíteni, rögtön látjuk, hogy ebből bizony nem lehet megélni. Az apadó példányszámok miatt az újságok még ezt az árat is sokallják, és mivel nem látják bizonyíthatónak, hogy a képregények közlése segítené az eladásokat (például azzal, hogy megkülönböztető tényező a konkurenciával szemben), az alkotók örülhetnek, hogy legalább néhány lap szinte „hagyományörzéként” még befogadja a munkáikat.

Némi könnyebbésséget jelent az utánközlés lehetősége, ami újabban már nem csak a klasszikus Korcsmáros-, Zórád- és Fazekas-képregényeket érinti. A Galaktika például 2013-ban elkezdett közreadni sci-fi témájú, korábban csak kis példányszámú lapokban megjelent, ezért a magazin olvasóinak a többsége számára új képregényeket, mindkét fél számára előnyös konstrukcióban. A szerzői kiadások esetében az alkotó jövedelme természetesen nem több annál az összegnél, amit a nyomdaköltség leszámítása után az eladásokból kap. Az alacsony példányszámból kifolyólag ez a summa elenyésző, a 20 ezer forintos „haszon” már szép eredménynek tekinthető. Ezt azonban az alkotók képesek tudomásul venni; megértik, hogy a szabadidejükben, nagyrészt kedvtelésből készült munkák értékesítésében csak saját magukra, illetve esetleg baráti segítségre számíthatnak. Ha viszont egy ismert kiadóval kötnek szerződést, nehezebb megérteniük, hogy miért kellene ingyen előre dolgozniuk. Márpedig még a legnevesebb magyar képregényalkotók munkáinak a megjelentetése is olyan kockázattal jár, amit valakinek viselnie kell – különben el sem jutnak az olvasókhoz.

A nemzetközileg ismert és idehaza is sikeresnek tekinthető képregények, valamint egy magyar alkotó újonnan elkészült munkája között igen nagyok a költségbeli különbségek. A szerkesztéssel, nyomdai előkészítéssel járó feladatok és a nyomdai munkálatok ára nyilván azonos, a terjesztői jutalék úgyszintén. De bármennyire is panaszkodtunk az imént arra, hogy a külföldi jogtulajdonos a repró megfizetésével milyen magas költségeket ró a kiadóra, ez egy oldalra kiszámítva nem több 3–5 ezer forintnál. Ez nem kevés, de csupán fele-harmada annak a nyomott árnak, amit a sajtóban megjelenő képregényekért fizetnek az alkotóknak. Mivel pedig az elmúlt nyolc év tapasztalatai szerint magyar képregényszerzők műveinél már 1000 példány eladása is nagy sikernek számít (kivéve a Rejtő Jenő töretlen népszerűségéből is profitáló klasszikus Korcsmáros-képregények felújított kiadását), nem nehéz kikalkulálni, hogy a kiadónak még ez az összeg is nehezen fér bele.

A legőszintébb megoldásnak a tényleges eladások utáni jogdíjfizetés tűnhet, csakhogy akkor sohasem lesz megfizetve a rajzoló munkája.

Ahogy a magyar kultúrában általában, úgy a könyvkiadásban sem példátlan az állami támogatás, többnyire közvetlenül az alkotóknak nyújtott ösztöndíj formájában. Csakhogy képregénnyel pályázni szinte lehetetlen, már csak azért is, mert a Nemzeti Kulturális Alap még abban a kérdésben sem tud állást foglalni, hogy melyik szakkollégiuma lenne illetékes ebben. Eddig egyetlen sikeres esetről van tudomásunk: Hegedűs Márton 184 oldalas, idén Alfabéta-díjas képregényének a kivitelezésére 600 ezer forintos támogatást nyert a MASZRE pályázatán – a végül három év alatt megrajzolt kötetre tehát oldalanként háromezer forintnál valamivel több jutott az alkotónak.

Nincs ez így jól. Bár a legismertebb amerikai, francia vagy japán képregények világszerte sikeresek, szinte valamennyi országra igaz, hogy a helyi alkotók munkái közül kerülnek ki a legnépszerűbbek, de legalábbis hazájukban felveszik a versenyt a nemzetközi elittel. Nálunk azonban még a megjelenések száma is csekély: újságos terjesztésben az elmúlt öt évben 2–3 százalék volt a magyar képregények aránya az összeshez képest, könyves terjesztésben 6–9 százalék, és csak az alternatív terjesztés 60–70 százalékának köszönhetően éri el összességében a 15–20 százalékot – az, hogy 2012-ben ez 27 százalékra emelkedett, nem igazán örömhír, hiszen a könyves megjelenések számában bekövetkezett csökkenésnek tudható be.

Meggyőződésem, hogy képregény piac akkor lesz Magyarországon, ha az olvasók megismerik és megkedvelik a hazai szerzőket, sorozatokat. Hogyan lehetne ezt elérni? A képregényes szakma minden segítséget és ötletet szívesen lát.

Hegedűs Márton

Slussz kulcs klánLibri Kiadó
Budapest, 2012

Vass Norbert

BENZINFRÖCCS ÉS KAKTUSZPÁLINKA

Vajon hogy festene a Michael Bay által egy izgága Godard-moziból készített, belassult gigaremake? Mi történne, ha Tarr Béla Super 8-ast ragadna, s pörgős sivatagi blockbustert forgatna a Universalnak? Netán Kandinszkij pingálna a Marvel számára egy Pókember-prequelt, esetleg Stan Lee a Kalligramnál kopogtatna szerelmi szonettjeivel? Azt hiszem, néznénk egy nagyot. Hegedűs Márton *Slussz kulcs klán* című rajzolt regénye lengéscsillapító nélkül hajt hasonló terepre. A noir, a heist, a posztwestern és a disztópia zsánereit (jól-rosszul) megidéző *graphic novel* meg is süpped kissé a műfaji-szerzői senkiföldjén. A remek rajzi megvalósítás kiutat jelenthetne ugyan, az egyetlen dramaturgia, a túlbeszélt-közhelyes nyelvi panelek és a kibontatlan karakterek viszont üresbe kapcsolják a könyvet.

Pedig a kasztni tetszetős. A B-filmek plakátjainak esztétikáját finoman a comics felé kormányzó borítón motorháztömlőbe zárt, hűtőrácsokba kapaszkodó arctalan rab remeg. Méretes olajfaló nyelte el. Az alsó „gépállásból” ábrázolt, reflektorfénybe állított, büszke fényzőróival távolba meredő, krómozott lökhárítójával fintorgó, finoman

antropomorfizált jármű fenyegetően uralja a fedlapot. Esszenciálisan foglalja össze egyszersmind a kötet alapmetaforáját. Az autóra ragadás, a géppel való összenövés, vagyis az átváltozás a könyv szerint nem más, mint az addikció eltéphetetlen rabláncának egy különös alakváltozata.

A történet seholsincs industriál-kiborg-kőreális világát mindenféle csövek hálózák be. A rádióból és a koncerttermekből fémes dzsessz recseg, füst kanyarog és gőz gomolyog szinte minden képkockán, az olvasó akkor is nyeli a port, amikor éppen lapoz. Fém, homok, beton és buta rímek. Semmi megnyerő, de tulajdonképpen semmi taszító sincs ebben a világvégi vegetálásban. Egyszerűen hangulattalan. Nem csoda hát, hogy valami módon mindenki menekülni próbál belőle. Megfelelkezni a mindennapokról, vagyis átváltozni, és ha öntudatlanul is, az átváltozástól – színpadtól, kávétól, alkoholtól, szextől, cigarettától, munkától, olajtól – függni. És közben – benzinkutasként, kamionsofőrként, vendéglősként, rendőrként – kimondatlanul is kizárólag a sivatagban tekerő végtelen sztrádákban bízni. Aztán csendben feladni, és kiegyezni azzal, hogy megoldás márpedig nem létezik.

Ennek a beletörődő tespedtségnek a kritikáját az autójával egybenőtt Száguldó prédikátor és nyája (vagyis inkább konvoja), a Slussz kulcs klán jelenti. Az új hit szószólójában nem nehéz felismernünk az *Állatfarm* baromfiudvari prófétájának leszármazottját, aki nem arról papol immár, hogy a négy lábnál jobb a kettő, hanem azt hirdeti helyette, hogy a két lábbal szemben a négy keréké a jövő. A klán identifikációjának fontos eleme, hogy afféle társadalmon kívüli szektaként – bűvőhelyük az ókeresztény remeteközösségek barlangjait eszünkbe juttató sivatagi mélygarázs – jelennek meg a képregényben. Holmi vadnyugati rablóbandától szószólójuk obskurus spiritualizmusa különbözteti csak meg őket, noha vezetőjük motivációjáról és a gyülekezet hierarchiájáról jószerivel semmit sem tudunk meg. Így aztán kifejtetlen marad a borítón előlegezett posztthumán metafora is. Azon morfondírozhatunk legfeljebb, hogy egyértelműen rosszabb választás-e a klán kínálta csonkítással járó gépbe költözés – ha tetszik, lobotómia – az alacsony fordulatszámú halódó össznépi függés defetizmusánál, vagy annak újabb alakváltozata, mutációja csupán.

A kötet adós marad a sztereotípiákon túlmutató markáns karaktervonások megrajzolásával, a figurák mozgatórugóinak ismertetésével, illetve egy, az olvasó számára azonosulást kínáló, valamirevaló protagonista felmutatásával. Az autójukkal összenőtt szerencsétlen benzinfüggőknél semennyivel sem érezzük közelebb magunkhoz a szétcsúszott

szaxofonost, a megközelíthetetlen jó nőt, a korrupt rendőrt, az alkoholistá benzinkutast vagy a magányosan fusizó szerelőt. Felőlük tulajdonképpen a szerző is csak a fináléban foglal állást. A rend és a rendre veszelty jelentők egy grandiózus karambol során – a fiatal Cronenberg tapsolna, ha látná – válnak el egymástól. E drámai seregszemle szerint a képregény az odavesző Slusszkulcs klán tagjait igyekszik antagonizálni, míg a csodálatos módon megmenekülő többieket (bicebóca) hőroszokká avatja. Izgalmas, hogy a kiborg-vállalkozás helyett a test elhasznál(ód)ása mellett foglal állást a könyv, még akkor is, ha csak nagyon felszínesen karcolja meg a témát, döntését pedig semmivel sem indokolja.

A szereplőket a sztrádán utolérő utolsó ítélet képsorait nehéz komolyan venni, paródiának pedig túlságosan fennkölt a jelenet. A karambol után járunk. Hippifilmek LSD-haluit jócskán túlcitálva egy – nos – gyík jelenik meg a haláltusáját vívó Száguldó prédikátor (lelki) szemei előtt. Magára hírvivőként hivatkozik a hulló, és számos fajtársa halálát kéri számon a rossz útra tért térítőn. A heroikus pózban, alulról láttatott gyík félreérthetetlenül jelzi a haldoklónak, hogy csúnya dolog volt áthajtani kistestű és könnyűléptű pajtásain. Szavai annak dacára is hatástalanok maradnak, hogy filippikája háttérben egy evolúciós zsákutca tömegsírja füstölög. A gyík kifejti még a test feljebbvalóságáról szóló tézisét is. A jelenet vélhetően helyén volna egy trip-klipben vagy egy trashfilmben, a képregény viszont nem teszi egyértelművé, hogy ironizál vagy moralizál. Az utolsó előtti képsorok „ápoljuk a kertet” idillje utóbbit feltételezi, míg a horrorfilmekből (és azok paródiáiból) ismerős, szellemes lezárás előbbire enged következtetni. Marad a kilátástalanság, de azt legalább nem fenyegeti immár semmi veszély.

A *Slusszkulcs klán* ismertetése során azért hozok előszeretettel filmes példákat, mert a képregény vizuálisan pergő világa, illetve zsánerallúziói óhatatlanul a mozgóképhez közelítik Hegedűs Márton munkáját. A kötet legerősebb részei a szöveg nélküli, sodró párhuzamos montázsok – ha tetszik, némafilmes snittek –, amelyek könnyed dzsesszfutamok hangjegyeihez hasonlóan tapadnak egymáshoz. A karakterek képi megformáltsága nagyszerű, ám amint a rajzolt regény megszólal, amint nem atmoszférát teremteni, hanem elbeszélni szeretne, lassul, s története vontatottá válik. Az olykor túlírt, máskor meg foghíjas párbeszédék úgy pattannak le a figurákról, mint páncélozott dukkóról a géppisztolylövedék. S ezek a – nem ritkán egy-egy mellőzhető gegre kifuttatott

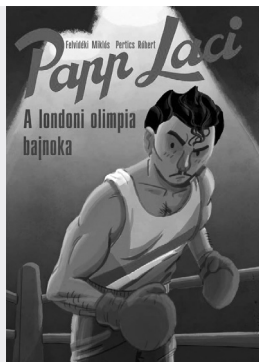
– dialógusok teszik véleményem szerint döcögőssé Hegedűs kötetének dramaturgiáját.

A párbeszédék felépítése hamar kiismerhető. A rendszerint (kis)-totálból indító jelenetek előbb szekondba szűkülnek, majd pedig egy (árny)közele és egy ellensnitt következik. A klasszikus plánozás jól leköveti ugyan a – rendszerint lassan csordogáló – akciót, ám viszonylag keveset mutat meg a környezetből. A helyszín – Olajváros – alig mozdul. Törmelékakadályok és üres kirakatok rontják városképét. Lakói és a följük magasodó hatalmas kémények együtt pöföklik az égre lusta füstkarikáikat. A szél ördögszekerek helyett sörösdobozokat kerget a lezárt utakon. Alig látunk viszont ember-gép hibrideket, a vizuálisan legszebben megragadható átalakulásról pedig csak a bevezető mondatokból értesülünk. Remek gondolat, hogy az elhullott őslények maradványából lett kőolajszármazék ma országúti kamionszordákat hajt, mint ha sokmillió éves álom után a maradványok új testbe kerültek volna, és – alkalmazkodva a kor lehetőségeihez, kihívásaihoz – árufuvarozó teherautóként, munkagépként folytatnák végtelen vándorlásukat. A benzingőzös lélekvándorlás a kötet talán legeredetibb és leginkább költői felvetése, kár, hogy csak elbeszélődik, de nem jelenik meg.

S volna itt még valami. Olajváros szomszédságában – tudjuk meg egy párbeszédéből – Barbar Town található; Jocó, a kamionszofőr Gus kútjára hoz benzint; a fodrászüzlet egyik képről a másikra barber shop-pá változik; a forint váltópénze pedig a cent. Az egykor szebb napokat látott településen számos bevándorló is melőzik, akik enyhe akcentussal csevegnek, és a nyelvi regiszter kapcsán fel kell tennünk a kérdést: vajon mi is Olajváros *lingua francája*? Ha keveréknyelvet beszélnek, hogyhogy nincsenek benne jövevényszavak? Hogy lehet az, hogy nem alakul, hígul, s hasonul a külvilág eklektikus bábéléhez? Elsőre szórszállhasogatásnak tűnhet mindez, ám mivel a képregény jelentős energiát fordít arra, hogy az angol–magyar kétnyelvűséget játékba hozza, sőt világának hangsúlyos elemeként kezelje, nem felesleges tán elgondolkodnunk rajta, mit is jelentsen ez a sivatagi bilingvitas. Mindez – a következtelenségek felett szemet hunyva ezúttal – arra kívánja csak felhívni a figyelmet, hogy Olajváros egy lokalizálhatatlan tranzittelepülés, egy kifogyóban lévő oázis, egy apadó iparú, ottfeledett olajfolt a sivatagban? Netán egy globalizált posztapokaliptikus menedék? Azt hiszem, mindez a nyelvi szint fontoskodó harsogása nélkül is világosnak tetszik, ezért úgy vélem, a szerző bízhatott volna jobban képei kifejező erejében, annál is inkább, mert szavakba átúsztatva az ötlet kifárad hamar.

„A rajzfigura légüres teret képez, amely magába szívja személyiségünket és elvonja figyelmünket, egy üres héj, amelybe belebújunk, hogy rajta keresztül más világokba utazhassunk” – fogalmazza meg *A képregény felfedezése* című alapvető munkájában Scott McCloud. A *Slusszkulcs klán* képi világa tetszetős ugyan, de a rajzolt regény robbanómotorjába fecskendezett verbális olajcseppek ahelyett, hogy gördülékenyebbé tennék a dramaturgiát, szándékuk ellenére inkább nehezítik, meg-megakasztják a flott duruzsolást.

Az önmagában üdvözlendő persze, hogy az egész estés képregények szűk honi rezervátumába tavaly újabb lakó érkezett. Azt viszont sajnálattal tapasztaltam, hogy hiába szól átváltozásról, függésről és rabságról a *Slusszkulcs klán*, rabul ejteni mégsem volt képes; bármennyire igyekeztem is, nem tudtam a képregénnyel összenőni.

Felvidéki Miklós – Pertics Róbert

Papp Laci

A londoni olimpia bajnoka

Norien-Clamatel Film Kft.
Budapest, 2013

Hlavacska András

JÖHET A KÖVETKEZŐ MENET!

„Szapics azt hitte, azt hitte, hogy még időt kérhetnek, tanácstalan volt. Kemény Dénes szinte már a vízben, onnan instruál. Be fogunk ugrani a végén, mindenki, aki magyar. [...] És megvan, megvan az újabb olimpiai bajnoki cím. Magyarország megvédi olimpiai bajnoki címét.” Ki ne emlékezne az athéni olimpia vízilabdadöntőjének drámai végjátékára, Kásás négyméteresére, Kiss Gergely bombagóljára, Hajdú B. István

közvetítésére? Vagy Kovács Ági aranyára? Fazekas Nándi sorsdöntő hetes fogására Izland ellen? Hogy csak néhány személyes kedvencet említsek a magyar nemzeti sport elmúlt bő tíz évének legnagyobb pillanataiból. Az én generációm – a huszonévesek – többsége minden bizonnal emlékezetében őrzi e képeket, büszkeséggel, mondjuk ki bátran: hazafias büszkeséggel eleveníti fel ezeket a győzelmeket.

Egerszegi Krisztinát viszont már nem láttam úszni, nem izgultam végig az Aranycsapat Anglia elleni diadalát, se Balczó András sikereit. Felvidéki Miklós és Pertics Róbert *Papp Laci – A londoni olimpia bajnoka* című alkotásukban egy ilyen sporttörténeti pillanatot kínálnak az olvasónak. Rövid füzetükben arra vállalkoznak, hogy egy hazánkban kevésbé népszerű médiumban, képregényben állítsanak emléket Papp László 1948-as olimpiai győzelmének – és ennél még többre is.

Bár Felvidéki és Pertics munkájának középpontjában kétségtelenül a bajnoki döntő áll (a 30 oldalas füzet utolsó harmadát Papp Laci és Wright összecsapása teszi ki), a képregény egészére nem jellemző, hogy csak a szorítóban történetekre, a mérközésekre koncentrálna, ezek mellett komoly hangsúlyt kapnak hősünk mindennapjai is. Ez a fajta történetvezetés kettős célt szolgál: egyrészt, hogy ne csak sportolóként, hanem magánemberként is megszerettesse az olvasóval Papp Lacit, másrészt, hogy minél több adatot közöljön neves bokszolónkról. Népszerűsítés és ismeretterjesztés: e két fogalommal írható le legegyszerűbben az alkotók feladatvállalása, melyet nem is rejtenek véka alá.

A *Papp Laci* voltaképpen egy életrajzi gyorstalpaló, egy-egy érdekesebb anekdotával megspékelve: a füzetből megtudjuk, hogy Laci katonáskodott, hogy apját korán elveszítette, hogy hordárként dolgozott, hogy anyja nem nézte jó szemmel bokszolói pályafutását, hogy az Európa-bajnoki selejtezőn vereséget szenvedett Torma II Gyulától, hogy a favágás éppúgy az edzéstervének része volt, mint a hóban futás stb. Ráadásul ezek az információk nemcsak a sztoriba ágyazva, hanem attól függetlenül is helyet kapnak a képregényben. A második oldalon, a *Szereplők a megjelenés sorrendjében* cím alatt rövid leírást kapunk a mű „fontosabb” karaktereiről. Bevallom, a *Papp Laci* ezen része ambivalens érzéseket váltott ki belőlem, hiszen egyfelől jó volt minél többet megtudni a címszereplőről, rokonairól, ismerőseiről, edzőiről és versenytársairól, másfelől viszont a figurák bemutatásának összeállítását teljesen érthetetlen, sőt néhol komikus is. Nem világos, hogy egy-egy szereplőről miért éppen annyit tudunk meg, amennyit, hogy egészen marginális alakok miért kapnak több soros jellemzést, miközben a leg-

közelebbi hozzátartozóknak csak egy kurta mondat jut. Fehér „Pacal” Lajos például csak egy rövid anekdota erejéig kap helyet a képregényben, akkor is csak két kockán jelenik meg. Mű eleji bemutatására mégis tizenhárom sort szántak az alkotók – beszámolva pályafutásának legfontosabb pontjairól és néhány furcsa szokásáról –, miközben Laci legközelebbi, még élő hozzátartozóiról szinte semmi se tudunk meg (édesanyjának, Mutternek a jellemzése a következőkre szorítkozik: „özvegy Papp Imréné, Laci édesanyja”; Gizit pedig annyival intézi el a képregény, hogy „Laci 3 évvel fiatalabb húga”). Mindezt természetesen értelmezhetjük úgy is, hogy azok a szereplők kapnak hosszabb bemutatást a második oldalon, akiről a történetből kevesebb derül ki, ám e logika alapján Lacinak a legrövidebb felvezető járna – márpedig övé a leghosszabb. Az viszont, hogy a csupán emlegetett, s csak a füzet utolsó oldalán, fényképen (!) felbukkanó Papp Imre miért került az előkelő negyedik helyre a bemutatáskor, még így sem nyer magyarázatot, csak úgy, mint az a szomorú tény, hogy a leírások kizárólag a magyar szereplőkkel foglalkoznak, a nagy riválist, John Wrightot meg sem említik.

Ezen apró tökéletlenségek ellenére az ismeretterjesztő törekvés becsületére válik a *Papp Lacinak*, főleg azért, mert az elsőként megcélzott olvasóközönség (a 16 év alattiak) az izgalmas történet mellett így hasznos tudnivalókkal is gyarapodik – márpedig e két dolog ügyes összevegyítése mindenképpen megsüvegelendő. Az, hogy az alkotók elsősorban nem az igényes cselekményvezetéshez és árnyalt karakterekhez szokott olvasóknak készítették képregényüket, egészen nyilvánvaló. Már a borítón reflektorfényben pózoló Papp Laci sejteti, hogy itt egy tőkös magyar legény diadalútját, egy nemzeti hős első kalandjait követhetjük majd nyomon (a nemzeti hovatarozás jelentősége kétszer is alá van húzva a képregény egyetlen színes oldalán, a borítón: a piros, fehér, zöld csíkok ott virítanak Laci fehér trikóján, melyet egy zöld sort és egy piros kesztyű egészít ki). Elvárásainkat rögtön az első minitörténet igazolja is: Laciról megtudjuk, hogy feltörte a lábát a focicipő a „friccek” elleni meccsen, mivel „egy számmal kisebb csukát adtak” neki, de kiemelkedő teljesítménye még így is elég volt a magyarok győzelméhez. Íme, az ember, akire felnézhetünk, aki kemény időkben (a II. világháború végén), egyenlőtlen körülmények között (minőségi játékra alkalmatlan felszerelésben) is helytáll, mit sem törődve az apróbb kellemetlenségekkel (feltört láb). Laci már a történet elején kiforrott karakter, aki – a legtöbb *comic book* főhőshöz hasonlóan – egészen a történet végéig semmiféle számottevő jellemváltozáson nem megy keresztül.

A szuperhős-történetek bevett módszerei egyébként az egész képregényt végigkísérik, a nagyobb szerkezeti elemektől kezdve egészen az apróbb részletekig. A cselekményépítésben például teljes mértékben a *Papp Laci* nyugati rokonaira ismerhetünk: adott egy jóságos figura, természetfeletti vagy legalábbis kimagasló fizikai képességekkel, aki tudását – akár egy modern keresztes lovag – a Jó szolgálatába állítja, és a kemény kiképzést követően végrehajt egy emberfeletti tünőt, melynek révén hőssé válik. Felvidéki és Pertics alkotásában mindez megvan: Laci már egy hónap után olyan ütést mér a homokzsákra, hogy az bemozdja az unalmast, munkája mellett sem hanyagolja el az edzéseket, hóban fut, fát vág, hogy végül elgyepálja az angol Wrightot és olimpiai bajnok legyen. De a szuperhős analógiát olyan apróságok is erősítik, mint az utcai verekedés epizódja, ahol Laci Supermant idéző mozdulattal vonja szét mellkasán a ballonkabátot, mielőtt móresre tanítaná a helyi rosszfiúkat.

Az alkotók törekvése – hogy Lacit ne csak mint sport-, hanem mint magánembert is példaképként állítsák a fiatal olvasók elé – támogatandó, a kivitelezést azonban érdemes lett volna cizellálni, hiszen a *Papp Laci* mind a történet szintjén, mind képi síkon hagy némi kívánnivalót maga után. A készítőik igen egyszerű eljárást választottak a történetvezetéshez: a képregény nagyobbik hányada egyoldalú, különálló részekből épül fel, melyek a lap tetejétől az aljáig tartanak. Ezek az epizódok sokszor egyáltalán nem viszik előre a cselekményt, a tetőpont, a londoni döntő szempontjából teljesen mellékesek. Mindaddig, amíg érdekesek, izgalmasak vagy informatívak, nincs velük különösebb baj, akad azonban néhány teljesen fölösleges is. Ezek közül talán a színlak mögött zajló, rövid politikai intrika lóg ki leginkább a füzetből. Diktatúra és sport viszonya összetett kérdés, melyet szépen fel lehet dolgozni nemzeti sikereink kapcsán (ahogy 2006-ban megtette például *A szabadság vihara* című film), a *Papp Lacinak* viszont vagy szerveesebben a történet részévé kellett volna tennie ezt a témát, vagy egészen ki kellett volna hagynia – így indokolatlan és teljesen súlytalan lett. Néhány boksztörténeti klisé mellőzése is jótékonyan hatott volna a történetre: rövidségéhez képest túl sok az olyan jelenet a füzetben, amelyekben korábbi boksztörténetekre (leginkább filmekre) ismerünk. Hogy csak egy példát említsék: az edzések és mérkőzések mellett végzett kemény fizikai munka, a bokszot ellenző női családtag, a bunyóst támogató pap, a közös rádióhallgatás már *A remény bajnokában* (*Cinderella Man*, 2005) is szerepeltek, ezek helyett tehát érdemes lett volna olyan mozzanatokra ráirányítani a figyelmet, melyek kifejezetten Lacira jellemzők.

A képi megoldásokkal kapcsolatban már említettem, hogy a képregény legtöbb oldala között jelenetről jelentre történő átmenet van. Éppen ezért nem szerencsések azok a megoldások, amelyek megtörik ezt a szabályt, mivel zsúfolttá teszik a képregényt. A 12. és a 13. oldalon például három helyszín- és időváltozás is történik (1. „Budapest. Keleti pályaudvar. Pár nappal később...”; 2. „1947 tavasza”; 3. „A bokszválogatott érkezése a dublini főpályaudvarra”). Az olvasó csak kapkodja a fejét, nem érti, mi szükség volt a pályaudvari (12) vagy a szénlapátoló (13) jelenetre. A rendhagyó megoldások között azért akad néhány eltalált is, mint például a Tormai II elleni mérkőzést követő jelenet. A 15. oldal utolsó kockáján nem látunk egy szereplőt se, egyszerűen csak azt, hogy havazik, valamint a bal sarokban egy hangutánzó szót („Wrrr!”). Mindezek után valószínűleg váratlanul éri az olvasót a 16. oldal felső, egészségtelen képe, ahol a hóban futó Papp Lacit és mellette motorozó edzőjét, Adler Zsigát pillantjuk meg. S ha akad is néhány kevésbé sikerült kép vagy oldal a füzetben, azt el kell ismerni, hogy helyenként kivételesen jó megoldásokat is találunk. Ezek közül most csak kettőt emelnék ki: a 6. és a 25. oldalt. Az előbbi a Mutter Pados Gábor elleni kifakadását ábrázolja, mégpedig úgy, hogy az első öt kocka egyre jobban ráközelít Laci anyjának arcára, hogy aztán a hatodikon egy teljesen salakos képpel támogassa meg a nő kitörését; az utóbbin a képregény legnagyobb kockája látható, melyet jó érzéssel helyeztek el az alkotók a mű egyik fennkölt, heroikus pillanatában, a csüggedéséből felrázott Laci dacos rohama előtt.

Minden hibája ellenére a *Papp Laci – A londoni olimpia bajnoka* című képregény beváltja a hozzá fűzött reményeket, szinte az összes generációnak kínál valami érdekességet. Az idősebbeknek nosztalgiát, az ifjabbaknak egy felejthetetlen sporttörténeti pillanatot, a legfiatalabbaknak pedig egy izgalmas sztorit. Mivel a történet az 1948-as döntő után nem sokkal félbeszakad, remélhetőleg lesz még folytatása ennek a kezdeményezésnek. Papp Laci 1952-es és 1956-os győzelme is megérne egy füzetet. Sőt, más sportkiválóságok életét is érdemes lenne képregényben feldolgozni. Már csak azért is, mert ezek a párosítások kétféle népszerűsítést rejtenek magukban: egyrészt könnyű olvasmánnyként széles rétegekhez juthatnak el, így biztosítva, hogy legnagyobb sportolóink elevenen éljenek emlékezetünkben; másrészt Papp Lacival, Puskás Öcsivel vagy éppen Balczó Andrással magát a képregényt mint médiumot is könnyebb lenne divattá tenni, megszerettetni a hazai közönséggel.

Németh András

Rocksztár leszek, Mama!*Képregényes útikalauz menthetetlen zenészpallántáknak*Comicsmania
Budapest, 2012

Demus Zsófia

**JOHNNY A MOCOKBAN...
ÉS VAJON LESZ EBBŐL KIÚT?**

„Rock az élet, öregem” – ahogy azt Németh András is bemutatja 2012-ben megjelent *Rocksztár leszek, Mama!* című, a mostanában oly népszerű webcomicből kinőtt képregényében, amely gyakorlatilag három részre tagolható – az első két széria és a különkiadások –, és amely, mint azt az alcím is jelzi, egyfajta útikalauzként szolgál a menthetetlen zenészpallántáknak. A képregény 2011. március 27-én indult, és hetente három csíkot közölt; a kötet az első két részt foglalja össze, és egyediségével, szabadszájúságával hiánypótló a hazai képregényes piacon, hiszen ahogy Bayer Antal – számtalan példával alátámasztva – a bevezetőben megjegyzi, a rock és a képregény viszonya meglehetősen gyümölcsöző külföldi berkekben. Hazánkban azonban még nem alakult ki ennek a hagyománya, éppen ezért kiváló ötlet, hogy végre egy ilyen képregény is megjelent itthon (*taps*).

A kötetben egy Ócskavas nevű zenekar mindennapjait és egyben megpróbáltatásait kísérhetjük nyomon, főszerepben Johnnyval, aki mindenáron bizonyítani akarja, hogy rocksztár lesz. Ebben támogatják/hátráltatják barátai: Eki, a dobos, Imike, az emós gitáros, Csipesz, Zátony, Klárika, a pincérnő, Kand Úr, Eki hallucinációiban megjelenő macskája és természetesen Johnny anyja, aki mindig jelen van az éteren keresztül.

A *Rocksztár lesznek, Mama!* valójában két képregénytípus ötvözete: a folytatásos képregényeké és a rövidebb stripeké, így a hetente megjelent részek külön-külön is értelmezhetők, de idővel maga a sztori is összeáll. 2012-ben két széria látott napvilágot, ami részben előny, hiszen kezünkben tarthatjuk Johnny rocksztárrá válásának állomásait, de részben hátrány is, mivel a minimál stíl, mely webcomicként kitűnően érvényesül, egészében véve kissé unalmassá és monotonná válik. *(Javallott befogadása: nem egyszerre!)*

Képi világa, mely hű maradt a punk életstílushoz, abszolút nem bonyolult. A szereplők csupán félig látszanak, oldalra nézve, háttal egymásnak. A nem változó figurák a háttér előtt állnak, csak mimikájuk tér el, és ezzel másra terelik a figyelmet. A kocsmá, próbaterem, buszmegálló és a koncert helyszíne az, ami mindeközben változik, érzékelteve ezzel a helyszín- és időváltásokat. A háttérben rengeteg, az underground életre jellemző fricskát találunk, mind a feliratokban, mind a megrajzolt embereket tekintve. Elmaradhatatlan elemmé válik a színpadnál „taccsoló” figura, a fellépők és az italakciók parodisztikus bemutatása, ezen kívül a Csinnadratta presszó vagy a „csurgatórium” elnevezések. A nyitva tartásról pedig csak annyit: általában.

Mint már említettem, a karakterek elhelyezése hagy némi kívánnivalót maga után. Csupán a szemkontaktusból vagy a mimikákból derül ki, hogy kihez is szólnak. Éppen ezért a befogadás kezdetben némi nehézséggel járhat, de hamar megszokjuk, és ezt is betudhatjuk a „nem-törődöm” modornak. Ezenkívül kicsit zavaró, hogy a buborékokból kivezető nyilak sokszor átlósan helyezkednek el, így nehezítve az olvassást, többször ugyanis az első karakterhez a második buborék tartozik, felülírva ezzel a lineáris olvasás elvét. De a szerző számos egyéb megoldást is alkalmaz, ami lehet, hogy formabontó, viszont ezzel együtt érthetetlen is: például ahogy két karakter szövegbuborékját egybeköti, és a köztes buborékban a második szereplőt szólaltatja meg. Egyoldalás képregényeknél, rövidebb stripeknél fontos bizonyos haladási irányt és sorrendet betartani, mivel a legtöbb esetben, ha a képet nézzük előbb, poéngyilkossá válunk. *(Jó tanács: kezdjük a szöveggel!)*

A képregény pozitívuma, hogy hűen adja vissza a punk nézeteket és mentalitást – akár a vallási problémákra és a rasszizmusra is rávilágítva –; ahogyan például a bőrféjű Zátony faji nézeteit hangoztatja, odaillő lehet, hiszen ez is része az életnek, főleg ennek az életnek. Johnny vagy Csipesz csajozós szokásaiban is megfigyelhetők a punk stílusra jellemző szófordulatok, mint a „Szia cica, van gazdád?” kezdetű ismerke-

dős szöveg. Azonban az egyetlen női karaktert, Klárikát sem kell féltetni, belevalósága reakcióiban is megmutatkozik, és ha kell, keményen, de kellő humorral megoldja a helyzetet. („Igen. És utálja a patkányokat.”)

A képregény fő célja a szórakoztatás és a humor, a punk/rock/metál élet keresztmetszetének bemutatása, rengeteg öniróniával, kritikával és sztereotípiák felsorakoztatásával. Nemcsak a régi és új rock poénokon röhöghetünk, hanem az aktuális közéleti, politikai és bulvár hírek újraértelmezésén is. Az életszerű kocsmái beszélgetésekben ők is ugyanúgy reagálnak a Black Sabbath visszatérésére, mint arra a kérdésre, hogy mi lesz 2012-ben. Így a beszélgetés tárgya a továbbiakban például Stohl Buci, a *Való világ*, de az oktatási rendszer is.

A két részből álló képregény első felében végigkísérhetjük a zenekart a turnéig, amely nem sikerül túl hosszú, a második részben pedig a turné utáni eseményekbe csöppenünk, egészen egy új banda születéséig. A poénok nagy része alapján a sztereotípiákra és a szókimondó szövegekre épül, ami egyfelől lehetne bántó, de másfelől annyira igaz és valóságos, hogy kár lenne tagadni: hiteltelenné válna a képregény, ha nem repkednének a káromkodások. Habár sikerült egy zeneileg multikulturális bandát felállítani, a karakterek egytől-egyik hitelesek. Johnny a 29 éves életművész, aki még mindig az anyjánál él, s ha nem Klárikát fűzi, akkor a háromakkordos zenéről beszél, vagy a szexről, fűről és piálásról. Mellette Eki egy igazán szerethető karakter, aki a maga reggae stílusú, „szintetikus” világával, Kand Úrral (aki mellesleg Emmanuel Kant leszármazottja) folytatott eszmecserejében egyszer új filozófiát teremt, máskor Kosztolányit idéz vagy Adyra utal, és ezzel intellektuális jelenséggé válik ebben a züllött világban. A legkívülállóbb karakter azonban Imike, akit emós létére mégis befogadtak, de folyamatosan ki akar szállni a bandából, mivel Johnny nem hagyja kibontakozni. Csipesz először Ekit és Imikét akarja elcsábítani a saját bandájába, később azonban ő is taggá válik hardcore stílusával. A csapat régimódi eszközökhöz folyamodva kazettával próbálja meghódítani a kiadókat, turnéra készül, és döngetne a siker és a népszerűség kapuján. Ez azonban még várat magára; talán majd a következő szériából kiderül, hogy mindebből merre van kiút, és hogy lesz-e egyáltalán kiút – hogy ezzel egy ismert Tankcsapda nótára utaljunk, hiszen a képregényben megjelennek a hazai underground zenei élet főbb képviselői: Prosectura, Auróra, Watch My Dying, Subscribe, Bridge To Solace, Tankcsapda, erősítve ezzel a mindennapi rock hangulatot. A Road zenekar gitáros, Goya személyesen is feltűnik a kockákon.

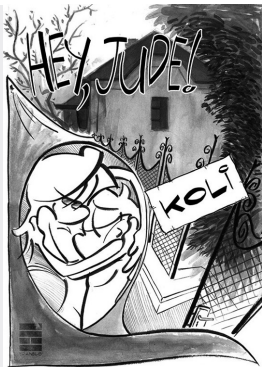
A nyomtatott verzióba bekerültek a rajongók által rajzolt képek, oldalas panelek, és ez még sajátosabbá és zavaróbbá teszi ezt az underground kavalkádot. Mivel ezeknek a rajzoknak, kisebb képsoroknak nincs különösebb funkciójuk a történet szempontjából, sok esetben kizökkenenek az olvasásból, főként amikor a punkos panel alatt olvasható egy busós egyoldalú is. Stílusukat illetően teljesen eltérnek a többi résztől, s bár tartalmilag esetenként odakapcsolhatók az éppen haladó sztorihoz, semmi többletet nem jelentenek. A kötet egészét tekintve jobban beleillettek volna a különkiadások részbe, ahol amúgy sincs nagy összhang a képsorok között, és inkább csak az volt a cél, hogy néhány kimaradt panelt közöljön az alkotó. Ennek ellenére igazán rendes/rocksztáros, hogy a rajongók is helyet kaptak a kötetben. *(Hiszen egy rocksztár is a közönségből él.)*

Még egy technikai elemet vizsgálva megállapíthatjuk, hogy Németh András nem él a szövegdoboz funkciójával, mivel webcomic esetében nem szükséges az idő és a helyszín megjelölése, hiszen a strip rövidségével és a háttér segítségével így is könnyen értelmezhetővé és elhelyezhetővé válik a panel. A kötet miatt azonban fontos kitérni arra, hogyan olvassuk ezt a képregényt: összefüggő sorozatként vagy webcomicok sokaságaként? A történet valahogyan alakul, és lassan, de biztosan halad előre, bár ezen is lehetne változtatni. Az interneten való olvasáshoz és a heti három dózis befogadásához kiváló ez a tempó, a kötetben viszont időnként a „megalszik a tej” szindrómát idézi. Konklúzióként: a kötetben való gondolkodást, az egészként való szemléletet szolgálja a több egymáshoz kapcsolódó, egymást követő panel, a pörgősebb történetvezetés, más elrendezés, felosztás. Fokozni még azzal lehetne, ha lennének külön kockák az érzelmek, poénok kiteljesedésére, nem kellene a szöveggel együtt ábrázolni őket. A különféle reakciók, a szavak vagy tettek hatása még jobban megnyilvánulhatna egy másik kockában. A teljesebb hatás érdekében pedig plánváltásokkal még jobban fokozható lenne a mozdulat vagy a mimika.

Továbbá minden résznél ott van a jellegzetes logó, amelyhez hozzátartozik a honlap elérhetősége. Ez így, a kötet esetében azonban túl sokszor szerepel; funkcióját tekintve érdeme, hogy elválasztja egymástól a részeket, így azok jól áttekinthetővé válnak. Itt viszont megint felmerül az olvashatóság kérdése: ha egészben olvassuk a képregényt, nem webcomicként, akkor a logók is feleslegessé válnak, ráadásul így a kötetben túl sok az önreklám. *(Kérem, feltételezzük, hogy az olvasók tudják, mit olvasnak!)*

A két széria után a *Rocksztár leszek, Mama!* különkiadásai kaptak helyet, amit Németh Andrásnak a *Death Note* című manga borítóját idéző „plakátja” nyit meg. Az itt következő stripek zsúfoltan, kisebb bontásban helyezkednek el, hogy semmi se maradjon ki a kötetből. Továbbá folytatódik a poénkodás és a társadalmi problémák kivésése. Így sorba haladunk a devizahiteltől a Balaton–Hummer incidensen át a Slayer gitárosának kezét megtámadó húsevő baktériumig. De szó esik a *straight edge* hullámról és Ozzy visszatéréséről is, amelynek esetében csak remélhetjük, hogy nem valóságshow-ba csap át (ismét).

A kötet végén azonban egészen világossá válik, hogy Németh András nem a semmiből beszél, és megvan az alapvető tudása és kritikus énje ahhoz, hogy ezt a világot minden pózerkedés nélkül élénk tárja. Az Ócskavas zenekar hamar befogadja köreibbe az olvasót is, hiszen részesei lehetünk mindennapjaiknak, és elképzeljük Johnny hangját, Eki virtuóz dobjátékát vagy Imike zseniális gitárszólóját, miközben a paneleket böngésszük. Annak érdekében, hogy az élmény még audiovizuálisabbá váljon, az Ócskavas már hallgatható a Youtube-on is – a teljesség kedvéért. Továbbá az online már elérhető harmadik és negyedik széria után szeptemberben jön az ötödik. Remélhetőleg ezzel párhuzamosan egy újabb/egészebb kötet jelenik meg, amelyben új helyszíneken, új szereplőkkel kísérhetjük tovább az Ócskavas zenekart, a várva várt sztárság eléréséig.

Koska Zoltán

Hey, Jude!*Koli*Magyar Képregényalkotók
Kulturális Egyesülete
Budapest, 2013

Bali Dávid

A NOSZTALGIA KOMPENZÁL?

Scott Pilgrim példáján már legalább egy nemzedék megtanulhatta, hogy visszaemlékezni egy kapcsolatra csak akkor érdemes, ha annak döntő kihatása van a jelenre, netán a jövőre, és olyan hirtelen rácszémzésre ad lehetőséget, amely a múltat is teljesen más, távolabbi megvilágításba tudja helyezni. Az említett címszereplő – saját képregényének lapjain és annak filmváltozatában – épp eleget küzdött már pusztán ennek a felismeréséért is, és a *Kolit* olvasva az író-rajzoló Koska Zoltánról olyan benyomásom lett, mintha egy lezáratlan emléket hozna felszínre a 5Panels által márciusban megjelentetett képregényében, amely nem feltétlenül tartozik a gyanútlan olvasóra.

Pedig a *Hey, Jude!* számtalan lehetőséggel kecsegtet, hiszen már maga a kollégiumi légkör is olyan hangulatot teremthetne, amely sokszínű háttere lehetne a cselekménynek – főképp egy képregény esetében értékelődhetne fel a zárt közösség szerepe. Elvégre egy olyan létezzéről van szó, amely egy, a közösségbe frissen bekerülő karakter számára teljesen új szabályrendszert hoz létre. Már maga a kollégiumi szoba – az abban felvett, egymáshoz alkalmazkodó vagy épp egymásnak ellenszegülő szerepekkel – is olyan erőviszonyokat teremthet, amelyek közepette az állandó változás megkérdőjelezhetetlen alapélmény. A képregényben is megidézett korosztály a lehető legjobban képes megragadni ezt a pezsgő miliőt, amely leginkább az újdonságélményből meríti lehető-

segeit. Ám ez mégsem érvényesül kellőképpen ahhoz, hogy az ötven példányban megjelent képregény kielégítse az alaphelyzet adta esetleges elvárásokat.

Ha a laikus érdeklődő csupán annyit tud a szerzőről, hogy tanulmányaiban és magánéletében is animációval foglalkozik, könnyen kirajzolódhat a szemünk előtt egy olyan autográf szál a cselekményben, amely a karakterek cselekedeteit is döntően befolyásolhatja. A két főszereplő, Levi és Judit fiatal diákok, akik bohó kamaszkoruk hajnalán – 14–15 évesek lehetnek, és mindketten „ugyanabba a budapesti művészeti közepsuliba” járnak – ismerkednek átrendeződött életük új határaival, a másik nem testi közelségével, miközben a változásra alapozva minden körülöttük és bennük zajló eseményt felfokozva élnek meg. Ez utóbbi valahol talán természetes is, hiszen ez az élet velejárója az új tapasztalatok feldolgozása esetén, ám ez a parabolisztikus nézet okozza azt is, hogy maga a cselekmény egyetlen olyan mikroeseményt kíván óhatatlanul felnagyítani, amely a képregény teljes terjedelmében elvész, súlytalanná és cél nélkülivé válik. Már az első oldal fel is vázolja ezt: a *Koli* az első szexuális együttlétet övező misztériumról szól, ám ez egy teljesen szertefoszlott ideálként határozza meg az események láncolatát. Mindez annak tudható be, hogy – feltehetően a terjedelem okán – a két főszereplőről alig tudunk meg valamit a bevezető narratíván túlmenően. Csupán azt látjuk, hogy Levi kis túlzással szexuális segédeszközként tekint arra a lányra, akivel három hónapja van együtt („Olyan jó... Mióta veled vagyok nem kell... hát... kiverem [sic!] magamnak...” [1]), Judit pedig épp annyira sodródik az árral, amennyire keresi a helyét új otthonában, a budapesti kollégiumban. A képregényben ábrázolt két sétája alkalmával talán saját magát is keresi a Gellért-hegy Móricz Zsigmond körtér felőli oldalával azonosítható tájon, valamint később a Gellért-térenél: ez az egyetlen érdemi jellemfejlődés az egész képregényben, amit szimbolikáján és kifejezőerején túl is erényként értékelhetünk a 44 oldalas történetben.

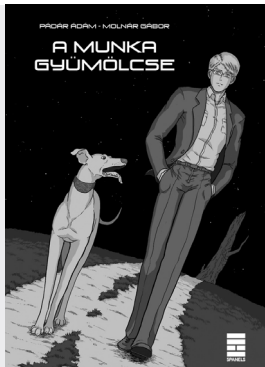
Holott a *Hey, Jude!* labdája tényleg könnyörög a leütésért, több apró tényező együttállása is a befogadás útjában áll. Az első ilyen mindjárt a rajzok egyenetlen minősége, aminek láttán talán meg is fordul az ember fejében, hogy muszáj volt-e a cselekmény írójának ábrázolnia saját gondolatait. Azt azért beláthatjuk, hogy abban a bátor kezdeményezésben, amikor egy alkotó egyszerre jegyzi a vizuális kulcsint és a tartalmi oldalt, még a nemzetközi palettán is nehéz kiugrot találni, de a *Koli* abba a csapdába esik bele, hogy rajzainak többsége egyszerűen halott.

Az elmaszatolt tájképek, a dinamikus vonalvezetésű, ámbár fókuszálatlan képkockák együttállásában összerosódnak a szkeccszerű alakok, férfi és nő ábrázolását pedig sokszor nagyon nehéz megkülönböztetni egymástól. Az élesen elváló tollrajzok olykor sokat segítenek a hangulat megteremtésében – ez főleg az árnyékolásra igaz, noha a tónus-használat a kevert technikájú képkockáknál erősen hiányos a maszatolt hátterek miatt, a kontúrok pedig néha indokolatlan aurát hagynak maguk körül –, de ettől függetlenül is inkább emlékeztet a végeredmény egy végső kidolgozás előtt álló vázlatfüzetre, semmint befejezett alkotásra. A kitöltetlen terek adta szabadság így teljes ellentmondásba kerül olyan képkockákkal, amelyek túl vannak töltve, és emiatt tényleg fésületlen hatást kelt a lerajzolt események sorozata.

Ugyanígy a nyelvhasználat sem segíti elő azt, hogy az olvasó elragadtatva érezze magát: a szereplők életkora miatt Koska Zoltán is igyekszik diáknyelvi frázisokkal élni, de ezek többsége mesterkéltnek, szintetikusnak hat. Kétlem, hogy az utóbbi tizenöt évben bárki is használta volna a következő szavakat a megcélzott korosztályban: *petting*, *matyizás* vagy *banzáj*, és ez csak néhány példa. Az egyes dialógusokra kiül a szerkesztettség – bár van, amikor ez jól tesz a történetnek: ilyenek az iskolához kapcsolódó intermezzók, amelyek közül a földrajzórai figyelem a rajzfilmesített Peanuts-történetekre emlékeztethet –, és emiatt csak távolabb kerül az olvasó mindattól, ami a szemé előtt zajlik. A problémák alapvető forrása azonban a két karakter kidolgozatlansága, feleletessége, akik a nyitva tartott lezárás esetében sem tudják általános érvényűvé emelni a megjelenített történetet. Hiszen az első szerelem, valamint az első szexuális élmény valóban a kollektív emlékezet része, melyen minden ember átesik. Ki így, ki úgy, de a szégyenlősség, a nemtudás okozta félelem és bátortalanság mind-mind olyan érzések, amelyek felelevenítésére nem lehet alapozni az egész cselekményt, mert attól az olvasó is csak feszengeni kezd. Persze ennek nem feltétlenül kellene így lennie, azonban a nosztalgikus hangvételi koncepció mégsem tud olyan átérezhető atmoszférát teremteni, mint amelyet a szépirodalomban például Garaczi László teremtett (újra) a leműr-köteteiben, ez pedig legfőképp a rövidségnek tudható be. Amennyiben a cselekménynek lett volna lehetősége vagy nagyobb ívet leírni, vagy jobban kibontani az alapkönfliktust, hozzávéve a kollégium izolációjának lehetőségét, egy olyan képregény születhetett volna, amely a budapesti kamaszkort – és azon belül a szexuális tapasztalatszerzést csak tényezőként, nem központi elemként szerepeltetve – mutathatta volna be.

Általános érvényűen, de épp emiatt bárki által átérezhetően: egy tágra rajzolt világban nem lett volna ennyire feltűnő a jellemek egyoldalúsága. Ilyen kevés vizuális és tartalmi eszközt mozgatva azonban a *Hey, Jude!* inkább hat egy önterápiás, mulattató (és kompenzációs lehetőségeit figyelembe véve: mulattató) pótcselekvésnek, semmint egy kifejező szándékkal és üzenettel megalkotott önálló történetnek.

Ami sokat tudna javítani a *Hey, Jude!*-on, az a folytatás lehetősége lenne. Ugyanis ha legalább hét-nyolc, a mostanihoz hasonlóan tematizált képregény születne még, amelyek mind egy-egy sajátos kamaszkori problémát ragadnának meg, akkor a *Koli* egy erős és hatásos rajt lenne, amely nem volt rest egy olyan tabut újragondolni, amit mások talán nem vállaltak volna be. Önmagában viszont ez így minden tekintetben kevés, még az eltalált részek dacára is (ilyen Judit ki nem mondott, de érzékeltetett jellemfejlődése, amelynek köszönhetően magára lelt, vagy az, hogy a kötet egy Weöres-parafrazissal zárul). Ezek az apróságok – beleértve azt a két jelenetet is, amelyek megszakítják a fő történet-szálat – azt mutatják, hogy több lehetőség maradt kiaknázatlan Koska Zoltán képregényében. Ha a szerző másnak nem is adná oda a toll mellett a Photoshop-ecsetet és a tust, egy külső kontroll akkor is sokat segíthetne, mert kellő arányérzékkel egy nagyon érdekes, értékes és izgalmas világ lenne megteremthető azokból az elemekből, amelyek itt még kiforratlannak, öncélúnak hatnak.

Pádár Ádám – Molnár Gábor

A munka gyümölcse

Magyar Képregényalkotók
Kulturális Egyesülete
Budapest, 2012

P. Szathmáry István

KUTYAFUTTÁBAN

Látszólag messziről kell indítani *A munka gyümölcse* című képregény kritikáját. Ha – az elköptatott fordulattal élve – szerencsésebb történelmi fejlődésű ország egyik irodalmi folyóiratában jelenne meg ez az írás, akkor ennyire hosszás felvezetésre semmiképpen nem lenne szükség. Hiszen ott, ahol a képregény piac működik, vagyis viszonylag nagy számban jelennek meg új címek, és léteznek a kulturális köztudatba már beépült hazai sorozatok közszeretett örvendő hősökkel, nem szükséges az adott kiadvány recenzióját a műfaj honi helyzetét taglaló megjegyzésekkel kezdeni. Magyarországon azonban nem lehet eltekinteni az efféle intellektuális előjátéktól, ha a képregényről beszélünk.

Jócskán szétfeszítené jelen írás kereteit a magyar képregény viszonytagságos évtizedeinek mégoly rövid áttekintése is, ugyanakkor mindenképpen érdemes utalni arra, hogy míg a kétezres évek első fele nyugodt szívvel írható le egyfajta magyar képregényes „bumm” időszakaként, mely jótékony hatással volt a műfaj szélesebb körű elfogadtatására is, addig az utóbbi évek szakmai történéseit sokkal inkább a fásult utóvédharc határozza meg. Ennek elég egyértelmű jele, hogy 2013. augusztus 8-án megszűnt létezni az egyik legfontosabb online szakmai fórum, a *kepregeny.net*, legalábbis abban a félig-meddig hírportálra emlékeztető formában mindenképpen, ahogy 2003 óta létezett – a Facebookon (jelen cikk írásakor legalábbis) még aktív az oldal. Ez persze nem jelenti

azt, hogy semmilyen nyoma ne maradjon a képregényes szakmai életnek az interneten, de kétségkívül jelzi, hogy a nyomtatásban megjelenő szakmai lapok és antológiák – *Papírmozi*, *Fekete-fehér Képregényantológia*, *Pinkbell*, *Nero Blanco Comix*, *Buborékhámozó* stb. – ellehetetlenülése vagy térvesztése után a világháló sem feltétlenül biztosít több lehetőséget az alkotók és a műfaj rajongóinak egymásra találására.

A szakmai-intézményes önszerveződés kérdésénél még fontosabb szempont, hogy az elmúlt bő egy évtizedben milyen alkotások születtek, hány tehetséges szerző feltűnésének örülhetek a magyar nyelvű képregény iránt fogékony olvasók. Ez szintén egy mélyebb elemzés tárgya lehetne, éppen ezért itt csak azt szeretném rögzíteni, hogy láthatóan a szerzői képregények szempontjából sem ad bizakodásra okot a közelmúlt. Az elmúlt években feltűnt, komoly kritikái érdeklődést kiváltó szerzők, grafikusok többsége – a teljesség igénye nélkül gondolok itt Futaki Attilára, Lakatos Istvánra, Cserkúti Dávidra, Felvidéki Miklósrá, Vass Richárdra – ha nem is hagyott fel a képregények alkotásával, láthatóan kevesebb energiát tud fordítani az önálló művek létrehozására – amiben a megélhetési kényszer is komoly szerepet játszhat.

A szépirodalommal szemben a képregény műfaja az állami mentőövre sem igazán számíthat. Korábban voltak ilyen jellegű kezdeményezések – amikor szélesebb körben is úgy tűnhetett, hogy valamifajta képregény-renchansz bontakozik ki Magyarországon –, elsősorban államilag kiírt, történelmi témájú alkotópályázatok formájában. Ma ezeknek se látni nyomát, miközben például Lengyelországban jó pár éve folyamatosan jelen van a hivatalos kultúrpolitika a megrendelői oldalon, aminek köszönhetően egyre-másra készülnek el az igényes képregényes feldolgozások a lengyel történelem meghatározó korszakairól és eseményeiről. Persze ez jelentős önkorlátozást és kompromisszumkészséget feltételez az alkotók részéről is, ugyanakkor mégiscsak kedvező feltételeket teremt arra, hogy egy-egy szerző megmutathassa magát.

Hozzá kell tenni, hogy nem csak nálunk él át válságos időszakot a műfaj. Általános jelenség, hogy a régen közhelyszerűen gyerekeknek való olvasáspótlékként lesajnált képregény olvasótábora világszerte, még a műfaj hagyományos bástyájának tartott Egyesült Államokban is rohamosan öregszik.

A fentebb szóba hozott szempontokat figyelembe véve egy új magyar szerzői képregény megjelenésére tehát fokozott figyelem kellene hogy essen, legalábbis a megmaradt rajongótábor részéről. És persze minden egyes ilyen megjelenés akár azt az ígéretet is hordozhatja ma-

gában, hogy talán ez lesz majd az a mű, amely az említett tábor falait áttörve szélesebb körben is ráirányítja a figyelmet a magyar képregény létezésére. Különösen akkor, ha az egy reménykeltő összefogásból születik, hiszen a most tárgyalandó kötet az 5panels képregényalkotói csoportból kinőtt Magyar Képregényalkotók Kulturális Egyesülete égisze alatt jelent meg.

Sajnos azonban Pádár Ádám író és Molnár Gábor grafikus munkája, amely épp csak megközelíti a harminc oldalt, valószínűleg nem teljesíti be ezt a küldetést. Ennek nem a szűkös terjedelem az elsődleges oka: pár képkocka is elég ahhoz, hogy maradandó minőség szülessen. A valódi probléma értelmezésében a témaválasztásból adódik. Maguk a szerzők is érezhettek valami hasonló kételyt, mivel a hátsó borító belsején részletesen is megindokolják, miért is az „agarazás”, vagyis az agárverseny köré épül a soványka történet. Eszerint az író Pádár beleszületett ebbe a viszonylag zárt világba, míg szerzőtársa tanulmányai és a vadászat során találkozott az agarakkal. Pádár még azt is hozzáteszi az indokláshoz, hogy egy szubkultúra bemutatása, valamint az ismeretterjesztés is célja volt az írás során. Ez mind dicséretes, és nehéz is lenne elvitatni, hogy *A munka gyümölcse* ne lenne erősen didaktikus munka. A történet csattanóját annak ellenére nem lövöm le, hogy semmiféle meglepetéssel nem szolgál; annyit azért el lehet árulni, hogy az állatvédelem problémaköre hangsúlyosan kerekedik ki a sztoriból, ami természetesen összefüggésben van az illegálisan rendezett kutyafuttatással.

A füzet végi szerzői megjegyzések abból a szempontból is fontosak, hogy megtudhatjuk: eleinte az is felmerült, hogy a kész képregény egy mangaantológiában fog megjelenni. Molnár szerint ez magyarázza a rajzstílust és a panelkezelést, és abban mindenképpen igaza van, hogy erősen mangába hajló a képi világ, ugyanakkor ezen a téren is érződik némi következtelenség, értve ez alatt, hogy egy-egy képkocka vagy éppen szereplő megtöri az egyébként egységes stílust. Összességében azonban a legkevesebb panaszunk éppen a vizualításra lehet: Molnár filmes hatást idéző panelkezelése, az átgondolt nézőpontváltások kétépkegyen kívül előnyére szolgálnak *A munka gyümölcse*-nek. Joggal vethető fel, hogy a manga-hatás esetleg a korábban kárhóztatott történetválasztást is magyarázza, és ez annyiban védhető is, hogy a manga univerzumban tényleg nehéz olyan témát és célcsoportot találni, amiből és amelynek ne készülne képregény. Ezért is lett volna szerencsésebb, ha az eredeti tervnek megfelelően a történet az említett antológiában jelenik meg. Így viszont – főleg a manga sajátosságait nem vagy alig ismerő poten-

ciális olvasók számára – nehéz elhessegetni a kérdést, hogy mégis kinek érdemes forgatnia a vékonyka füzetet. A történet a legkevésbé sem fordulatos, nyelviileg igencsak egyenetlen és következtelen (erősen illúzióromboló és anakronisztikus például, hogy a rosszfiú folyton lenyikhajozza ellenfelét, a történet főszereplőjét), és sajnos a humort vagy az iróniát is kár lenne keresni a lapokon.

Persze joggal vethető fel, hogy ha a kommerciális siker láthatóan nem adatik meg a hazai képregényes szakma kitartó képviselőinek, akkor legalább saját szenvedélyeiket hadd élhessék ki az alkotásban, mégis jó lenne bízni abban, hogy valamikor a közeljövőben esetleg mégiscsak születik egy olyan képregény, amely azok számára is megmutatja a műfajban rejlő potenciált, akik nem feltétlenül tartoznak a műfaj elkötelezett rajongói közé.

Szalay Kristóf

Deutsch mit Comics

Central Holding Magyarország Kft.
Budapest, 2013

Vincze Ferenc

KÉPREGÉNYÜL NÉMETÜL

Az egyszerű cím – *Deutsch mit Comics* – érdekes és bátor vállalkozást takar. A szerző, Szalay Kristóf némettanár és képregényrajongó egyszerre, aki a háromkötetesre tervezett sorozat első könyvével képregényes formában kívánja megszerettetni és egyúttal megkönnyíteni a nyelvtanulók számára a német nyelv elsajátítását. Mint előljáróban írja, ez „a könyv az eddigi tanítási tapasztalataim »best of«-ja. Igyekeztem

mindazt belesűríteni, amit az elmúlt két évtizedben oktatási tapasztalataim alapján jónak találtam: vagyis mindazt, ami tanítványaim jókedvét és nyelvtudását egyaránt gyarapította.” A szándék tehát meglehetősen világos és igencsak értékelendő: a nyelvtanítás és nyelvtanulás néhol erősen fáradságos folyamatát egyértelműen a szórakoztatáshoz kívánja kapcsolni, mintegy a képregény szórakoztató jellegét akarja felhasználni a szó-, kifejezés- és nyelvtanulás monotonitásának megszakításához. A kérdés számomra leginkább az volt – kézbe véve a kötetet –, hogy a szórakoztatáson túl miként tudta a szerző módszertanilag kihasználni a képregényben rejlő lehetőségeket.

A könyv nyolc nagyobb egységből épül fel, melyekből az első hét a német nyelvkönyvek többnyire szokásosnak mondható szerkezetét követi, azaz tematikus részekben (család, hétköznapiak rendje, szabadidő, sport, evés-ivás, lakás, bevásárlás, ruházkodás) tárja a tanuló elé a német szókincset, s ezek aztán nyelvtani leckékkel és feladatokkal egészülnek ki. A nyolcadik nagyobb fejezet a függelék, melyben általános tippek, grammatikai táblázatok, szószedet és megoldások állnak a nebulók rendelkezésére. A kötet felosztása tehát szokványosnak mondható, a szerző alapvetően megtartotta a már bevált nyelvtanítási módszertan strukturális részét, ezen nem változtatott. Ami változást jelent, az az egyes nagyobb egységeken belül, a témák kibontása és tárgyalása során érzékelhető. A tartalomjegyzék a fentebbi szerkezetet tükrözi, eltérés csupán az első és a második fejezet esetén látható, ahol is a *Das ABC, die Zahlen* (az ábécé, a számok) és a *Die Uhrzeiten* (az idő) címek mintegy kiemelésként olvashatók, hiszen a többi rész esetén ugyanazok az alcímek ismétlődnek – kivétel nélkül. Már itt megjegyezhető, hogy az áttekintést megkönnyítendő az előbbieken említett kiemelésekhez hasonlóan fel lehetett volna tüntetni további témákat, esetleg nyelvtani kategóriákat, fogalmakat, mert azzal mind a tanár, mind a diák könyvbéli eligazodását segítette volna a tartalomjegyzék.

A hét lecke mindegyike egy-egy nagy képpel kezdődik, mely számokkal és betűkkel jelölve kilenc négyzetre osztható, és a feladatok az egyes négyzetekben látható tárgyakra, cselekvésekre kérdeznek rá – azokat kell bemutatni, leírni. Továbbá a leckék ezen első oldalán megtalálhatók mindazon szavak és kifejezések, melyek a képen előfordulnak, így már rögtön az elején a vizualitás segítségével kihasználva rögzíteni kívánja a nyelvkönyv az adott témához kapcsolódó legfontosabb főneveket, igéket. Mindemellett a leckék legelején, közvetlenül a cím alatt felbukkan egy közmondás vagy szólás, mely szorosán illeszkedik az ép-

pen aktuális tematikához, s ezek aztán az adott leckéhez tartozó összes oldal alján tovább sorjáznak. Például a család témakörét tárgyaló fejezet elején „Az alma nem esik messze a fájától” közmondás található, míg az evés-ivás rész elején az „Evés közben jön meg az étvágy” olvasható. Miközben ezen szólások, közmondások révén egyes kifejezések használata is rögzül, ennél talán fontosabb, hogy a nyelvi, gondolkodásbeli, tehát kulturális különbségek működése is tetten érhető, hiszen gyakorta előfordul, hogy magyar megfelelője leginkább csak hasonlít az eredetire, pontosan nem fedi, minthogy sok esetben nem is teheti.

Az első oldalon meghatározott témakörhöz kapcsolódnak a leckék további részei, melyek nagy százalékban a kötetbe felvett képregények kapcsán megoldandó feladatok. Amellett, hogy a képregény jellegéből fakadóan megjelennek természetesen a történet elmesélésére, összefoglalására irányuló kérdések, számos olyan feladat is található, amely egy-egy szövegrész kiegészítésére, igaz-hamis állítás eldöntésére vagy kép és hallásértés összekapcsolására vonatkozik. Elmondhatjuk, hogy Szalay Kristóf kötetszerkesztési és feladatírói eljárásai nem váltak egyoldalúvá, hiszen könnyen lehetett volna abba a hibába esni, hogy csupán a legkézenfekvőbb feladattípusokat ismételteti a tankönyv. Másfelől ismétlődnek is bizonyos formák és gyakorlatok, melyek a nyelvtanulás során lényegesnek tekinthetők, hiszen a tanulónak nem kell minden egyes alkalommal megbirkóznia az újdonsággal, nem kell mindig újra és újra kitalálnia, mi is voltaképpen a feladat. A képregényes formában történő témakibontás után a lecke során felmerült szókinccs felsorolása, majd rövid nyelvtani áttekintő következik, végül a fejezetet az összefoglaló feladatok zárják.

Miközben a tankönyv alapvetően remek ötletre épül, mármint a képregény bevonása a nyelvtanulásba szerintem igen kiváló elképzelés, a fentebb felsorolt előnyök mellett olyan negatívumok is megjelennek, amelyek kiküszöbölése több átgondoltságot igényelt volna. Miközben dr. Ódor László előszava egyrészről – minden szándéka ellenére – inkább a német nyelv nehézségét hangsúlyozza, másrészről azt is megállapítja, hogy a tankönyv „Képszerűsége és szövege, az összefüggések kezelése, a világnak a német nyelven keresztül való láttatása beindít egy olyan folyamatot, amelynek elemei, mozgató ereje, reflexei, kulturális folyamatai egyszerre majd csak vinni kezdik a tanulóban a »németlét«-et, s vele a nyelvet.” Ez utóbbi összecseng mindazzal, amiről korábban már volt szó a közmondások, szólások kapcsán, miszerint azok nemcsak nyelvet, hanem kultúrát is közvetítenek, másfajta gondolko-

dásmódot. Azonban érdemes lett volna elgondolkozni azon, hogy miként válogassa össze a szerző a könyvbe kerülő képregényeket, részleteket vagy karikatúrákat. Aki kicsit is ismeri a magyar képregény hagyományát, esetleg a különböző karikatúrákat közlő lapokat, annak rögtön feltűnik: régóta ismerős képek tárulnak a tanuló elé. Ez egyfelől akár előny is lehetne, hiszen az ismert képi világ otthonosság érzetét kelti az ismeretlen nyelvi közegben, másfelől viszont itt elveszni látszik a fentebb hangoztatott szándék. Hiszen nem egyéb történik, mint hogy a magyar kontextust, magyar társadalmi valóságot és kulturális gyakorlatokat visszatükröző, azokat esetleg kifigurázó képregények és karikatúrák jelennek meg az olvasó előtt német szöveggel, s erről a legkevésbé sem mondható el, hogy a vizualitás esetlegesen a német kultúrát közvetítené. Bizonyára nehezebben – és nem utolsó sorban drágábban – lett volna kivitelezhető néhány német (vagy akár osztrák) képregény- vagy karikatúrarajzoló munkáját (és ezek közlési jogát) megszerezni, azonban a cél érdekében talán megfontolandó lenne a további kötetek esetében. Ehhez kapcsolódva jegyezném meg azt is, hogy a számtalan magyar alkotó munkáját felvonultató kötet rendkívül eklektikusra sikerült, hiszen a legkülönbözőbb stílusok, képi világok, színes és fekete-fehér rajzok váltják egymást. Ez ugyan folyamatosan fenntartja a tanuló érdeklődését, de egyúttal néha kaotikussá is válik; mintha a szerző nem döntötte volna el, nyelvet akar tanítani, vagy szórakoztatni kíván. És természetesen zavaró is ezeknek az állandó jellegű váltakozása.

Ez utóbbi problémát feloldandó (már ha nem lehetséges német képregények és karikatúrák beszerzése) érdemes lett volna talán egy-egy fejezetet egy-egy alkotóval megrajzoltatni, hiszen – mint azt a néhol jobb sorsra érdemes internetes és tanulási tippek között olvashatjuk – egy-egy kép rögzítése sokat segíthet szavak, kifejezések elsajátításában, például a német nyelv egyik átkaként emlegetett határozott névelő megjegyzésében. Ezzel a módszerrel egy adott képi világhoz, rajzstílushoz szavakat vagy akár nyelvtani fogalmakat társíthatnának a tanulók, mely talán jobban működne a jelenleginél.

Ami pedig a nyelvtant illeti: a szerkezet bemutatása során említettem már a tartalomjegyzéket, ahol ugyanazok a kifejezések, címszavak ismétlődnek (Comics und Übungen, Witze, Comics und Übungen, Wortschatz, Grammatischer Überblick, Internet-Tipps, Fragen zur Wiederholung), s ezzel az eljárással a szerző a legkevésbé sem használja ki a tartalom nyújtotta lehetőségeket. Itt fél lehetett volna esetleg tüntetni néhány nyelvtani kategóriát, az igeragozás, esetleg a jelen-, múlt-

és jövőidő tanításának helyét, vagy bármit, amit a könyv tanít, hiszen ezek még a leckéken belül sem bukkannak fel címként vagy alcímként, és így meglehetősen nehéz visszakeresni, rábukkanni egy-egy problémára. Az összegző nyelvtani táblázatok elsősorban szemléltetnek, azonban nem visszakereshetők, és ez nem csupán a tanuló feladatát nehezíti meg, hanem egyúttal a tanárét is. Ezzel máris a következő kritikus pontnál tartunk: a könyv alapvetően erős tanári felkészülést igényel, mivel a kötet a tanárnak sem nyújt segítő kezet, sőt az az érzésem, hogy magára hagyja: próbáljon meg önmaga kiigazodni a képregények és karikatúrák rengetegében, holott egy kis segítség, irányítás, az összeállítás elképzelésének világosabbá tétele mindenképpen előnyére vált volna a tankönyvnek. Mellesleg a függelékben közölt kiegészítő feladatok száma elenyésző, ennél jóval több szükségeltetik, talán jóval több teszt, olyan típusú feladat, amely a nyelvvizsgára való készülést megkönnyíti. És itt kell még azon kritikának is hangot adni, hogy ha már az internetes tippeket magyarul közli a szerző (ezzel megtörve a könyv egynyelvűségét), akkor érdemes lett volna a nyelvtani részeknél is néhány magyarul megfogalmazott magyarázatot beiktatni, bizonyára nem vált volna hátrányára senkinek.

Összességében elmondható, hogy a *Deutsch mit Comics* című tankönyv (és munkafüzet) alapötlete kiváló, inkább a kivitelezéssel, a szerkesztéssel és az összeállítással akadnak problémák. Mindenképpen üdvözlendőnek tartom a hasonló típusú kísérleteket, melyek új szint hozhatnak a nyelvtanítás és a nyelvtanulás egyhangúságába. Az egyes részek, módszertani egységek átgondolására természetesen szükség van, hiszen így leginkább kiegészítő tananyagként tudom a kötetet elképzelni, mely remek segédlet egy másik tankönyv mellett. Továbbá érdemes lenne a szerzőnek azt is megfontolnia, hogy a vaskosabb és a fekete humor kiiktatásával esetlegesen a fiatalabb, képregényre még inkább fogékony korosztály számára is ajánlhatóvá válna a kötet.

2013. május–június

Bibliográfiánk az elmúlt két hónap szépirodalmi alkotásait regisztrálja, gyűjtőköre a lapunk által szemlézett, nyomtatásban is megjelenő folyóiratokra terjed – pontosabban azokra, amelyek közülük a 2011–2013. év során napvilágot látnak. Frissessége kizárólag ezek rendszeres beérkezésétől függ: a negyedévi és a határon túli lapok természetüknél fogva hordozzák a csúszás lehetőségét. A korábbi évek gyűjtései a Magyar Irodalmi Repertórium eddig megjelent kötetekben (2003–2006), valamint a www.repertorium.hu honlapon érhetők el. Ezúton is köszönjük a Petőfi Irodalmi Múzeumnak az adatgyűjtésben nyújtott segítségét.

A feldolgozott folyóiratszámok

- 2000, 2013. 5., 6.
 Alföld, 2013. 5., 6.
 Bárka, 2013. 3.
 Élet és Irodalom, 2013. május 3., május 10., május 17., május 24., május 31., június 7., június 14., június 21., június 28.
 Eső, 2013. 2.
 Ex Symposion, 2013. 2.
 Ezredvég, 2013. 3.
 Forrás, 2013. 5., 6.
 Helikon (Kolozsvár), 2013. május 10., május 25., június 10., június 25.
 Hévíz, 2013. 3.
 Hid, 2013. 5., 6.
 Hítel, 2013. 5., 6.
 Holmi, 2013. 5., 6.
 Irodalmi Jelen, 2013. 5., 6.
 Irodalmi Szemle, 2013. 5., 6.
 Irodalomismeret, 2013. 2.
 Jelenkor, 2013. 5., 6.
 Kalligram, 2013. 5., 6.
 Kortárs, 2013. 5., 6.
 Korunk, 2013. 5., 6.
 Liget, 2013. 5., 6.
 Magyar Lettre Internationale, 2013. 2.
 Magyar Műhely, 2013. 2.
 Magyar Napló, 2013. 5., 6.
 Mozgó Világ, 2013. 5., 6.
 Műhely, 2013. 3.
 Műút, 2013. 3.
 Napút, 2013. 4., 5.
 Palócföld, 2013. 3.
 Pannonhalmi Szemle, 2013. 2.
 PoLiSz, 2013. 3.
 Somogy, 2013. 2.
 Székelyföld, 2013. 5., 6.
 Tekintet, 2013. 3.
 Tiszatáj, 2013. 5., 6.
 Új Forrás, 2013. 5., 6.
 Vár, 2013. 2.
 Várad, 2013. 5.
 Vigilia, 2013. 5., 6.

Vers

1. ACSAI Roland: *Nincs bennük.* = Irodalmi Jelen, 5/61. p.
2. ACSAI Roland: *Tükörkép nélkül.* = Irodalmi Jelen, 5/60. p.
3. ADAMIK Tamás: *Egy szerzetesnővendék lelki küzdelmei.* Májusi zsoltár. Könyörgés. Panasz. Kisértés idején. Lelkiismeretvizsgálat karácsony előtt. Kétségek. Harag. = PoLiSz, 3/68–71. p.
4. ADY András: *Akkor, rendben!* = Várad, 5/26. p.
5. ADY András: *Be-kizárva.* = Várad, 5/24–25. p.
6. ADY András: *Csobb.* = Várad, 5/25. p.
7. ADY András: *Gyere!* = Várad, 5/27. p.
8. ADY András: *Hónix.* = Várad, 5/27. p.
9. ADY András: *Szét-összézsel.* = Várad, 5/26. p.
10. ADY András: *Te, belefogsz.* = Várad, 5/25. p.
11. ÁGAI Ágnes: *Ki nem akar magyar lenni?* = Ezredvég, 3/20–21. p.
12. ÁLDOZÓ Krisztián Aldo: *Bentháromság.* = Magyar Műhely, 2/33. p.
13. ÁLDOZÓ Krisztián Aldo: *Elmulás körgyűrű.* = Magyar Műhely, 2/34–36. p.
14. ANDRÉ Ferenc: *seörös wánder.* = Helikon, június 10. 12–13. p.
15. ASZTALOS András: *Valami szépről.* = Liget, 6/24–25. p.
16. ASZTALOS MORELL Ildikó: *Fény csillogai.* = PoLiSz, 3/78. p.
17. ASZTALOS MORELL Ildikó: *Lábnymok.* = PoLiSz, 3/78. p.
18. ASZTALOS MORELL Ildikó: *Zubanas.* = PoLiSz, 3/78. p.
19. BAJTAI András: *A húsevő felemelkedése.* = Hítel, 5/65. p.
20. BAJTAI András: *Zsoltár.* = Hítel, 5/66. p.
21. BALAJTHY Ferenc: *Ha felébred a lelkiismeret.* = Vár, 2/57. p.
22. BALAJTHY Ferenc: *Hallgatni nem arany.* = Vár, 2/56. p.
23. BALASKÓ Ákos: *Elemézt.* = Holmi, 5/579–580. p.
24. BALASKÓ Ákos: *Gyógyíthatatlan.* = Mozgó Világ, 6/37. p.
25. BALASKÓ Ákos: *Kanapé.* = Mozgó Világ, 6/37–38. p.
26. BALASKÓ Ákos: *Rajtkő.* = Mozgó Világ, 6/38–39. p.
27. BALASKÓ Ákos: *Vattaszalák.* = Holmi, 5/579. p.
28. BALÁZS Imre József: *Aki performansz közben egy könyvet lapozgatott.* = Helikon, június 25. 5. p.
29. BALÁZS Imre József: *Egyetemkezés.* = Helikon, június 25. 5. p.
30. BALÁZS Imre József: *Star Wars-versek.* R2-D2. Csubakka. Yoda. = Irodalmi Szemle, 5/30. p.
31. BÁLINT Tamás: *Lávsztori.* = Holmi, 5/628–631. p.
32. BALOG Ákos: *Exit.* = Eső, 2/68. p.
33. BALOG Ákos: *Fénytörés.* = Eső, 2/67. p.
34. BALOG Ákos: *Immunhiány.* = Eső, 2/67–68. p.
35. BALOG Ákos: *Rügyek.* = Eső, 2/68. p.
36. BALOG Ákos: *Terápia.* = Eső, 2/67. p.
37. BALOG Ákos: *Városbújócska.* = Eső, 2/69. p.
38. BALOGH István: *Paletta.* rózsá. korom. hó. korall. azúr. vér. kék. rőt. tűz. föld. lilás tiara. avar. szépia. ózúst. mályva. vérvörös. gyertyán. = Hid, 5/56–63. p.
39. BARÁNYI Ferenc: *Ebsors.* = Ezredvég, 3/42. p.
40. BARÁNYI Ferenc: *Fejedelmek figyelmébe.* = Tekintet, 3/24. p.
41. BARÁNYI Ferenc: *Kései szerenád.* = Ezredvég, 3/43. p.
42. [BÁRDOS József] Jean de La Fontaine: *A kigyó és a medve.* = Irodalmi Jelen, 6/79–80. p.
43. BARNA T. Attila: *Betegek.* = Magyar Napló, 6/69. p.
44. BARNA T. Attila: *A Széll Kálmán téren.* = Magyar Napló, 6/69. p.
45. BARNÁS Márton: *Claudel egy sorára.* = Új Forrás, 6/91. p.
46. BARTA Ágnes: *Anyanyelv.* = Eső, 2/66. p.
47. BARTA Ágnes: *Lépeselőny.* = Eső, 2/65. p.
48. BARTA Ágnes: *Lila vers.* = Eső, 2/65. p.
49. BARTA Ágnes: *Szoli.* = Eső, 2/66. p.
50. BÁTHORI Csaba: *Baleset.* = Élet és Irodalom, május 24. 17. p.
51. BÁTHORI Csaba: *Decemberi számvetés.* = Forrás, 5/12. p.
52. BÁTHORI Csaba: *Egy svájci tónál (zug).* = Forrás, 5/11. p.
53. BÁTHORI Csaba: *Egy világ.* = Műhely, 3/34. p.
54. BÁTHORI Csaba: *Az éjszakák élete.* = Holmi, 5/632. p.
55. BÁTHORI Csaba: *Elégia.* = Műhely, 3/34–35. p.
56. BÁTHORI Csaba: *Elemi szonettek.* Mint egy nagy kő. Egyetlen hangom. Szemben az árral. Fantázia. Újév, új idő. = Napút, 4/70. p.
57. BÁTHORI Csaba: *Függőlegesek.* = Alföld, 6/44–45. p.

58. BÁTHORI Csaba: *A hajnal*. = Alföld, 6/44. p.
59. BÁTHORI Csaba: *Kürenei timon*. = Élet és Irodalom, május 24. 17. p.
60. BÁTHORI Csaba: *Még egyszer*. = Élet és Irodalom, május 24. 17. p.
61. BÁTHORI Csaba: *Melankólia I.* = Élet és Irodalom, május 24. 17. p.
62. BÁTHORI Csaba: *Melankólia II.* = Holmi, 5/633. p.
63. BÁTHORI Csaba: *Minden máshogy van*. = Élet és Irodalom, május 24. 17. p.
64. BÁTHORI Csaba: *Minél messzebb*. = Műhely, 3/35. p.
65. BÁTHORI Csaba: *Nincs messze*. = Élet és Irodalom, május 24. 17. p.
66. BÁTHORI Csaba: *Nincs part többé*. = Forrás, 5/10. p.
67. BÁTHORI Csaba: *Orfeusz, Odüsszeusz*. = Forrás, 5/10. p.
68. BÁTHORI Csaba: *Paradoxonok*. = Forrás, 5/11. p.
69. BÁTHORI Csaba: *Repülni kell*. = Műhely, 3/34. p.
70. BÁTHORI Csaba: *Tudnivalók*. = Alföld, 6/45. p.
71. BECSY András: *Szökés Budára*. = Kortárs, 6/4. p.
72. BECSY András: *A vágy*. = Kortárs, 6/4. p.
73. BECSY András: *Vége a régi időknek*. = Kortárs, 6/3. p.
74. BENEDEK Miklós: *Sámánok a telepen*. = Híd, 5/49–53. p.
75. BENEDEK Miklós: *Sár*. = Új Forrás, 5/47. p.
76. BÉNI Gabriella: *Arról írj*. = Napút, 4/69. p.
77. BÉNI Gabriella: *A kongó*. = Napút, 4/69. p.
78. BÉNI Gabriella: *A szél mozdulata*. = Napút, 4/69. p.
79. BENKE László: *Báránnyelbős kéklő ingben*. = Somogy, 2/70. p.
80. BENKE László: *Hazámboz, karácsonykor*. = Somogy, 2/70. p.
81. BENŐ Attila: *(Érteni, ballani)*. = Helikon, május 10. 14. p.
82. BENŐ Attila: *(Évszakok?)*. = Székelyföld, 6/43. p.
83. BENŐ Attila: *(Faragott oszlop)*. = Székelyföld, 6/42. p.
84. BENŐ Attila: *(Jelenlét)*. = Helikon, május 10. 14. p.
85. BENŐ Attila: *(Kóristák)*. = Helikon, május 10. 14. p.
86. BENŐ Attila: *(Kőágyon)*. = Székelyföld, 6/43. p.
87. BENŐ Attila: *(Marionett)*. = Helikon, május 10. 14. p.
88. BERTÓK László: *Firkák a szalmaszára 10*. Kis nyelven. J. A. után, 75 év múlva. Gyermeki. Álom az öregeidésről. A járdán. Sebesség. Masszöz. Légy. Hány év? = Műhely, 3/3. p.
89. BIKICH Gábor: *Csokits János: Rana rupta et consequens*. = Új Forrás, 6/94. p.
90. BÍRÓ József: *Amit az idő*. = Vár, 2/42. p.
91. BÍRÓ József: *Aranylövés*. = Műhely, 3/20. p.
92. BÍRÓ József: *Arra*. = Vár, 2/42. p.
93. BÍRÓ József: *Egyszerű bang*. = Műhely, 3/20. p.
94. BÍRÓ József: *Freerobbery*. = PoLiSz, 3/40. p.
95. BÍRÓ József: *Ígyvoltvanlesz*. = PoLiSz, 3/40. p.
96. BÍRÓ József: *Van*. = Vár, 2/42. p.
97. BIRTALAN Ferenc: *Kézdy Györgynek*. = Ezredvég, 3/32. p.
98. BODA Edit: *Ítélet*. = Helikon, június 25. 18. p.
99. BODA Edit: *Nautilusban*. = Helikon, június 25. 18. p.
100. BODA Edit: *Szabadság*. = Helikon, június 25. 18. p.
101. BODA Edit: *Vágyódnak*. = Helikon, június 25. 18. p.
102. BODA Edit: *Valaki a szívvedet akarja*. = Helikon, június 25. 18. p.
103. BODA Magdolna: *esti játék*. = PoLiSz, 3/78–79. p.
104. BODA Magdolna: *falvédőm*. = Hítel, 6/110. p.
105. BODA Magdolna: *félelmeim*. = PoLiSz, 3/78–79. p.
106. BODA Magdolna: *hadd legyen ünnep*. = Ezredvég, 3/38. p.
107. BODA Magdolna: *látogatóm*. = Ezredvég, 3/39. p.
108. BODA Magdolna: *titokban*. = Ezredvég, 3/39. p.
109. BODA Magdolna: *Üstökös*. = PoLiSz, 3/78–79. p.
110. BODA Magdolna: *van egy házam*. = Hítel, 6/109. p.
111. BOGDÁN László: *Vaszilij Bogdanov: Az amerikai fűzetből*. A kudarc kétségbeesett beismerése. Pierrot, a zenész. Napozók. = Helikon, május 10. 4–5. p.
112. BOGNÁR Péter: *Alvó nő a vonaton (ti azért így imádkoztatok)*. = Holmi, 5/670–674. p.

113. BONDÁR Zsolt: *akarattünnep*. = Bárka, 3/37. p.
114. BONDÁR Zsolt: *beszédünnep*. = Bárka, 3/37. p.
115. BONDÁR Zsolt: *érzékélésünnep*. = Bárka, 3/36. p.
116. BONDÁR Zsolt: *kimondásünnep*. = Bárka, 3/37. p.
117. BONDÁR Zsolt: *különünnep*. = Bárka, 3/37. p.
118. BONDÁR Zsolt: *szövegünnep*. = Bárka, 3/36. p.
119. BOTÁR Attila: *Azé, aki reánk vetette*. = Ezredvég, 3/32. p.
120. BOTÁR Béla: *Anyámnak*. = PoLiSz, 3/83. p.
121. BOTÁR Béla: *Kíváncsiság*. = PoLiSz, 3/84. p.
122. BOTÁR Béla: *Sírköveimre*. = PoLiSz, 3/84. p.
123. BOTOS Ferenc: *Mitbraeum*. = Napút, 5/65. p.
124. BOTZ Domonkos: *Megrajzolt házikó*. = PoLiSz, 3/32. p.
125. BOZÓK Ferenc: *Fűszálak*. = Mozgó Világ, 6/40. p.
126. BOZÓK Ferenc: *Gilisza*. = Mozgó Világ, 6/40. p.
127. BOZÓK Ferenc: *Gyerekrájsz*. = Mozgó Világ, 6/40. p.
128. BOZÓK Ferenc: *Majális*. = PoLiSz, 3/első borító.
129. BOZÓK Ferenc: *Nocturne*. = Mozgó Világ, 6/41. p.
130. BOZÓK Ferenc: *Sebek*. = PoLiSz, 3/első borító.
131. BOZÓK Ferenc: *Szilveszteri autóstóp*. = Mozgó Világ, 6/40. p.
132. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Egymástól*. = Irodalmi Jelen, 6/4. p.
133. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Karodba borult ég*. = Irodalmi Jelen, 5/28. p.
134. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Márai ébresztése*. = Irodalmi Jelen, 5/26–27. p.
135. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Még ég a fény*. = Irodalmi Jelen, 6/4. p.
136. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Megtaláltalak*. = Irodalmi Jelen, 5/25. p.
137. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Reggel*. = Irodalmi Jelen, 6/8. p.
138. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *Sorsunk déli-bábjá*. = Irodalmi Jelen, 6/6–7. p.
139. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *A szél*. = Irodalmi Jelen, 6/3. p.
140. BÖSZÖRMÉNYI Zoltán: *A veréb*. = Irodalmi Jelen, 6/5. p.
141. BRÉDA Ferenc: *Tomiszi misztériumok*. = Helikon, május 25. 11. p.
142. BÜZÁS Huba: *Lábak és lépteik*. = Napút, 4/112. p.
143. BÜZÁS Huba: *Pesti naplemente*. = Napút, 4/112. p.
144. BÜZÁS Huba: *Villon és Mallarmé*. = Új Forrás, 6/89. p.
145. BÜKI Attila: *Fekete kép*. = Vár, 2/62. p.
146. BÜKI Attila: *Fény csapódik az útra*. = Vár, 2/62–63. p.
147. CZIGÁNY György: *Abol szölvesszők*. = Kortárs, 5/43. p.
148. CZIGÁNY György: *Képzelt nyár*. = Kortárs, 5/42. p.
149. CZIGÁNY György: *Két moll-variáció*. = Kortárs, 5/42. p.
150. CZILCZER Olga: *Ha így a homályban*. = Műhely, 3/32. p.
151. CSABAI Máté: *Magyarország (Abol otthon lehetek)*. = Somogy, 2/74. p.
152. CSABAI Máté: *Zoltár a csendességben*. = Somogy, 2/74. p.
153. CSÁK Gyöngyi: *Befelé sügta*. = Várad, 5/43. p.
154. CSÁK Gyöngyi: *A káprázat meggondolta magát*. = Várad, 5/45. p.
155. CSÁK Gyöngyi: *Kiszól az időből*. = Várad, 5/44. p.
156. CSÁK Gyöngyi: *Megfér bennem*. = Várad, 5/45. p.
157. CSÁK Gyöngyi: *Tapasztalatok*. Rizikó. Idő. Csőd. = Várad, 5/46. p.
158. CSANÁDI Imre: *Berdücevi nyírfák*. = Ezredvég, 3/112. p.
159. CSANÁDI Imre: *Dózsa György népe*. = Ezredvég, 3/113. p.
160. CSANÁDI Imre: *Egy örre*. = Ezredvég, 3/112. p.
161. CSANÁDI Imre: *Trefa*. = Ezredvég, 3/112. p.
162. CSEH Katalin: *Anyakönyv*. = Székelyföld, 5/44–45. p.
163. CSIDER István Zoltán: *Rendrakás*. A főbérlő szülei. Belsőépítész. Kértelek pedig. Kislányok játszanak testén. = Holmi, 5/594–595. p.
164. CSOKITS János: *Cs. Szabó László: Márvány és babér*. = Új Forrás, 6/95. p.
165. CSÖNGÖR Andrea: *Viszony*. = Liget, 6/34. p.
166. CSUKÁS István: *Egy őszi délelőtt*. = Alföld, 5/3–4. p.

167. DÁVID Péter: *Boldog, szomorú szonett.* = Tiszatáj, 6/27–28. p.
168. DÁVID Péter: *Szonett a combodon.* = Tiszatáj, 6/27. p.
169. DEÁK Botond: *éven.* = Műút, 3/3. p.
170. DEÁK Botond: *eltolódás.* = Műút, 3/5. p.
171. DEÁK Botond: *utolsó nap a városban.* = Műút, 3/5. p.
172. DEBRECZENY György: *elalvás előtt.* = Új Forrás, 6/92. p.
173. DEBRECZENY György: *előre csendketlenek.* = Műhely, 3/18–19. p.
174. DEBRECZENY György: *Kis magyar bőeltakarítás.* = Holmi, 6/720. p.
175. DEBRECZENY György: *megszabadulás.* = Tiszatáj, 5/22. p.
176. DEBRECZENY György: *Variációk botra, lányomra és repülésre.* = Tiszatáj, 5/21. p.
177. DÉKÁNY Dávid: *az asztronauta.* = Kaligram, 5/52–53. p.
178. DÉKÁNY Dávid: *kettő.* = Élet és Irodalom, június 14. 17. p.
179. DÉKÁNY Dávid: *kilenc.* = Élet és Irodalom, június 14. 17. p.
180. DÉKÁNY Dávid: *költöző.* = Alföld, 5/16–17. p.
181. DÉKÁNY Dávid: *százbuszsonhat.* = Élet és Irodalom, június 14. 17. p.
182. DÉKÁNY Dávid: *szélpark.* = Alföld, 5/17–18. p.
183. DERZSI Pál: *Csillag.* = Napút, 5/66. p.
184. DERZSI Pál: *Jó éjt.* = Napút, 5/66. p.
185. DERZSI Pál: *Menedék.* = Napút, 5/67. p.
186. DERZSI Pál: *Tégy engem.* = Napút, 5/67. p.
187. DERZSI Pál: *Vörösbőr.* = Napút, 5/67. p.
188. DÉVAI Lilla: *Ariadné keresztzemes.* = 2000, 5/50–51. p.
189. DÉVAI Lilla: *Lóhalál.* = 2000, 5/49–50. p.
190. DÉVAI Lilla: *Saját hang.* = 2000, 5/49. p.
191. DÉVAI Lilla: *Szálírány.* = 2000, 5/51–52. p.
192. DIMÉNY Árpád: *Hajózzunk együtt, édes.* = Székelyföld, 5/65–66. p.
193. DIMÉNY Árpád: *Lilinek.* = Székelyföld, 5/65. p.
194. DIMÉNY Árpád: *Piéta.* = Székelyföld, 5/66. p.
195. DITRICH Panka: *Csak úgy.* = Napút, 5/68. p.
196. DITRICH Panka: *Csend hangján.* = Napút, 5/69. p.
197. DITRICH Panka: *Fonjam?* = Napút, 5/68. p.
198. DITRICH Panka: *Kísértett.* = Napút, 5/68. p.
199. DOBAI Lili: *ahogy mint patak.* = Új Forrás, 5/38. p.
200. DOBAI Lili: *az a zene játszódik.* = Új Forrás, 5/37. p.
201. DOBAI Lili: *Hullám.* = Új Forrás, 5/38. p.
202. DOBAI Lili: *a szaxofon hangjai.* = Új Forrás, 5/37. p.
203. DOBAI Péter: *Árvái vagyunk halálunknak.* = Irodalomismeret, 2/3–4. p.
204. DOBAI Péter: *Belső szőnyegbombázás.* = Kortárs, 5/3. p.
205. DOBAI Péter: *Csak a kérdések válaszolnak.* = Kortárs, 5/4. p.
206. DOBAI Péter: *Le lejjebb alá alább legalább.* = Kortárs, 5/3. p.
207. DOBAI Péter: *Voltam élni.* = Hítel, 5/27–28. p.
208. DOBAI Péter: *WLK.* = Hítel, 5/28. p.
209. DOBOZI Eszter: *Behemót.* = Hítel, 5/51. p.
210. DOBOZI Eszter: *Hószín átfut, sár fennakad.* = Hítel, 5/52. p.
211. DUKAY Barnabás: *Ha megérkezettél.* = Új Forrás, 5/16. p.
212. ÉBERT Tibor: *Fabulák.* = Napút, 4/110–111. p.
213. EGRY Artúr: *tapintás.* = Napút, 5/65. p.
214. EGYED Emese: *Kérlellek.* = Helikon, június 25. 5. p.
215. ELEKES Dóra: *Szárnyati.* = Bárka, 3/51. p.
216. ERDÉLYI Tea: *Ennyi volt, csak?* = Napút, 5/70. p.
217. ERDÉLYI Tea: *Halott menyasszony.* = Napút, 5/71. p.
218. ERDÉLYI Tea: *Mondat.* = Napút, 5/70. p.
219. FALUDI Ádám: *cirmos költemény.* = Irodalmi Jelen, 6/37. p.
220. FALUDI Ádám: *egy lovas kocsiz az ég alján.* = Irodalmi Jelen, 6/39. p.
221. FALUDI Ádám: *ingyenes tisztások.* = Irodalmi Jelen, 6/40–41. p.
222. FALUDI Ádám: *kapaszkodósáv könyörgéseink hegyére.* = Irodalmi Jelen, 6/36. p.
223. FALUDI Ádám: *úgy igazítanak rajta bogynem.* = Irodalmi Jelen, 6/38. p.
224. FALUDY György: *Csokits János.* = Új Forrás, 6/93. p.
225. FALUSI Márton: *Lakásom jó Budában.* = Székelyföld, 5/76–80. p.
226. FALUSI Márton: *A Parlamentre néz lakásom.* = Műhely, 3/21–22. p.
227. FAZEKAS István: *Füst a szélben.* = PoLiSz, 3/77. p.
228. FAZEKAS István: *Hajnali vers.* = PoLiSz, 3/77. p.

229. FAZEKAS István: *Hol vagy?* = PoLiSz, 3/78. p.
230. FECSKE Csaba: *„Írószobám”.* = Magyar Napló, 5/9. p.
231. FECSKE Csaba: *Nézheti más.* = Műhely, 3/15. p.
232. FECSKE Csaba: *Ott folytatja.* = Magyar Napló, 5/9. p.
233. FECSKE Csaba: *Őszi sanszom.* = Új Forrás, 6/90. p.
234. FECSKE Csaba: *Száradok a napon.* = Műhely, 3/15. p.
235. FECSKE Csaba: *„A vándor éji dala”.* = Új Forrás, 6/90. p.
236. FEJÁ Endre: *Istenhez térve.* = Vigilia, 6/445. p.
237. FEJÁ Endre: *Kérés.* = Vigilia, 6/445. p.
238. FEKETE Anna: *A hold.* = Napút, 4/118. p.
239. FEKETE Anna: *Itthon.* = Napút, 4/118. p.
240. FEKETE Richárd: *Pepita.* XII. XXIX. XXXII. XXXV. = Jelenkor, 5/479–482. p.
241. FELLINGER Károly: *Bugi-bugi.* = Irodalmi Szemle, 5/36. p.
242. FELLINGER Károly: *Eladta sugarait.* = Irodalmi Szemle, 5/37. p.
243. FELLINGER Károly: *Máktörő.* = Irodalmi Szemle, 5/34–35. p.
244. FELLINGER Károly: *Szabadság-dal.* = Irodalmi Szemle, 5/36–37. p.
245. FELLINGER Károly: *Tükör.* = Irodalmi Szemle, 5/35. p.
246. FENYVESI Orsolya: *A férfi és nő bestiáriuma.* VI. IX. = 12. p.
247. FENYVESI Orsolya: *firkák.* = Palócföld, 3/78. p.
248. FENYVESI Ottó: *Penavín tanárnővel Szünyöghéknál Lendván.* = Kortárs, 5/31. p.
249. FILÓ Mariann: *ikszipszilonnak.* = Palócföld, 3/13. p.
250. FILÓ Mariann: *szepszis.* = Palócföld, 3/11. p.
251. FILÓ Mariann: *szűz.* = Palócföld, 3/12. p.
252. FISCHER Botond: *Blues.* = Helikon, május 25. 13. p.
253. FISCHER Botond: *Fárasztó bilokáció.* = Helikon, május 25. 13. p.
254. FISCHER Botond: *Hétköznap.* = Helikon, május 25. 13. p.
255. FISCHER Botond: *Nyári merénylet.* = Helikon, május 25. 13. p.
256. FODOR Ákos: *Axióma.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
257. FODOR Ákos: *Egy mozgókép.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
258. FODOR Ákos: *Fobász.* = Élet és Irodalom, június 7. 14. p.
259. FODOR Ákos: *Genetikai kérdés-sor.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
260. FODOR Ákos: *Halotti beszéd.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
261. FODOR Ákos: *Közmondás-módra.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
262. FODOR Ákos: *A Másik.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
263. FODOR Ákos: *Minióda.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
264. FODOR Ákos: *Naplójegyzet.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
265. FODOR Ákos: *Nyilatkozat.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
266. FODOR Ákos: *Önkörkép.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
267. FODOR Ákos: *Számvetés.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
268. FODOR Ákos: *Téliké.* Korsz. Vallomás. Egy eleven kép. Intim teszt-kérdés. Naplójegyzet. Summa. In memoriam. Human relations. Egészségügyi tanács. Meteorológiai előrejelzés. Rózsa. = Bárka, 3/49–50. p.
269. FODOR Ákos: *A teremtő elégedett.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
270. FODOR Ákos: *Vallomás.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
271. FODOR Ákos: *Visszapillantó.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
272. FODOR Ákos: *Xénia.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
273. FODOR Ákos: *Zárójelentés.* = Élet és Irodalom, június 7. 16. p.
274. GAÁL Zoltán: *Smula Solsäter.* = Napút, 5/105–107. p.
275. GÁL Csaba Sándor: *Északadás.* = Vár, 2/52. p.
276. GÁL Csaba Sándor: *Fájdalomtalantítás.* = Vár, 2/55. p.
277. GÁL Csaba Sándor: *Hallatlan.* = Vár, 2/53. p.
278. GÁL Csaba Sándor: *Hibátlan nemzedék.* = Vár, 2/52. p.
279. GÁL Csaba Sándor: *Kis celebhatározó.* = Vár, 2/54. p.
280. GÁL Csaba Sándor: *Korom.* = Napút, 4/113. p.
281. GÁL Csaba Sándor: *A legjobb játék.* = Vár, 2/53. p.
282. GÁL Csaba Sándor: *Összeomlás előtt.* = Vár, 2/55. p.

283. GÁL Csaba Sándor: *Sebezhetetlenek.* = Napút, 4/113. p.
284. GÁL Csaba Sándor: *Szabad nap.* = Vár, 2/53. p.
285. GÁL Csaba Sándor: *Világos kék derű.* = Vár, 2/54. p.
286. GÁL Erika: *A biológus látomása.* = Napút, 5/71. p.
287. GÁL Sándor: *Itt sok a csend már.* = Hítel, 5/43. p.
288. GÁL Sándor: *Kövek alatt avó.* = Hítel, 5/41–43. p.
289. GARACZI László: *Hajnali séta.* = Magyar Lettre Internationale, 2/62. p.
290. GARACZI László: *Jó lesz neked.* = Magyar Lettre Internationale, 2/62. p.
291. GARACZI László: *Levél néhai mesteremnek.* = Magyar Lettre Internationale, 2/62. p.
292. GÁSPÁR László: *Bevenni egymás szagát.* = Vár, 2/19. p.
293. GÁSPÁR László: *Nebéz megszólalni.* = Vár, 2/18. p.
294. GÁSPÁR László: *Pitykéek a baza mellé nyére.* = Vár, 2/18–19. p.
295. GÉCZI Zsoan: *A kannibál tengerimalacok.* = Irodalmi Szemle, 5/27. p.
296. GÉCZI Zsoan: *Kedvenc nyúl.* = Irodalmi Szemle, 5/29. p.
297. GÉCZI Zsoan: *Malachét.* = Irodalmi Szemle, 5/27–28. p.
298. GÉCZI Zsoan: *Mit nem tud a tengerimalac?* = Irodalmi Szemle, 5/26. p.
299. GÉCZI Zsoan: *Nyulak a nagyvilágban.* = Irodalmi Szemle, 5/28. p.
300. G[ÉHER]. István László: *Harmincötödik védőbeszéd.* = Mozgó Világ, 5/55. p.
301. G[ÉHER]. István László: *Hatvanbarmadik védőbeszéd.* = Jelenkor, 5/485. p.
302. G[ÉHER]. István László: *Hatvankilencedik védőbeszéd.* = Műhely, 3/17. p.
303. G[ÉHER]. István László: *Hatvanegyedik védőbeszéd.* = Jelenkor, 5/486. p.
304. G[ÉHER]. István László: *Hetvenedik védőbeszéd.* = Mozgó Világ, 5/55. p.
305. G[ÉHER]. István László: *Hetvenegyedik védőbeszéd.* = 2000, 6/46. p.
306. G[ÉHER]. István László: *Hetvenkettedik védőbeszéd.* = 2000, 6/47. p.
307. G[ÉHER]. István László: *Repülő szőnyeg.* 35. Anakreón éneke. 36. Kandalló. 37. Latin monológ. 38. Első vallomás. 39. Második vallomás. 40. Szerelmi háromszög. 41. Amnesztia. 42. Egoista imája. 43. Jam-bust diktál a vers. 44. Középkori intellem. = Liget, 6/50–53. p.
308. G[ÉHER]. István László: *Repülő szőnyeg.* 77. Politikai bölcsesség. 79. Fecskék. 81. Szerb csönd. 89. Weöresre várva. 90. A lusta. 91. Raport. 92. Évszakforduló. 93. „Felhő”-darab. 94. Önmegtartóztatás. 95. Kilátások. 96. Gyerek az apjához. 98. Étteremben. 99. Korrajz. 100. Gyász – Ady könyörgése. 101. Parainesis. = Holmi, 6/721–724. p.
309. GELENCSÉR Milán: *Szabad Horác.* = Héviz, 3/181. p.
310. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Ha negyvenéves...* = Jelenkor, 5/483. p.
311. GELLÉN-MIKLÓS Gábor: *Húsvét előtt.* = Jelenkor, 5/483. p.
312. GEREVICH András: *Úrutazás.* = Élet és Irodalom, június 7. 14. p.
313. GONDOS Mária-Magdolna: *Fairtő.* = Helikon, május 25. 14. p.
314. GONDOS Mária-Magdolna: *Latolgatás.* = Helikon, május 25. 14. p.
315. GORTVA Tamás: *Szesz.* = Új Forrás, 6/65. p.
316. GOTHA Milán Róbert: *Láma, málna, bálna.* = Várad, 5/33. p.
317. GOTHA Milán Róbert: *Lédával a bárban.* = Várad, 5/34. p.
318. GOTHA Milán Róbert: *Nem vagy itt.* = Várad, 5/33. p.
319. GOTHA Milán Róbert: *Wertber halála.* = Várad, 5/32. p.
320. GÖKHAN, Ayhan: *Inkubátor-dal.* = Tiszatáj, 5/44. p.
321. GÖKHAN, Ayhan: *Oláh Gábor: Napló.* = Tiszatáj, 5/43. p.
322. GÖKHAN, Ayhan: *Requiem.* = Tiszatáj, 5/44–46. p.
323. GÖKHAN, Ayhan: *Széchenyi.* = Tiszatáj, 5/43–44. p.
324. GÖMÖRI György: *Álom, lengyelekkel.* = Bárka, 3/6. p.
325. GÖMÖRI György: *Keresztrefeszítés.* = Bárka, 3/6. p.
326. GÖMÖRI György: *Kövecses.* = Alföld, 6/3. p.
327. GÖMÖRI György: *Szovjet börtönlakó mondja 1938-ban.* = Alföld, 6/3. p.
328. GUTI Karina: *Ecce Homo.* = Napút, 5/72. p.
329. GYÁRFÁS Endre: *Balaton limerickek.* = Élet és Irodalom, május 3. 17. p.
330. GYERTYÁNOS Tímea: *A homok virága.* = Napút, 4/70. p.
331. GYERTYÁNOS Tímea: *transzcendens – immanens.* = Napút, 4/70. p.

332. GYIMESI László: *Koszorú készül.* = Napút, 4/116. p.
333. GYIMESI László: *Medveárnyék.* = Napút, 4/116. p.
334. GYÖRE Gabriella: *Buszon.* = Élet és Irodalom, május 31. 14. p.
335. GYÖRE Gabriella: *Kertben.* = Élet és Irodalom, május 31. 14. p.
336. GYÖRE Gabriella: *Rózsa.* = Élet és Irodalom, május 31. 14. p.
337. GYÖRE Imre: *Felmérés.* = Ezredvég, 3/84–85. p.
338. GYÖRFI Kata: *boldog évfordulókat.* = Helikon, június 10. 11. p.
339. GYÖRFI Kata: *jó szövegetem van.* = Helikon, június 10. 11. p.
340. GYÖRFI Kata: *köszöntő.* = Helikon, június 10. 11. p.
341. GYÖRFI Kata: *a nagy és hosszú ő.* = Helikon, június 10. 11. p.
342. GYÖRI László: *Hűlt helyén farkasoknak.* = Kortárs, 6/5. p.
343. GYÖRI László: *A nap.* = Kortárs, 6/6. p.
344. GYUKICS Gábor: *független hajóhinta.* = Magyar Műhely, 2/37. p.
345. GYÜRE Lajos: *Harmónia.* = PoLiSz, 3/31. p.
346. HALASI Zoltán: *A kisedhez.* = 2000, 6/42. p.
347. HALASI Zoltán: *Laiuk teológia.* = 2000, 6/42–43. p.
348. HALASI Zoltán: *A meg nem született.* = 2000, 6/42. p.
349. HALMAI Tamás: *Az éneklő tenger.* = Bárka, 3/17–18. p.
350. HALMAI Tamás: *A szeretet kalandja.* = Vigilia, 5/362. p.
351. HANKÓ TÓTH Árpád: *A csap.* = Pannonhalmi Szemle, 2/80. p.
352. HANKÓ TÓTH Árpád: *A homokozó.* = Pannonhalmi Szemle, 2/8. p.
353. HANKÓ TÓTH Árpád: *A játékok.* = Pannonhalmi Szemle, 2/80. p.
354. HÁRS Ernő: *Őszi szonettek.* = Műhely, 3/13–14. p.
355. HARTAY Csaba: *Amilyennek álmodlak.* = Kortárs, 5/63. p.
356. HARTAY Csaba: *Haza napokig.* = Bárka, 3/33. p.
357. HARTAY Csaba: *Iskolabontás.* = Bárka, 3/33–34. p.
358. HARTAY Csaba: *Képzelt öreg.* = Bárka, 3/34. p.
359. HARTAY Csaba: *Ő.* = Kortárs, 5/62–63. p.
360. HARTAY Csaba: *Uszonytalan úszók.* = Bárka, 3/35. p.
361. HARTAY Csaba: *Üres tükörbe pillantva.* = Kortárs, 5/62. p.
362. HÉTVÁRI Andrea: *Ars –.* = Élet és Irodalom, június 28. 14. p.
363. HÉTVÁRI Andrea: *Nass.* = Élet és Irodalom, június 28. 14. p.
364. HÉTVÁRI Andrea: *Tér-időszalag.* = Élet és Irodalom, június 28. 14. p.
365. HEVESI Judit: *Amméziaterápia.* = Élet és Irodalom, május 10. 17. p.
366. HEVESI Judit: *nyílt lapok.* = Élet és Irodalom, május 10. 17. p.
367. HEVESI Judit: *Pillangós.* = Élet és Irodalom, május 10. 17. p.
368. HORGAS Béla: *A dalmáciai kavics.* = Liget, 5/38–39. p.
369. HORGAS Béla: *Parkizom.* = Liget, 5/40–41. p.
370. HORVÁTH László Imre: *Így gondolok rád.* = Mozgó Világ, 5/56–59. p.
371. IANCU Laura: *1939–1943.* = Vigilia, 6/441. p.
372. IANCU Laura: *Márton-napi látogatás.* = Vigilia, 6/441. p.
373. ILLES Orsolya: *Távolság.* = Palócföld, 3/16. p.
374. ILLYÉS Zsolt: *elválasztódás.* = Helikon, június 25. 8. p.
375. ILLYÉS Zsolt: *köz'elség.* = Helikon, június 25. 8. p.
376. ILLYÉS Zsolt: *seholnap.* = Helikon, június 25. 8. p.
377. ILLYÉS Zsolt: *szindróma.* = Helikon, június 25. 8. p.
378. JAHODA Sándor: *Marcangoló.* = Tiszatáj, 6/39–40. p.
379. JAHODA Sándor: *Őszülés.* = Tiszatáj, 6/41. p.
380. JAHODA Sándor: *Szétesett a tél.* = Tiszatáj, 6/40. p.
381. JAHODA Sándor: *Taposómalom.* = Tiszatáj, 6/39. p.
382. JÁSZ Attila: *belső ablak. Herm&Co.* = Élet és Irodalom, május 31. 17. p.
383. JÁSZ Attila: *egy másik égalap. Herm&Co.* = Vigilia, 5/365. p.
384. JÁSZ Attila: *a festmény hátoldala. Herm&Co.* = Vigilia, 5/365. p.
385. JÁSZ Attila: *hajnali pára. Herm&Co.* = Új Forrás, 5/3. p.
386. JÁSZ Attila: *szárnyas csiga. Myth&Co.* = Élet és Irodalom, május 31. 17. p.
387. JÁSZ Attila: *szembunyási kíséret. Orph&Eur.* = Élet és Irodalom, május 31. 17. p.
388. JÁSZ Attila: *Tarkovszkivágások I. repülés/Rubljov. pocsolatükör/Rubljov. láto-*

- más/Rubljov. megváltó/Rubljov. pókháló/Iván gyermekkora. átmenet/Iván gyermekkora. megérkezés/Solaris. óceán/Solaris. könyvtár/Solaris. nyomda/Tükör. haj/Tükör. idő/Tükör. = Irodalmi Jelen, 5/3–8. p.
389. JÁSZ Attila: *a tenger magyar bangja. Daid & Ikar*. = Forrás, 5/5. p.
390. JÁSZBERÉNYI Sándor: *Próbáljuk meg*. = Kalligram, 5/17. p.
391. JÁSZBERÉNYI Sándor: *Üzenet*. = Kalligram, 5/17. p.
392. JENEI Gyula: *Semleges*. = Műút, 3/42. p.
393. JÓNÁS Tamás: *Alapetőfi*. = Irodalmi Jelen, 6/61. p.
394. JÓNÁS Tamás: *Antik sms*. = Új Forrás, 6/59. p.
395. JÓNÁS Tamás: *búcsúvers*. = Eső, 2/58. p.
396. JÓNÁS Tamás: *Ébredés*. = Liget, 5/9. p.
397. JÓNÁS Tamás: *Gagy*. = Új Forrás, 6/58. p.
398. JÓNÁS Tamás: *Haszonkalkuláció*. = Liget, 5/10. p.
399. JÓNÁS Tamás: *Hittan*. = Forrás, 6/83–84. p.
400. JÓNÁS Tamás: *Intimitás*. = Forrás, 6/83. p.
401. JÓNÁS Tamás: *Intimitás*. = Új Forrás, 6/58–59. p.
402. JÓNÁS Tamás: *Isten monológja*. = Irodalmi Jelen, 6/65. p.
403. JÓNÁS Tamás: *Meditáció*. = Liget, 5/11. p.
404. JÓNÁS Tamás: *Mellébeszéd*. = Forrás, 6/84. p.
405. JÓNÁS Tamás: *mély panasz*. = Eső, 2/58–59. p.
406. JÓNÁS Tamás: *reggeli szomorúság*. = Eső, 2/58. p.
407. JÓNÁS Tamás: *Van, amikor elég*. = Új Forrás, 6/59. p.
408. JUHÁSZ Attila: *Szép zöld*. = Új Forrás, 5/77. p.
409. JUHÁSZ Tibor: *Miskolc*. = Palócföld, 3/15. p.
410. JUHÁSZ Tibor: *Padló*. = Palócföld, 3/14. p.
411. KABAI Lóránt: *három mondat*. = Élet és Irodalom, május 17. 14. p.
412. KABAI Lóránt: *vasgyári capriccio*. = Élet és Irodalom, május 17. 14. p.
413. KAKUK Tamás: *A fügefá árnyéka*. = Vigilia, 5/348. p.
414. KAKUK Tamás: *Hiába mozdulnál*. = Új Forrás, 5/39. p.
415. KAKUK Tamás: *A megváltás napjai*. = Új Forrás, 5/40. p.
416. KAKUK Tamás: *A mester ecsetvonása*. = Új Forrás, 5/39. p.
417. KAKUK Tamás: *Nézi mögötte*. = Vigilia, 5/348. p.
418. KÁLNAY Adél: *Az lenne jó*. = Vár, 2/63–64. p.
419. KÁNTÁS Balázs: *[Versek]*. Az őrzők. Merevrészeg apostol. Kéziratokba párol. A sztrájkba lépett. Rongyok alá. Mert aki már. Már csupán a publicisztikában. = Ezredvég, 3/44. p.
420. KÁNTOR Gyöngyi: *Hétköznapok igása*. = Napút, 5/79. p.
421. KÁNTOR Péter: *Küldöm e cédulát*. = Alföld, 5/34–35. p.
422. KÁNTOR Péter: *Toldalékok W. S. mester rongyszőnyegéhez*. = Holmi, 6/699. p.
423. KÁNTOR Zsolt: *A bor metafizikája*. = Irodalmi Jelen, 5/42–43. p.
424. KÁNTOR Zsolt: *A frigyálda dilemmája*. = Irodalmi Jelen, 5/43. p.
425. KÁNTOR Zsolt: *A legeldugottabb odú*. = Irodalmi Jelen, 5/44. p.
426. KÁNTOR Zsolt: *Miként múlik el, ami megmarad?* = Irodalmi Jelen, 5/41. p.
427. KÁNTOR Zsolt: *Partra száll a vers*. = Irodalmi Jelen, 5/40. p.
428. KÁNTOR Zsolt: *Szótár a párnán*. = Irodalmi Jelen, 5/39. p.
429. KÁNTOR Zsolt: *Szövegetek*. = Alföld, 6/27–28. p.
430. KÁNTOR Zsolt: *Teácsészze*. = Alföld, 6/27. p.
431. KÁNTOR Zsolt: *Új kabát*. = Irodalmi Jelen, 5/38. p.
432. KARÁCSONYI Zsolt: *Kilometrik újrátólve. Egy hét falun*. = Helikon, május 25. 8. p.
433. KARÁDI Márton: *Az első búcsú*. = Műhely, 3/28–29. p.
434. KARÁDI Márton: *Az utolsó*. = Műhely, 3/28. p.
435. KELECSÉNYI Zsolt: *A szertartás bangjai*. = Napút, 4/67. p.
436. KELEMEN Lajos: *Fa*. = Magyar Napló, 5/29. p.
437. KELEMEN Lajos: *Ottbagyom lovával*. = Magyar Napló, 5/28. p.
438. KELEMEN Lajos: *Utazás*. = Magyar Napló, 5/28. p.
439. KEMÉNY Zsófi: *Búcsúlevél*. = Magyar Műhely, 2/13–15. p.
440. KEMÉNY Zsófi: *Másnap*. = Magyar Műhely, 2/11–12. p.
441. KENYERES Balázs: *Árnyéokra görnyed*. = Műhely, 3/33. p.

442. KENYERES Balázs: *Confessio*. = Műhely, 3/33. p.
443. KERBER Balázs: *Dűnék*. = Alföld, 5/18. p.
444. KERBER Balázs: *Mielőtt*. = Alföld, 5/19. p.
445. KERBER Balázs–MARNO János: *Lépcsőfordulók*. = Kalligram, 5/14–16. p.
446. KESZTHELYI György: *Akkor sem változom*. = Korunk, 6/65. p.
447. KESZTHELYI György: *Átrajzolt sínek*. = Korunk, 6/64. p.
448. KESZTHELYI György: *Már statisztika sem*. = Korunk, 6/63. p.
449. KESZTHELYI György: *sirató*. = Korunk, 6/63–64. p.
450. KIBÉDI VARGA Áron: *Amíg*. = Magyar Napló, 5/39. p.
451. KIBÉDI VARGA Áron: *Csak*. = Magyar Napló, 5/39. p.
452. KIBÉDI VARGA Áron: *Kobolni*. = Magyar Napló, 5/39. p.
453. KIBÉDI VARGA Áron: *Lehet*. = Magyar Napló, 5/39. p.
454. KIBÉDI VARGA Áron: *Magasban*. = Magyar Napló, 5/39. p.
455. KIBÉDI VARGA Áron: *Pontosan*. = Magyar Napló, 5/39. p.
456. KINDE Annamária: *Amikor felnő*. = Helikon, június 10. 14. p.
457. KINDE Annamária: *Amikor felnő*. = Várad, 5/5. p.
458. KINDE Annamária: *Amikor tehetetlen*. = Helikon, június 10. 14. p.
459. KINDE Annamária: *De mi ez a sok éles*. = Várad, 5/5. p.
460. KINDE Annamária: *Már bova*. = Helikon, június 10. 14. p.
461. KINDE Annamária: *Még egy dal a felelemlőről*. = Várad, 5/6. p.
462. KINDE Annamária: *Mindenütt gyökér*. = Helikon, június 10. 14. p.
463. KINDE Annamária: *Mindenütt gyökér*. = Várad, 5/4. p.
464. KINDE Annamária: *Napnyugatra*. = Várad, 5/4. p.
465. KINDE Annamária: *Sláger*. = Helikon, június 10. 14. p.
466. KINDE Annamária: *Vizes rémálmom*. = Helikon, június 10. 14. p.
467. KIRÁLY Levente: *Előbb a bang*. = Alföld, 6/16. p.
468. KIRÁLY Levente: *Ma múlik el*. = Alföld, 6/16. p.
469. KISS Anna: *Cérnaszálon*. Ó, láttam én már széthulló világot. Tündérek helye. Réja. Szalagra mondta Hervay Gizella. Elgondoltuk Évával. = Napút, 4/114. p.
470. KISS Anna: *Gyolcs*. (Részlet.) = Tekintet, 3/22–23. p.
471. KISS Dénes: *Decemberi sóhaj*. = Hítel, 5/4. p.
472. KISS Dénes: *Jegesedés*. = Hítel, 5/4. p.
473. KISS Judit Ágnes: *Gospel*. = Vigilia, 5/346. p.
474. KISS Judit Ágnes: *Grádicsok éneke*. = Vigilia, 5/345. p.
475. KISS Judit Ágnes: *Gyereksírok*. = Kortárs, 6/7. p.
476. KISS Judit Ágnes: *Gyöngyosor*. = Kortárs, 6/8. p.
477. KISS Judit Ágnes: *Lectio divina*. = Vigilia, 5/346. p.
478. KISS Judit Ágnes: *A Mumus*. = Kortárs, 6/7. p.
479. KISS Tamás: *Bujdosó dal*. = Magyar Napló, 6/50. p.
480. KISS Tamás: *Debrecen*. = Magyar Napló, 6/51. p.
481. KISS Tamás: *Dunáboz Orsovánál*. = Magyar Napló, 6/51. p.
482. KISS Tamás: *A kibülő táj*. = Magyar Napló, 6/50. p.
483. KISS SZÉKELY Zoltán: *Parmenidész csendje szakad réám*. = PoLiSz, 3/38. p.
484. KISS SZÉKELY Zoltán: *Versék egy szonett-koszorúból*. Erdőszentgyörgy. A Kollegium. Haranghoz menet. = PoLiSz, 3/39. p.
485. KÓKAI János: *Beethoven ars*. = Hítel, 6/79. p.
486. KÓKAI János: *Halálszimfónia*. = Hítel, 6/80. p.
487. KÓKAI János: *Időzítések*. = Hítel, 6/81. p.
488. KÓKAI János: *Memento*. = Hítel, 6/79. p.
489. KOLLÁR József: *Fakultatív Petrarca*. I. Trinity meg nem hachelhetne jobban. II. Diszkreditáltan bög e szopós galamb. III. Hölgyeim és uraim, kezdjük újra. IV. Hej Negrita, nyomjunk le egy szonettet. = Mozgó Világ, 6/43–45. p.
490. KOMÁLOVICS Zoltán: *Látogatás több irányból*. = Új Forrás, 5/75–76. p.
491. KOMÁN Zsombor: *ha az ősz*. = Napút, 5/73. p.
492. KONCZEK József: ***. [Kézirathasonmás közlésével.] = Vár, 2/4. p.
493. KONCZEK József: *Azt hiszem...* = Ezredvég, 3/30. p.
494. KONCZEK József: *Lista*. = Vár, 2/6. p.
495. KONCZEK József: *Mindörökre*. = Vár, 2/3. p.

496. KONCZEK József: *Találkozás az orvos-nőmmel.* = *Ezredvég*, 3/31. p.
497. KONCZEK József: *Vén mozdony Aszód állomáson.* = *Vár*, 2/5. p.
498. KORPA Tamás: *A Völgy erdőkerület.* = *Tiszatáj*, 5/3–4. p.
499. KOVÁCS András Ferenc: *Weörescento.* = *Holmi*, 6/699–700. p.
500. KOVÁCS András Ferenc: *York napsütése. Próbanapló.* = *Szekelyföld*, 5/5–8. p.
501. KOVÁCS Kristóf: *Húsz.* = *Helikon*, június 10. 8. p.
502. KOVÁCS Kristóf: *Menekülés.* = *Helikon*, június 10. 8. p.
503. KOVÁCS Kristóf: *Relikvia.* = *Helikon*, június 10. 8. p.
504. KOVÁCS Kristóf: *Vége is.* = *Helikon*, június 10. 8. p.
505. KÓRIZS Imre: *„Ércnél maradób”. = 2000*, 6/36. p.
506. KÓRIZS Imre: *Fataliga.* = *Holmi*, 6/698. p.
507. KÓSZEGI Mária Anna: *Tőparton.* = *Napút*, 5/74. p.
508. KÓSZEGI BARTA Kálmán: *Fák.* = *Bárka*, 3/41. p.
509. KRUSOVSKY Dénés: *Akcentus.* = *Élet és Irodalom*, május 17. 17. p.
510. KULCSÁR Ferenc: *Égi pásztor.* = *Irodalmi Szemle*, 5/33. p.
511. KURDI Imre: *Ellene bárhol.* = *Holmi*, 5/668. p.
512. KURDI Imre: *Kőorra.* = *Holmi*, 5/669. p.
513. KURDI Imre: *Mögöttem ötven.* = *Holmi*, 5/669. p.
514. KURDY FEHÉR János: *Álomkissasszony támadása.* = *Forrás*, 5/27–28. p.
515. KURDY FEHÉR János: *Kafka és Rilke a Duna-parton.* = *Forrás*, 5/25–26. p.
516. KURDY FEHÉR János: *Táncrend.* = *Forrás*, 5/28–30. p.
517. KÜRTI László: *egy vérbéli.* = *Alföld*, 6/43. p.
518. KÜRTI László: *szívfotopasz.* = *Alföld*, 6/43–44. p.
519. LÁNGI Péter: *Máté.* = *Hévíz*, 3/193. p.
520. LÁSZLÓFFY Csaba: *„Feketelyuk”-elégia.* = *Korunk*, 6/17. p.
521. LÁSZLÓFFY Csaba: *Könyvelés-ktéslet jövőre.* = *Korunk*, 6/18. p.
522. LÁSZLÓFFY Csaba: *Közeteim szigetén.* = *Ezredvég*, 3/19. p.
523. LÁSZLÓFFY Csaba: *A legenda ára.* = *Korunk*, 6/17. p.
524. LÁSZLÓFFY Csaba: *A maradék váz szonettje.* = *Korunk*, 6/19. p.
525. LÁSZLÓFFY Csaba: *Mélységek.* = *Korunk*, 6/18. p.
526. LÁSZLÓFFY Csaba: *A testen kívül ami még megváltható.* = *Korunk*, 6/18. p.
527. LÁSZLÓFFY Csaba: *A történetek utóbatása.* = *Ezredvég*, 3/20. p.
528. LÁSZLÓ-KOVÁCS Gyula: *legalább aludnom engedj.* = *Ezredvég*, 3/25. p.
529. LÁSZLÓ-KOVÁCS Gyula: *nem magamért sírok.* = *Ezredvég*, 3/24. p.
530. LESI Zoltán: *Hangyák.* = *Tiszatáj*, 6/23. p.
531. LESI Zoltán: *Méglepény.* = *Műút*, 3/35. p.
532. LESI Zoltán: *Nem repül.* = *Tiszatáj*, 6/23. p.
533. LESI Zoltán: *Tolltartó.* = *Műút*, 3/34. p.
534. LISZÓI GYURICZA József: *(Bachbiáda).* = *Napút*, 5/75. p.
535. LISZÓI GYURICZA József: *(Jefersziáda).* = *Napút*, 5/75. p.
536. LOSCHITZ Ferenc: *Egy légy a lámpatestben.* = *Élet és Irodalom*, június 21. 14. p.
537. LOSCHITZ Ferenc: *A fényes angyal szárnyai.* = *Élet és Irodalom*, június 21. 14. p.
538. LOSCHITZ Ferenc: *Nebogy kidőljön.* = *Élet és Irodalom*, június 21. 14. p.
539. LOVASSY CSEH Tamás: *Szürke alak beszéde a híradó után.* = *Helikon*, május 25. 14. p.
540. MADÁR János: *Békesség.* = *Napút*, 4/115. p.
541. MADÁR János: *Fény és örök.* = *Napút*, 4/115. p.
542. MADÁR János: *Zubanásunk.* = *Napút*, 4/115. p.
543. MAGYAR László András: *Szabadnap.* = *Holmi*, 5/631–632. p.
544. MAKKAI Ádám: *Óda a becsipódott gerincideghez.* = *Irodalmi Jelen*, 5/62. p.
545. MARETICS Erika: *A csönd.* = *Napút*, 5/76. p.
546. MARETICS Erika: *Újra ősz.* = *Napút*, 5/76. p.
547. MARKÓ Béla: *Aki vagyok.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 17. p.
548. MARKÓ Béla: *Ami nincs.* = *Tiszatáj*, 5/56. p.
549. MARKÓ Béla: *Áram.* = *Tiszatáj*, 5/57. p.
550. MARKÓ Béla: *Átadás.* = *Eső*, 2/54–55. p.
551. MARKÓ Béla: *Csak néz.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 17. p.
552. MARKÓ Béla: *Elégtétel.* = *Forrás*, 5/15. p.
553. MARKÓ Béla: *Életcél.* = *Forrás*, 5/16. p.
554. MARKÓ Béla: *Előjel.* = *Forrás*, 5/14. p.

555. MARKÓ Béla: *Eredet.* = *Szekelyföld*, 6/6–7. p.
556. MARKÓ Béla: *Finálé.* = *Forrás*, 5/15. p.
557. MARKÓ Béla: *Folytatás.* = *Forrás*, 5/13. p.
558. MARKÓ Béla: *Grammatikai változások.* = *Tiszatáj*, 5/58. p.
559. MARKÓ Béla: *Halotti beszéd.* = *Forrás*, 5/14. p.
560. MARKÓ Béla: *A hazáról.* = *Forrás*, 5/15. p.
561. MARKÓ Béla: *Időzóna.* = *Szekelyföld*, 6/8–10. p.
562. MARKÓ Béla: *Kibagyás.* = *Tekintet*, 3/58. p.
563. MARKÓ Béla: *Kíséret.* = *Forrás*, 5/14. p.
564. MARKÓ Béla: *Költészet.* = *Forrás*, 5/16. p.
565. MARKÓ Béla: *Könyv.* = *Forrás*, 5/15. p.
566. MARKÓ Béla: *Mégszem.* = *Forrás*, 5/14. p.
567. MARKÓ Béla: *Mélység.* = *Forrás*, 5/14. p.
568. MARKÓ Béla: *Mindent abbahagy.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 17. p.
569. MARKÓ Béla: *Misztérium.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 17. p.
570. MARKÓ Béla: *Múló sötét.* = *Tekintet*, 3/58. p.
571. MARKÓ Béla: *Műterem.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 17. p.
572. MARKÓ Béla: *Nevet.* = *Tiszatáj*, 5/59. p.
573. MARKÓ Béla: *Összeg.* = *Szekelyföld*, 6/5–6. p.
574. MARKÓ Béla: *Repedés.* = *Forrás*, 5/13. p.
575. MARKÓ Béla: *A szerelemről.* = *Forrás*, 5/15. p.
576. MARKÓ Béla: *Szétszakad.* = *Tiszatáj*, 5/60. p.
577. MARKÓ Béla: *Tanítás.* = *Eső*, 2/53–54. p.
578. MARKÓ Béla: *Tudás.* = *Forrás*, 5/15. p.
579. MARKÓ Béla: *Türlélés.* = *Forrás*, 5/13. p.
580. MARKÓ Béla: *Úgy képzelem.* = *Szekelyföld*, 6/7–8. p.
581. MARKÓ Béla: *Úton.* = *Forrás*, 5/14. p.
582. MARKÓ Béla: *Végtelen.* = *Forrás*, 5/13. p.
583. MARKÓ Béla: *Virágnyílás.* = *Forrás*, 5/13. p.
584. MELIORISZ Béla: *A csodát.* = *Jelenkor*, 5/484. p.
585. MELIORISZ Béla: *Elárverezhető.* = *Jelenkor*, 5/484. p.
586. MELIORISZ Béla: *A parton.* = *Jelenkor*, 5/485. p.
587. MESTERHÁZI Mónika: *GI.* = *Jelenkor*, 5/460–461. p.
588. MESTYÁN Ádám: *A benned élő rosszat.* = *2000*, 5/34. p.
589. MESTYÁN Ádám: *Berlin, 2011.* = *2000*, 5/34. p.
590. MEZEY Katalin: *Fénytörés.* = *Magyar Napló*, 6/49. p.
591. MEZŐ Ferenc: *Frusztrált magyar zsörtölődő.* = *Mozgó Világ*, 6/42–43. p.
592. MIKLYA Zsolt: *Gyöngytollú angyal.* = *Bárka*, 3/19–22. p.
593. MIRTSE Zsuzsa: *Fehérnél fehérebb.* = *Bárka*, 3/23–24. p.
594. MIRTSE Zsuzsa: *Felvetőszál.* = *PoLiSz*, 3/77. p.
595. MIRTSE Zsuzsa: *Fogócska.* = *PoLiSz*, 3/76. p.
596. MIRTSE Zsuzsa: *Így ősz végén.* = *Magyar Napló*, 5/47. p.
597. MIRTSE Zsuzsa: *A szorongás jegyzete.* = *PoLiSz*, 3/77. p.
598. MIRTSE Zsuzsa: *Találkozás a balhatatlansággal.* = *Magyar Napló*, 5/46–47. p.
599. MIRTSE Zsuzsa: *Vissza a feladóhoz.* = *Kortárs*, 6/34. p.
600. MÓRITZ Máttyás: *Sáristenek.* = *Napút*, 5/77–78. p.
601. MÓRITZ Máttyás: *Szakadék.* = *Napút*, 5/78. p.
602. MÓRITZ Máttyás: *Tündöklés.* = *Napút*, 5/79. p.
603. MÓRITZ Máttyás: *Tűznyelő.* = *Napút*, 5/78. p.
604. MUSZKA Sándor: *Dobozok angyalok.* = *Helikon*, május 25. 9. p.
605. MUSZKA Sándor: *Magánlevél.* = *Helikon*, május 25. 9. p.
606. MUSZKA Sándor: *Mindenszentek.* = *Helikon*, május 25. 9. p.
607. MÜLLER Dezső: *Hajnali fobász.* = *Várad*, 5/49–50. p.
608. MÜLLER Dezső: *Ömlik.* = *Várad*, 5/50. p.
609. MÜLLER Dezső: *Vésmadár.* = *Várad*, 5/49. p.
610. MÜLLER Péter Sziámi: *Tézisek a kultúráról.* = *Magyar Műhely*, 2/1–2. p.
611. NAGY Attila: *Csillagköz.* = *Szekelyföld*, 6/33–36. p.
612. NAGY Márta: *Őszentsége, a bérbházak tövében megboldogult.* = *Palócföld*, 3/3. p.
613. NAGY Márta: *Soba nem te kellesz.* = *Palócföld*, 3/4. p.
614. NAGY Márta: *Spanyolkvasszék.* = *Palócföld*, 3/5 p.
615. NAGY Márta: *Utódlás.* = *Palócföld*, 3/6 p.

616. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Ál-lóbaború*. = Vár, 2/51. p.
617. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Kényszerérett*. = Vár, 2/51. p.
618. NAGYATÁDI HORVÁTH Tamás: *Zsákutca*. = Vár, 2/52. p.
619. NÉMETH Bálint: *A hangyák élete*. = Holmi, 5/580. p.
620. NÉMETH Bálint: *Most dől el*. = Holmi, 5/580. p.
621. NÉMETH Bálint: *Úton, útfélen*. = Liget, 6/27. p.
622. NÉMETH István Péter: *Hála-zsoltár; apai örökséggel*. = Műhely, 3/27. p.
623. NÉMETH István, Z.: *Bukfencek*. = Irodalmi Szemle, 5/31. p.
624. NÉMETH István, Z.: *A jégmadár éneke*. = Irodalmi Szemle, 5/32. p.
625. NÉMETH István, Z.: *Kalózvers*. = Irodalmi Szemle, 5/32. p.
626. NOVÁK Éva: *Ébren*. = Hid, 5/55. p.
627. NOVÁK Éva: *Él valahol*. = Hid, 5/54. p.
628. NOVÁK Éva: *Ó beszél*. = Hid, 5/54. p.
629. NOVÁK Noémi: *Csupasz, fekete*. = Eső, 2/72. p.
630. NOVÁK Noémi: *Lázadásaim*. = Eső, 2/73–74. p.
631. NOVÁK Noémi: *Ma nem szeretlek*. = Eső, 2/75. p.
632. NOVÁK Noémi: *Napok, nők, ottbonok*. = Eső, 2/72. p.
633. NOVÁK Noémi: *Nem kimondottan vers*. = Eső, 2/74–75. p.
634. NOVÁK Noémi: *Öreganyámnak*. = Eső, 2/73. p.
635. NOVÁK Noémi: *Pénzt is találhatnék*. = Eső, 2/75. p.
636. NOVÁK Noémi: *A szerelem, az úgy van*. = Eső, 2/74. p.
637. NOVOTNY Gergely: *Lány a parton*. = Napút, 5/120. p.
638. NYERGES Gábor Ádám: *Haza*. = Mozgó Világ, 5/61. p.
639. NYERGES Gábor Ádám: *Hogyba virág lennél*. = Mozgó Világ, 5/60–61. p.
640. NYERGES Gábor Ádám: *Olvadó*. = Mozgó Világ, 5/60. p.
641. NYIRÁN Ferenc: *Apróságok kicsiny tárbáza 15*. = Élet és Irodalom, május 24. 14. p.
642. NYIRÁN Ferenc: *Apróságok kicsiny tárbáza 18*. = Élet és Irodalom, május 24. 14. p.
643. OLÁH András: *már nem titkolható el*. = Vigilia, 6/440. p.
644. OLÁH András: *tülnél minden éjszakát*. = Vigilia, 6/440. p.
645. OLÁH Tamás: *Cím nélkül (Ibolya, Fekete, Narancs és Sárga Fehéren és Vörösön)*. = Hid, 5/43. p.
646. OLÁH Tamás: *sötétkamra*. = Hid, 5/44–45. p.
647. ÓNODI-PAPP Tamás: *Ady megbomlott cipőfűzője*. = PoLiSz, 3/26. p.
648. ÓNODI-PAPP Tamás: *Olvadás*. = PoLiSz, 3/27. p.
649. ÓNODI-PAPP Tamás: *A régi kamra*. = PoLiSz, 3/27. p.
650. ÓNODI-PAPP Tamás: *A zöld kép*. = PoLiSz, 3/26–27. p.
651. ORAVECZ Péter: *Egy*. = Eső, 2/55–56. p.
652. ORAVECZ Péter: *Felidae (I)*. = Eső, 2/56–57. p.
653. ORCSIK Roland: *Állatkert*. = Élet és Irodalom, május 3. 17. p.
654. ORCSIK Roland: *A labirintus dala*. = Alföld, 6/4–5. p.
655. ORCSIK Roland: *Masika*. = Alföld, 6/4. p.
656. PÁL Sándor Attila: *Balázs*. = Eső, 2/76. p.
657. PÁL Sándor Attila: *A földrajz*. = Eső, 2/76–77. p.
658. PÁL Sándor Attila: *A gyereknapi*. = Alföld, 6/28. p.
659. PÁL Sándor Attila: *A hittan*. = Eső, 2/77. p.
660. PÁL Sándor [Attila]: *Kevert*. = Tiszatáj, 6/24. p.
661. PÁL Sándor [Attila]: *A naplóból*. = Tiszatáj, 6/25–26. p.
662. PÁL Sándor [Attila]: *A naplóból 2*. = Tiszatáj, 6/24–25. p.
663. PÁL Sándor [Attila]: *Zár*. = Tiszatáj, 6/25. p.
664. PAPP Dénes: *Harangnyelv*. = Vigilia, 5/350. p.
665. PAPP Dénes: *Látogatóban*. = Hítel, 6/95–96. p.
666. PAPP Tibor: *emem*. = Napút, 4/65. p.
667. PAPP Tibor: *ha megmondanám*. = Napút, 4/66. p.
668. PAULJUCSÁK Péter: *Körforgalom*. = Műhely, 3/31. p.
669. PAYER Imre: *Tank robbanjik vegyesboltba*. = Kortárs, 6/35. p.
670. PAYER Imre: *ünnepzőna*. = Kortárs, 6/35. p.
671. PETHŐ Lorand: *tavaszdítk*. = Helikon, május 25. 11. p.
672. PETHŐ Lorand: *tudom érzed vasszagom...* = Helikon, május 25. 11. p.
673. PETHŐ Lorand: *a város tántorog haza...* = Helikon, május 25. 11. p.

674. POLGÁR Anikó: *Eurüdiké az aluljáróban*. = Tiszatáj, 6/42–43. p.
675. POLGÁR Anikó: *Eurüdiké sebe*. = Tiszatáj, 6/43. p.
676. POLGÁR Anikó: *Orpheusz a lejtőn*. = Tiszatáj, 6/42. p.
677. POLGÁR Péter: *viasztükör*. = Műhely, 3/26. p.
678. POLLÁGH Péter: *Castorp hotel*. = Korunk, 5/3. p.
679. POLLÁGH Péter: *Csak 55–60 éves*. = Magyar Napló, 5/13. p.
680. POLLÁGH Péter: *A nyolcadik vezér*. = Magyar Napló, 5/12. p.
681. PONGRÁCZ Ágnes: *Krémszínű*. = Napút, 4/68. p.
682. POÓS Zoltán: *Izzó életerő*. = Élet és Irodalom, május 3. 14. p.
683. POÓS Zoltán: *Párbuzamos univerzumok*. = Élet és Irodalom, május 3. 14. p.
684. POÓS Zoltán: *A postaláda*. = Élet és Irodalom, május 3. 14. p.
685. PUSZTAI Zoltán: *Holt-tengeri tekerés*. = Hítel, 5/60. p.
686. RADNAI István: *Lefelé*. = Műhely, 3/30. p.
687. RADNAI István: *A mozdulat állandósága*. = Műhely, 3/30. p.
688. RADNAI István: *Nebezen hajnalodik*. = Napút, 5/114–115. p.
689. RAPAI Ágnes: *Északi fekvés*. = Irodalmi Szemle, 5/65. p.
690. RAPAI Ágnes: *A gyengéd szavak...* = Irodalmi Szemle, 5/64. p.
691. RAPAI Ágnes: *Ha ez van, akkor az van*. = Bárka, 3/10. p.
692. RAPAI Ágnes: *Jegy nélkül*. = Bárka, 3/11. p.
693. RAPAI Ágnes: *Szerepek*. = Bárka, 3/11. p.
694. RÉVÉSZ Ágnes: *Éjjeli sóhaj*. = Vár, 2/17. p.
695. RÉVÉSZ Ágnes: *Hajnali*. = Vár, 2/17. p.
696. RÉVÉSZ Ágnes: *Indulok*. = Vár, 2/18. p.
697. SAITOS Lajos: *Mire megvirrad 32/52*. = PoLiSz, 3/40–41. p.
698. SAITOS Lajos: *Nincs és van között*. = Somogy, 2/73. p.
699. SAJÓ László: *Ház*. (kert). (kamra). (gardrób). (pince). (Részlet). = Holmi, 5/589–593. p.
700. SAJÓ László: *Ház*. (Szobák). = Kortárs, 5/32. p.
701. SAJÓ László: *Két fénykép*. Kődös nap. Budapest, 1920. november 19. Tavaszí zápor a Kályn téren. Budapest, 1921 tavaszán. = Kortárs, 5/33–34. p.
702. SÁRÁNDI József: *A bomlás fölhajtó ereje*. = Magyar Napló, 5/19. p.
703. SÁRÁNDI József: *Idegenség*. = Magyar Napló, 5/19. p.
704. SÁRÁNDI József: *Krisztus jelenléte*. = Tekintet, 3/76. p.
705. SÁRÁNDI József: *Különbség*. = Hítel, 6/48. p.
706. SÁRÁNDI József: *A magányosok éjszakája*. = Magyar Napló, 5/18. p.
707. SCHEIN Gábor: *Csók*. = Magyar Lettre Internationale, 2/41. p.
708. SCHEIN Gábor: *Denevérszárny alatt*. = Élet és Irodalom, június 14. 14. p.
709. SCHEIN Gábor: *Téli fa*. = Magyar Lettre Internationale, 2/41. p.
710. SCHEIN Gábor: *Üdvözlés a kontinens belséjéből*. = Élet és Irodalom, június 14. 14. p.
711. SEBESTÉNY-JÁGER Orsolya: *Szavaid igaza (Jn 6,68)*. = Napút, 5/80. p.
712. SIMEK Valéria: *Csurran*. = Műhely, 3/25. p.
713. SIMEK Valéria: *Az ég hajló ágán*. = Műhely, 3/25. p.
714. SIMEK Valéria: *Kopott szövetén*. = Műhely, 3/24. p.
715. SIMEK Valéria: *Lombsuhogással*. = Műhely, 3/24. p.
716. SIMEK Valéria: *Utak*. = Műhely, 3/24. p.
717. SIMOR András: *Marx a szakállába somolyog*. = Ezredvég, 3/83–84. p.
718. SIMOR András: *Skiccek*. Kihágás. Életkép. Beszéd. Nyilatkozat. Öregezés. = Ezredvég, 3/51–52. p.
719. SOMKUTI Gabriella: *Bizonyosság vágya*. = Vár, 2/33. p.
720. SOMKUTI Gabriella: *Ha körülülnek*. = Vár, 2/33. p.
721. SOMKUTI Gabriella: *Az írás története*. = Vár, 2/33. p.
722. SONYOVSZKI László: *Ikarosz*. = Napút, 5/81. p.
723. STILLER Kriszta: *Hajnalbasadás*. = Irodalmi Jelen, 5/59. p.
724. STILLER Kriszta: *Lélekvesztő*. = Irodalmi Jelen, 5/58. p.
725. STILLER Kriszta: *Romantikus vers*. = Irodalmi Jelen, 5/59. p.
726. STILLER Kriszta: *Századik vers a szerelemről*. = Irodalmi Jelen, 5/58. p.
727. STONAWSKI József: *Csillagszóra*. = Napút, 5/80. p.
728. SZARKA István: *A nyitott rendszer*. = Ezredvég, 3/86. p.
729. SZÁVAI Krisztina: *Álom*. = Bárka, 3/39. p.

730. SZÁVAI Krisztina: *Csók.* = Bárka, 3/38. p.
 731. SZÁVAI Krisztina: *Egy fordulásban.* = Bárka, 3/38. p.
 732. SZÁVAI Krisztina: *Eső után.* = Bárka, 3/39. p.
 733. SZÁVAI Krisztina: *Ha.* = Bárka, 3/39. p.
 734. SZÁVAI Krisztina: *Idő.* = Bárka, 3/38. p.
 735. SZÁVAI Krisztina: *Olvaslak.* = Bárka, 3/39. p.
 736. SZÁVAI Krisztina: *Parton.* = Bárka, 3/39. p.
 737. SZÁVAI Krisztina: *Vágy.* = Bárka, 3/38. p.
 738. SZÁVAI Krisztina: *Végtelent sóhajtó.* = Bárka, 3/40. p.
 739. SZEGEDI KOVÁCS György: *Epilógus.* = Hítel, 5/80. p.
 740. SZEGEDI KOVÁCS György: *Szilánk.* = Hítel, 5/79. p.
 741. SZEGEDI KOVÁCS György: *Vonat.* = Hítel, 5/79. p.
 742. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *Fényfolt.* = Új Forrás, 5/17. p.
 743. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *Flamand csendélet.* = Új Forrás, 5/18. p.
 744. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *Halott Krisztus, faszobor, 15. század.* = Új Forrás, 5/19. p.
 745. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *Kilátások.* = Új Forrás, 5/18. p.
 746. SZEGEDI-SZABÓ Béla: *Szoba nagy lépcsővel.* = Új Forrás, 5/17. p.
 747. SZEMES Gábor: *Hajnal, gellérthegy.* = Új Forrás, 5/41. p.
 748. SZENTIRMAI Mária: *Apály (egy győri hídról nézve).* = Műhely, 3/23. p.
 749. SZENTIRMAI Mária: *Depresszió.* = Műhely, 3/23. p.
 750. SZENTIRMAI Mária: *Tárgyak.* = Műhely, 3/23. p.
 751. SZIGETI Beáta: (16+). = Napút, 4/117. p.
 752. SZIGETI György: *Szomszéd úr, maga piroskönyves.* = Tekintet, 3/75. p.
 753. SZIGETI Lajos: *Évközi vasárnap.* = Magyar Napló, 5/44. p.
 754. SZIGETI Lajos: *Szökő évek.* = Magyar Napló, 5/44. p.
 755. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Harmatrözsa.* = Forrás, 6/60. p.
 756. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Nyári éj.* = Forrás, 6/60. p.
 757. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Petőfi.zip.* = Forrás, 6/61. p.
 758. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Pillanatfelvétel.* = Forrás, 6/61. p.
 759. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Reszket...* = Forrás, 6/61. p.
 760. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Szerző eltöpreng a szaporodó pozitív olvasói visszajelzéseken.* = Forrás, 6/61. p.
 761. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Tavaszi napforduló.* = Forrás, 6/61–62. p.
 762. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Téli nap.* = Forrás, 6/62. p.
 763. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Úton.* = Forrás, 6/62. p.
 764. SZLUKOVÉNYI Katalin: *Városi szmog.* = Forrás, 6/63. p.
 765. SZOLIVA János: *A dolgok természete.* = Hévíz, 3/192. p.
 766. SZÓCS Petra: *Gyakorlat.* = Pannonhalmi Szemle, 2/79. p.
 767. SZÓCS Petra: *Ikertelefonok.* = Pannonhalmi Szemle, 2/77. p.
 768. SZÓCS Petra: *Kétvízköz.* = Pannonhalmi Szemle, 2/78. p.
 769. SZÜCS László: *átutazóna.* [Kézirathasonmás.] = Bárka, 3/3. p.
 770. SZÜCS László: *Esti együltés.* = Bárka, 3/4–5. p.
 771. SZÜCS László: *mert én másként.* = Bárka, 3/4. p.
 772. SZÜCS László: *Veszély–beszély.* = Bárka, 3/5. p.
 773. SZÚK Balázs: *Decemberi testamentum.* = Tiszatáj, 6/44–45. p.
 774. SZÚK Balázs: *Sebol.* = Napút, 5/82. p.
 775. TABÁK András: *(Egy akasztásról).* = Ezredvég, 3/85. p.
 776. TABÁK András: *(Egy újságicikkre).* = Ezredvég, 3/50. p.
 777. TABÁK András: *(Werbőczy utódok).* = Ezredvég, 3/50. p.
 778. TÁBOR Ádám: *Magyar tél 2012.* = Élet és Irodalom, május 10. 14. p.
 779. TÁBOR Ádám: *Petitieur.* = Élet és Irodalom, május 10. 14. p.
 780. TÁBOR Ádám: *A proskribáltak bulija.* = Élet és Irodalom, május 10. 14. p.
 781. TAKÁCS Zsuzsa: *Madarak beszélgetése a kertben.* = Magyar Napló, 6/31. p.
 782. TAMÁSI József: *Bolond.* = Ezredvég, 3/45. p.
 783. TAMÁSI József: *Gyermekkorom paradicsoma.* = Ezredvég, 3/46. p.
 784. TAMÁSI OROSZ János: *Légszomj a Gellérthegyen.* = Bárka, 3/48. p.
 785. TAMÁSI OROSZ János: *Szerelmes keserű hazafiság.* = Bárka, 3/47. p.
 786. TAMÁSI OROSZ János: *Szürküllet.* = Bárka, 3/47–48. p.
 787. TAMÁSI OROSZ János: *Az utcán, a téren.* II. János Pál tér. Pál strasse. Mellék-

- utca Zuglóban. Siattél. Rakodópart, költővel. = Somogy, 2/71–72.
 788. TANDORI Dezső: *Nagybátyánk! W. S.!* = Élet és Irodalom, június 21. 17. p.
 789. TANDORI Dezső: *Weöres ibletései – IS.* = Holmi, 6/715–717. p.
 790. TANDORI Dezső: *Weöres-keresztöltésben, belül.* = PoLiSz, 3/2. p.
 791. TARBAY Ede: *Ismétlődés.* = Vigilia, 6/446. p.
 792. TARBAY Ede: *Ökörnyál.* = Vigilia, 6/446. p.
 793. TARNAI László: *Vidám hajnalhasadás.* = Ezredvég, 3/18–19. p.
 794. TATÁR Sándor: *Amíg van, nem tudják, mijük van.* = Magyar Lettre Internationale, 2/40. p.
 795. TATÁR Sándor: *exszittyarigmus.* = Kortárs, 5/48. p.
 796. TATÁR Sándor: *Képeim.* = Magyar Lettre Internationale, 2/40. p.
 797. TATÁR Sándor: *Mi minden lehetetlen...* = Kortárs, 5/46. p.
 798. TATÁR Sándor: *Pl. egy liliom.* = Kortárs, 5/47. p.
 799. TATÁR Sándor: *Ugyan ki másra?* = Élet és Irodalom, május 31. 17. p.
 800. TENGLER Gergely: *Gyógyulásomosság.* = Magyar Műhely, 2/42. p.
 801. TENGLER Gergely: *Ősz.* = Magyar Műhely, 2/43–44. p.
 802. TENGLER Gergely: *Ötpercem maradt írni.* = Magyar Műhely, 2/45. p.
 803. TENGLER Gergely: *Télivív.* = Magyar Műhely, 2/46–47. p.
 804. TERÉK Anna: *Hannelore.* = Híd, 5/46–48. p.
 805. TERÉK Anna: *Üvegek.* = Pannonhalmi Szemle, 2/74–76. p.
 806. TINKÓ Máté: *Anyai fegyelem, szigor.* = Várad, 5/65. p.
 807. TINKÓ Máté: *Árva nézésével birtelen.* = Helikon, május 10. 11. p.
 808. TINKÓ Máté: *Úr-be-utazások.* = Műút, 3/25. p.
 809. TOKAI András: *Anakreóni az „erőszakmentes kommunikációról”.* = Mozgó Világ, 6/41–42. p.
 810. TOKAI Tamás: *Tabula rasa.* = Új Forrás, 5/35–36. p.
 811. TOLNAI Ottó: *A felszemű teknős.* = Új Forrás, 5/67. p.
 812. TOLNAI Ottó: *Tapór.* = Új Forrás, 5/65–66. p.
 813. TOMAJI Attila: *Bolero.* = Holmi, 6/703. p.
 814. TORNAI József: *Azokkal, akik átkozottan.* = PoLiSz, 3/6. p.
 815. TORNAI József: *Éjféli.* = PoLiSz, 3/7. p.
 816. TORNAI József: *Hold-szarvas.* = PoLiSz, 3/6. p.
 817. TORNAI József: *Kenyér és bor.* = PoLiSz, 3/5–6. p.
 818. TÓTH Bálint: *Húsz fele...* [A szerző bevezetőjével.] = Somogy, 2/6–7. p.
 819. TÓTH Imre: *A drónok támadása.* = Mozgó Világ, 5/61. p.
 820. TÓTH Imre: *Kilencvenkilenc.* = Hévíz, 3/174. p.
 821. TÓTH Imre: *A rádiótornyokon túl.* = Mozgó Világ, 5/62. p.
 822. TÓTH Imre: *A totális párhuzam.* = Mozgó Világ, 5/62. p.
 823. TÓTH Kinga: *All machine.* Menyasszony. = Mozgó Világ, 6/39. p.
 824. TÓTH Kinga: *Csak a jó szereplők.* = Helikon, május 10. 8. p.
 825. TÓTH Kinga: *Disznóbox.* = Helikon, május 10. 8. p.
 826. TÓTH Kinga: *Karakterek.* = Helikon, május 10. 8. p.
 827. TÓTH Kinga: *Ott.* = Helikon, május 10. 8. p.
 828. TÓTH Kinga: *penészvirág.* = Helikon, május 10. 8. p.
 829. TÓTH Kinga: *Plüss.* = Helikon, május 10. 8. p.
 830. TÓTH Klári, B.: *Földanyák.* = Kortárs, 5/50. p.
 831. TÓTH Klári, B.: *Öntisztulás.* = Kortárs, 5/51. p.
 832. TÓTH Krisztina: *Világadapter.* = Magyar Lettre Internationale, 2/39. p.
 833. TÓTH László: *Már tudom hogy...* Az ég nagy kék... Ez a tarka szőrű... A világ legunalmasabb dolgai. Elemér bácsi. Mondom a srácnoknak... Aputól egyszer megkérdezte... Mirko a völgyem és én... Már tudom hogy... = Irodalmi Szemle, 5/20–23. p.
 834. TÓTH László: *A mozgólépcső-kalauz mennybe megy.* = Híd, 5/74–75. p.
 835. TÓTH László: *A mozgólépcső-kalauz szerelmes lesz.* = Híd, 5/73–74. p.
 836. TÓTHÁRPÁD Ferenc: *Időtlenül.* = Hítel, 6/89. p.
 837. TÓTHÁRPÁD Ferenc: *Janusnak, odaát-ra.* = Hítel, 6/89. p.
 838. TÓTHÁRPÁD Ferenc: *Kollázs.* = Hítel, 6/90. p.
 839. TÓTHÁRPÁD Ferenc: *Könnyű vadra.* = Hítel, 6/90. p.

840. TÓZSÉR Árpád: *Haláltánc Mitteleurópában.* (Részletek egy hosszabb verskompozícióból.) = Irodalmi Jelen, 6/15–24. p.
841. TÓZSÉR Árpád: *Hó és csend.* = Irodalmi Jelen, 5/16. p.
842. TÓZSÉR Árpád: *Könyveitől búcsúzik.* = Irodalmi Jelen, 5/14–15. p.
843. TURBULY Lilla: *Apa.csavar.* = Holmi, 5/582. p.
844. TURBULY Lilla: *Közötte.* = Holmi, 5/581. p.
845. TURBULY Lilla: *Mondóka.* = Holmi, 5/582. p.
846. TURCSÁNY Péter: *Emmausban.* = PoLiSz, 3/9. p.
847. TURCSÁNY Péter: *Föltépülés.* = PoLiSz, 3/8. p.
848. TURCSÁNY Péter: *A hajnal sugallata.* = PoLiSz, 3/10. p.
849. TURCSÁNY Péter: *A biány illúziója.* = PoLiSz, 3/9. p.
850. TURCSÁNY Péter: *Sashegyi Vejnemőjnen.* = PoLiSz, 3/8. p.
851. TURCSÁNY Péter: *Verseci Emlékmű.* = PoLiSz, 3/9. p.
852. TURCSÁNY Péter: *Vissza és előre itt a Duna mentén.* = PoLiSz, 3/9–10. p.
853. UNGVÁRI László Zsolt: *Menyasszonytáncod szirmát.* = Székelyföld, 5/74–75. p.
854. UNGVÁRI László Zsolt: *Örökre fehé.* = Székelyföld, 5/73–74. p.
855. UNGVÁRI László Zsolt: *A világ fecskényár.* = Székelyföld, 5/72–73. p.
856. VADÁSZ János: *Búcsú.* = Ezredvég, 3/33. p.
857. VADÁSZ János: *Halotti beszédek.* = Ezredvég, 3/33. p.
858. VADÁSZ János: *Végül.* = Ezredvég, 3/33. p.
859. VÁRADY Szabolcs: *Szappanbuborékok WS emlékére.* = Holmi, 6/718–719. p.
860. VARGA László Edgár: *(egy)nyári bősés.* = Helikon, május 25. 14. p.
861. VARGA László Edgár: *nagytotál.* = Bárka, 3/45–46. p.
862. VARGA László Edgár: *rád hagyom.* = Bárka, 3/45. p.
863. VARGA Máttyás: *Hajnali 3.* = Hévíz, 3/161. p.
864. VARGA Nóra: *Őszi hexameter-gondolatok.* = Napút, 5/74. p.
865. VARGA Rudolf: *Varga Veron rokkája.* Vagyunk, vagyunk. Szádból kifordul. Göthösen is. Elbogarzik. Ezüst kenderfonalad. Meglelem. = Ezredvég, 3/3–8. p.
866. VARRÓ Dániel: *Színbáz.* = Élet és Irodalom, június 21. 16. p.
867. VAS István: *Marx.* = Ezredvég, 3/83. p.
868. VASADI Péter: *Tavaszi-nyári köszöntő.* = Magyar Napló, 6/3. p.
869. VASI Ferenc Zoltán: *„Haszonélvezet”.* = Új Forrás, 6/66. p.
870. VASI Ferenc Zoltán: *Nagymamám ravatala.* = Magyar Napló, 5/50. p.
871. VASI Ferenc Zoltán: *Panaszos felhanggal.* = Magyar Napló, 5/50. p.
872. VASS Norbert: *Dal.* = Somogy, 2/75. p.
873. VASS Tibor: *<Bibinke és> a Renéfrócs.* Készecske a Nagy Bibinből. = Alföld, 5/32–34. p.
874. VÉCSEI Rita Andrea: *Lé, leve, levünk, levem.* = Alföld, 5/19–21. p.
875. VEREBES Ernő: *Rend.* Heidegger dolgai. = Új Forrás, 5/45–46. p.
876. VIDA Gergely: *Elefánt a gyerekoszobában.* = Tiszatáj, 6/48. p.
877. VIDA Gergely: *ért, semmit.* = Tiszatáj, 6/46. p.
878. VIDA Gergely: *Híresség.* = Műút, 3/28. p.
879. VIDA Gergely: *Köztulajdon.* = Irodalmi Szemle, 5/24–25. p.
880. VIDA Gergely: *Snuff.* = Tiszatáj, 6/47. p.
881. VILLÁNYI László: *Csiliao madár.* = Alföld, 5/15. p.
882. VILLÁNYI László: *A fiúk apja.* = Alföld, 5/15. p.
883. VILLÁNYI László: *Győri idők.* (Versciklus.) = Új Forrás, 5/69–70. p.
884. VILLÁNYI László: *A buszár.* = Kortárs, 6/17. p.
885. VILLÁNYI László: *Mások idejében.* = Alföld, 5/15–16. p.
886. VILLÁNYI László: *A megérkező.* = Kortárs, 6/17. p.
887. VILLÁNYI László: *Az ő keresztnevén.* = Forrás, 5/3. p.
888. VILLÁNYI László: *Az öregedő férfi.* = Kortárs, 6/17. p.
889. VILLÁNYI László: *A száműzött.* = Forrás, 5/4. p.
890. VILLÁNYI László: *Szerelem.* = Forrás, 5/3. p.
891. VILLÁNYI László: *A teremtmény.* = Kortárs, 6/17. p.
892. VIOLA Szandra: *Itt minden.* = Vigilia, 6/444. p.
893. VIOLA Szandra: *Jó.* = Vigilia, 6/444. p.
894. VIRÁGH László: *Sic transit.* = Napút, 5/első borító.
895. VISKY András: *Átszállások.* (Töled nem). (Végre). (Falvédő). (Valami fény). (Tükör). (Isten keze). (Esti ima). = Tiszatáj, 5/18–20. p.

896. VISKY Zsolt: *Barátaim, akik antiszociálisak.* = Helikon, május 25. 12. p.
897. VÖRÖS István: *CXXXII. zsolttár.* = Új Forrás, 5/73–74. p.
898. VÖRÖS István: *El, veszni.* = Jelenkor, 5/527. p.
899. VÖRÖS István: *Jézus a sivatagban.* (Versciklus; 2. rész.) = Vigilia, 5/341–345. p.
900. VÖRÖS István: *Ó és én.* = Liget, 6/32–33. p.
901. VÖRÖS Rózsa: *Könyörülj!* = Napút, 5/83. p.
902. VÖRÖS Rózsa: *Némán fordul a kedves...* = Napút, 5/84. p.
903. VÖRÖS Rózsa: *Pereg a homok az üvegen.* = Napút, 5/85. p.
904. VÖRÖS Rózsa: *Renaissance.* = Napút, 5/84. p.
905. VÖRÖS Rózsa: *Szárnyad letöröm.* = Napút, 5/83. p.
906. ZALÁN Tibor: *Számadás a kinek.* = Élet és Irodalom, május 17. 17. p.
907. ZÁVADA Péter: *Above nem szabad.* = Alföld, 6/17. p.
908. ZÁVADA Péter: *A szinkronizáló magányossága.* = Alföld, 6/17–18. p.
909. ZENTAI Eta: *Amikor el kell menni.* = Napút, 5/85. p.

Rövidpróza

910. ACSAI Roland: *Bújócska.* = Irodalmi Jelen, 5/60. p.
911. ADORJÁNI Panna: *Éhes vagyok.* = Székelyföld, 5/67–69. p.
912. ADORJÁNI Panna: *Nekem mindegy, hogy mi van, csak legyen már valami.* = Székelyföld, 5/69–71. p.
913. BABICZKY Tibor: *A világosító.* = Élet és Irodalom, május 31. 16. p.
914. BÄCHER Iván: *Gold Jenő fia.* = Élet és Irodalom, május 10. 16. p.
915. BALLAI László: *Aspromonte.* = Ezredvég, 3/47–49. p.
916. BÄN Zsófia: *A Voyager-aranylemez.* = Magyar Lettre Internationale, 2/29–31. p.
917. BÁNYAI Tamás: *Kontárok.* = Várad, 5/7–20. p.
918. [BÁRDOS József] Stefan Heym: *Nekem van igazam.* = Irodalmi Jelen, 5/93–95. p.
919. BECK Tamás: *A kapuvári gyerek.* = Élet és Irodalom, június 14. 15. p.
920. BECK Tamás: *Szürke zóna.* = Hévíz, 3/175–177. p.
921. BENE Zoltán: *Ébredések.* = Liget, 5/5–7. p.
922. BENE Zoltán: *Másképpen.* = Liget, 6/48–49. p.
923. BENE Zoltán: *A víziboszorkány.* = Helikon, május 10. 19. p.
924. BENEDEK Szabolcs: *Palacsintaparti.* = Eső, 2/16–18. p.
925. BERKA Attila: *Az osztályfőnök.* = Jelenkor, 5/475–478. p.
926. BERNICZKY Éva: *Tégy jót, és tűnj el!* = Holmi, 5/583–588. p.
927. BERTA Ádám: *A néni.* = Hid, 6/37–39. p.
928. BERTA Zsolt: *Kalef.* = Magyar Napló, 5/30–38. p.
929. BISTEY András: *Hollókővy Vajk Csaba igaz története.* = Ezredvég, 3/53–62. p.
930. BISTEY András: *A Maldív-szigetek.* = Eső, 2/14–16. p.
931. BÓDIS Kriszta: *A Lángvágó.* = Magyar Lettre Internationale, 2/42. p.
932. BOGÁR Zsuzsa Rita: *Isten.* = Vár, 2/23–26. p.
933. BOLDOG Zoltán: *Ajrópa és a moslék.* = Irodalmi Jelen, 6/76–78. p.
934. BÖSZÖRMÉNYI Gyula: *Pötytyös.* = Eső, 2/13–14. p.
935. BÖSZÖRMÉNYI Gyula: *A zubornyák.* = Bárka, 3/52–53. p.
936. CSAPLÁR Vilmos: *„Kuruc” fn. tmb.* = Élet és Irodalom, május 17. 15. p.
937. CSENDER Levente: *Prána.* = Helikon, június 10. 9–10. p.
938. CSENDER Levente: *Ülmi biába.* = Magyar Napló, 6/59–63. p.
939. CSOBÁNKA Zsuzsa: *A tó.* = Palóc-föld, 3/46–50. p.
940. CSOBÁNKA Zsuzsa: *A törött cserép.* = Palóc-föld, 3/43–46. p.
941. DARVASI László: *Dobszó, ápoltnak.* = Élet és Irodalom, június 21. 15. p.
942. [DARVASI László] Szív Ernő: *Ez egy ilyen csúcs.* = Eső, 2/3–7. p.
943. [DARVASI László] Szív Ernő: *Pacal Majorokával.* = Élet és Irodalom, május 10. 14. p.
944. [DARVASI László] Szív Ernő: *Sárvári Anna.* = Élet és Irodalom, június 7. 14. p.
945. DARVASI László: *Valamit az irodalomról.* = Holmi, 6/772–777. p.
946. DARVASI László: *Virág.* = Hévíz, 3/194–196. p.
947. DEBRECENI Boglárka: *SVT.* = Palóc-föld, 3/17–18. p.
948. DIMÉNY Lóránt: *A tejesember.* = Korunk, 6/33–35. p.
949. DRAGOMÁN György: *Adrenalin.* = Élet és Irodalom, június 14. 15. p.

950. DRAGOMÁN György: *вы выезжаете из американского сектора. vy vuyezzhayete iz amerikanskogo sektora.* = *Mozgó Világ*, 6/55–59. p.
951. EGRESSY Zoltán: *Abogy szereti.* = *Bárka*, 3/25–32. p.
952. EGRESSY Zoltán: *Hegymolás.* = *Élet és Irodalom*, június 7. 15. p.
953. EGRESSY Zoltán: *Vadászok.* = *Kalligram*, 5/8–11. p.
954. ESZE Dóra: *Boldogság utca.* = *Hévíz*, 3/168–173. p.
955. FALVAI Mátyás: *Mike bácsi.* = *Élet és Irodalom*, június 14. 16. p.
956. FARKAS Szabolcs: *A gondos nagymama.* = *Várad*, 5/47–48. p.
957. FELTIZI-VERESS András: *Rangadó.* = *Forrás*, 5/6–9. p.
958. FERDINANDY György: *Sweet home.* = *Eső*, 2/10–12. p.
959. GALÁNTAI Zoltán: *A holdlakók.* = *Új Forrás*, 5/78–8. p.
960. GERE István: *Látványépesség.* = *Élet és Irodalom*, május 3. 16. p.
961. GERGELY Tamás: *Homsz.* = *Ex Symposium*, 2/18. p.
962. GERGELY Tamás: *Mladics.* = *Ex Symposium*, 2/18. p.
963. GERGELY Tamás: *Piac.* = *Ex Symposium*, 2/18. p.
964. GERLÓCZY Márton: *Évike Turija.* = *Élet és Irodalom*, május 17. 16. p.
965. GERLÓCZY Márton: *Létra.* = *Mozgó Világ*, 5/63–70. p.
966. GERLÓCZY Márton: *Lottózó.* = *Élet és Irodalom*, május 3. 15. p.
967. GONDOS Mária-Magdolna: *Veres agyag a' batist szoknyátskán.* = *Helikon*, június 10. 13. p.
968. GYÓRI László: *Az erkélylakó.* = *Palócföld*, 3/34–42. p.
969. HAKLIK Norbert: *Amerikai Palacsinta.* = *Vár*, 2/13–16. p.
970. HAKLIK Norbert: *Egy futballmérkőzés vége.* = *Eső*, 2/20–22. p.
971. HALÁSZ Margit: *Három kendermagos.* = *Élet és Irodalom*, május 31. 16. p.
972. HÁY János: *A vödör.* = 2000, 6/52–54. p.
973. HEGEDŰS Ágota: *A Gátor a Bbó.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 16. p.
974. HEMERA Annette: *akárból Pesten.* = *Magyar Napló*, 5/15–16. p.
975. HEMERA Annette: *emlékek.* = *Magyar Napló*, 5/17. p.
976. HEMERA Annette: *miért csoszognak a kíniaik?* = *Magyar Napló*, 5/16–17. p.
977. HEMERA Annette: *nyár I.* = *Magyar Napló*, 5/14. p.
978. HEMERA Annette: *nyár II.* = *Magyar Napló*, 5/14–15. p.
979. HEMERA Annette: *reggeli ima.* = *Magyar Napló*, 5/16. p.
980. HERTZA Mikola: *Cement.* = *Helikon*, június 25. 9–10. p.
981. HERTZA Mikola: *Köd.* = *Helikon*, június 25. 9. p.
982. HERTZA Mikola: *Ó is rágja.* = *Helikon*, június 25. 10. p.
983. HIDAS Judit: *A riasztó.* = *Bárka*, 3/42–44. p.
984. ILYÉS András Zsolt: *Fagyhalálra téelve.* = *Várad*, 5/28. p.
985. ILYÉS András Zsolt: *Feltámadás.* = *Várad*, 5/29–30. p.
986. ILYÉS András Zsolt: *Menekülés.* = *Várad*, 5/30. p.
987. ILYÉS András Zsolt: *Utolsó kívánság.* = *Várad*, 5/31. p.
988. JAKAB-KÖVES Gyopárka: *Angyal-sírató.* = *Vár*, 2/27–31. p.
989. [JÁSZ Attila] Csendes Toll: *mégis. Körkörös történet.* = *Új Forrás*, 5/68. p.
990. JOBB Boróka: *Kősz.* = *Helikon*, június 25. 10–11. p.
991. JÓDAL Kálmán: *Idegének.* = *Híd*, 5/19–20. p.
992. JÓDAL Kálmán: *Kizsarolt másvilág.* = *Híd*, 5/16–18. p.
993. JÓNÁS Tamás: *Apuaupu.* = *Élet és Irodalom*, május 3. 15. p.
994. JÓNÁS Tamás: *Hűségből.* = *Eső*, 2/59. p.
995. JURKOVICS János: *Jegy csak oda.* = *Eső*, 2/60–64. p.
996. KABAI Lóránt: *Nébány bagatell.* = *Élet és Irodalom*, június 21. 16. p.
997. KÁNTOR Péter: *Kucsera röhög.* Egy kötéltáncos feljegyzéséből. = *Élet és Irodalom*, június 14. 14. p.
998. KÁNTOR Péter: *Mondta Kasztór.* Egy kötéltáncos feljegyzéséből. = *Élet és Irodalom*, május 17. 14. p.
999. KÁNTOR Zsolt: *Három miniatűr.* Wittgenstein Békéscsabán. A regény megszólal. A folyófű illata. = *Tekintet*, 3/63–65. p.
1000. KAPITÁNY Máté: *Plázaszólamok.* = *Liget*, 5/47–50. p.
1001. KAPITÁNY Máté: *Szép sorban, felfelé.* = *Liget*, 6/36–39. p.
1002. KERÉKGYÁRTÓ István: *Langyos víz.* = *Hévíz*, 3/162–167. p.

1003. KERÉKGYÁRTÓ István: *Zuboly ünnepe.* = *Élet és Irodalom*, június 14. 16. p.
1004. KINCSES László: *Lepke.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 16. p.
1005. KIRÁLY Levente: *A bikaölő isten katonája.* = *Élet és Irodalom*, május 17. 16. p.
1006. KIRÁLY Levente: *Jelenetek az égre írt könyvből.* = *Székegyföld*, 5/46–57. p.
1007. KIRÁLY Levente: *Szúratoshz.* = *Hévíz*, 3/182–184. p.
1008. KISS Judit Ágnes: *A pozitívpletyka-kommandó.* = *Élet és Irodalom*, május 3. 14. p.
1009. KISS Judit Ágnes: *A tanárok.* = *Élet és Irodalom*, május 31. 14. p.
1010. KISS Judit Ágnes: *A tanárok.* (Második rész.) = *Élet és Irodalom*, június 28. 14. p.
1011. KISS László: *Csajok.* = *Eső*, 2/18–19. p.
1012. KISS Noémi: *A földön fekvő.* = *Korunk*, 5/36–39. p.
1013. KISS Noémi: *Házasságunk.* = 2000, 6/48–51. p.
1014. KISSLÁKI László: *Az ördög és a ministráns.* = *Vigília*, 6/442–444. p.
1015. KOLLER Eszter: *Árnyékok.* = *Vigília*, 5/349. p.
1016. KOLLER Eszter: *Egy kiáltás.* = *Vigília*, 5/349–350. p.
1017. KOMÁROMI Dóra: *Marx.* = *Híd*, 5/64–67. p.
1018. KONOK Péter: *Ügynökakta.* = *Liget*, 5/hátsó borító.
1019. KONTRA Ferenc: *A kitépelt hús helyére.* = *Kortárs*, 6/36–39. p.
1020. KOVÁCS Jolánka: *Lent a kiskapuban.* = *Műhely*, 3/36–37. p.
1021. KOZÁR Alexandra: *Szerelem.* = *Kalligram*, 6/72–81. p.
1022. KÖRÖSI Zoltán: *Tavaszi.* = *Irodalmi Szemle*, 6/3–7. p.
1023. KÖRÖSI P. József: *Budapest. Alma-befőtt.* = *Kalligram*, 6/63–67. p.
1024. KÖTTER Tamás: *A küzdelem földje.* = *Hévíz*, 3/185–191. p.
1025. KUN Árpád: *Boldog Észak.* = *Élet és Irodalom*, május 10. 15. p.
1026. KURUCZ Gyula: *Törpék és mikulások.* = *Hitel*, 6/91–94. p.
1027. KUTAS József: *A magányos ház.* = *Ezredvég*, 3/26–29. p.
1028. LÁNG Zsolt: *Télihold.* = *Alföld*, 5/22–31. p.
1029. LANN Inez: *Lakjak nálad?* = *Holmi*, 5/623–627. p.
1030. LÉTAI Olga: *Két egyperces.* A lehetőségek országa. Mi lenne velünk Nélküle? = *Ezredvég*, 3/63–64. p.
1031. LŐRINCZ György: *A köztisztletnek örövendő férfi.* = *Székegyföld*, 5/9–44. p.
1032. LUKÁTS János: *Alantásék jávorfája.* = *PoLiSz*, 3/80–82. p.
1033. MÁN-VÁRHEGYI Réka: *Répsámszegyer 2000.* = *Magyar Lettre Internationale*, 2/57–58. p.
1034. MÁNYOKI Endre: *Velem, nélkülem.* = *Irodalmi Jelen*, 5/63–66. p.
1035. MAROS András: *Molnár ballgat.* = *Eső*, 2/22–24. p.
1036. MAROSI Gyula: *A Nagy Kanyar.* = *Hitel*, 5/5–26. p.
1037. MÁRTON László: *Hömpölyzug ellenáll.* = 2000, 5/35–46. p.
1038. MÁTYÁS Zsolt Imre: *A fá, avagy a Diógyerekek.* = *Várad*, 5/35–40. p.
1039. MÁTYÁS Zsolt Imre: *Sivatag.* = *Várad*, 5/41–42. p.
1040. MEZEY Katalin: *Kecske.* = *Magyar Napló*, 5/6–8. p.
1041. MOLNÁR Erzsébet: *Idegen tollak.* = *Élet és Irodalom*, május 10. 12. p.
1042. MOLNÁR Erzsébet: *Kurtaxa.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 6. p.
1043. MOLNÁR Erzsébet: *Nemzeti dobánybolt.* = *Élet és Irodalom*, június 7. 10. p.
1044. MOLNÁR Erzsébet: *Pünkösöd.* = *Élet és Irodalom*, május 24. 6. p.
1045. MOLNÁR Miklós: *Rövidkék és beszszabakkák.* = *Irodalmi Szemle*, 5/12–19. p.
1046. MORITZ Mátyás: *A halottak napjára virradó éjszaka.* = *Helikon*, május 10. 9–11. p.
1047. NAGY Gabriella: *Üvegház.* = *Élet és Irodalom*, május 24. 16. p.
1048. NAGY Kata: *rekonstrukciós gyakorlatok.* = *Műút*, 3/23. p.
1049. NAGY Koppány Zsolt: *Feljegyzések a hivatalból.* = 2000, 5/47–48. p.
1050. ODZE György: *Beltheimer-kör.* = *Mozgó Világ*, 6/46–54. p.
1051. ONAGY Zoltán-ESTHÉLY Judit: *A gyilkos koca.* = *Élet és Irodalom*, június 28. 15. p.
1052. PALLAG Zoltán: *Három mese a mondatokról.* I. A mondatember. II. A képzelet mérnökei. III. Rövid büntető mese. = *Hévíz*, 3/178–180. p.
1053. PÉNZES Tímea: *Bujdosás.* = *Irodalmi Szemle*, 5/59–63. p.
1054. PÉTER Béla: *Örvonhat.* = *Eső*, 2/71. p.
1055. PÉTER Béla: *Vásár Abonyban.* = *Eső*, 2/70–71. p.
1056. PÉTER Béla: *Vérarynyfel.* = *Eső*, 2/70. p.

1057. PÉTER Béla: *Véeraránynegyed.* = Eső, 2/69. p.
1058. PINTÉR Kitti: *Mese az égről.* = Műhely, 3/40–41. p.
1059. POTOZKY László: *Kiképzés.* = Irodalmi Jelen, 5/29–37. p.
1060. SAÁD Katalin: *Frida esélye.* = Eső, 2/24–28. p.
1061. SÁNTHA József: *Meséli Sánta.* = Kalligram, 5/19–38. p.
1062. SEPSI László: *Anyák napja.* = Eső, 2/31–37. p.
1063. SIGMOND István: *A bobóc.* = Kortárs, 6/9–11. p.
1064. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: higgyetek Istenben 13.* Marslakók. = Helikon, május 10. 7. p.
1065. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: higgyetek Istenben 14.* Isten sír. [1. rész.] = Helikon, május 25. 7. p.
1066. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: higgyetek Istenben 14.* Isten sír. [2. rész.] = Helikon, június 10. 7. p.
1067. SIGMOND István: *Egy ateista tanácsa: higgyetek Istenben 15.* Látogatók. [1. rész.] = Helikon, június 25. 7. p.
1068. SIGMOND István: *Egy az Isten?* = Hítel, 6/82–83. p.
1069. SIGMOND István: *A kétarcú ember.* = Kortárs, 6/11–12. p.
1070. SIGMOND István: *Ki a legbűnösebb?* = Székelyföld, 6/11–32. p.
1071. SIGMOND István: *Látogatók.* = Hítel, 6/84–86. p.
1072. SIGMOND István: *Molekulák 10.* A csillag. = Ezredvég, 3/22–23. p.
1073. SIGMOND István: *Örök gyűlölet.* = Hítel, 6/86–88. p.
1074. SIGMOND István: *A tetszalott.* = Kortárs, 6/12–13. p.
1075. SOLYMOSI Bálint: *Egy udvari vécé és környéke.* = Élet és Irodalom, május 24. 15. p.
1076. SOMOGYI Zoltán: *148 (Már nem vagyok érdekelt).* = Kalligram, 5/39–40. p.
1077. SOMOGYI Zoltán: *174 (Vagy nem).* = Kalligram, 5/40–41. p.
1078. SOMOGYI Zoltán: *175 (Hálaima).* = Kalligram, 5/41–43. p.
1079. SOMOGYI Zoltán: *183 (Akarok mondanij).* = Kalligram, 5/43–44. p.
1080. SZABÓ András, Gy.: *A kovácsműhely.* = Magyar Napló, 5/10–11. p.
1081. SZABÓ István, M.: *Haláletűdők zongorára.* = Várad, 5/51–64. p.
1082. SZABÓ László Tibor: *Vasúti reformok.* = Ezredvég, 3/64–66. p.
1083. SZAKÁCS István Péter: *Enybitő körülmény.* = Helikon, június 25. 4–5. p.
1084. SZAKÁCS István Péter: *Flört.* = Helikon, június 25. 4. p.
1085. SZAKONYI Károly: *Örkény a Parnasz-szus Caféban.* = Tekintet, 3/19–21. p.
1086. SZALAI Zoltán: *Pünkösöd.* = Új Forrás, 6/67–72. p.
1087. SZALAY Zoltán: *Humbug.* = Híd, 5/95–108. p.
1088. SZALAY Zoltán: *Rulett.* = Palócföld, 3/51–55. p.
1089. SZARKA Klára: *A kenyér.* = Ezredvég, 3/10–17. p.
1090. SZATHMÁRI István: *A sűtemény.* = Híd, 6/3–6. p.
1091. SZATHMÁRI István: *Tört éneim.* = Új Forrás, 6/60–64. p.
1092. SZÁZ Pál: *Triptichon.* = Híd, 5/76–87. p.
1093. SZÉKELY Eszter: *Távolí érintés.* = Liget, 5/43–45. p.
1094. SZÉKELY Örs: *Ungvárnemzeti Tóth László utolsó, kézbesítetlen levele.* = Helikon, június 10. 13. p.
1095. SZERBHORVÁTH György: *Elvotári éberség.* = Ex Symposium, 2/15. p.
1096. SZILASI László: *Emlékezés.* = Élet és Irodalom, június 21. 14. p.
1097. SZILASI László: *Legördülő menü.* = Élet és Irodalom, május 24. 14. p.
1098. SZÓKE Imre Máttyás: *Beavatás.* = Irodalmi Jelen, 6/42–45. p.
1099. SZÓKE Imre Máttyás: *Hóesés.* = Irodalmi Jelen, 5/54–55. p.
1100. SZÓKE Imre Máttyás: *Kőbányai fények.* = Irodalmi Jelen, 5/56–57. p.
1101. TELLÉRY Márton: *Délelőtt.* = Liget, 6/17–22. p.
1102. TEMESI Ferenc: *Aki nem volt költő.* = Irodalmi Jelen, 6/9–14. p.
1103. TÓTH Anikó, N.: *Szakít.* = Kalligram, 5/12–11. p.
1104. TÓTH Anikó, N.: *Útjegyzetek.* Szabad ez a hely? Zella Ágnes csodálatos utazása. Hosszú az út. = Híd, 5/88–94. p.
1105. TÓTH Krisztina: *Lánc.* = Magyar Lettre Internationale, 2/39. p.
1106. TÓTH Krisztina: *A tükör.* = Eső, 2/7–10. p.
1107. TÓTH Mária: *Kutyaélet, kutyamódra.* = Helikon, június 10. 17. p.
1108. URBÁN Péter: *Csizmadia bácsi és a tűzoltó.* = Magyar Napló, 5/40–44. p.

1109. VÁMOS Miklós: *Tizenegy.* = Mozgó Világ, 5/71–75. p.
1110. VÉCSEI Rita Andrea: *Elindulok. Megkeresem.* = Élet és Irodalom, május 3. 16. p.
1111. VÉSZITY Anna: *Fecskebűvő.* = Műhely, 3/38–39. p.
1112. ZOLTAY Livia: *Repül a, repül a...* = Helikon, június 25. 19. p.

Hosszúpróza

1113. BÁN Zoltán András: *Musa panasza.* Egy darab az „Álmok a kanapén” című sorozatból. = Holmi, 6/777–783. p.
1114. BARCSA Dániel: *Brüniszkdald.* (Beszély, 17. folytatás.) = PoLiSz, 3/72–76. p.
1115. BARTÓK Imre: *A patkány éve.* (Regényrészlet.) = Tiszatáj, 5/5–17. p.
1116. BODNÁR Szilárd: *Szereltem.* (Részlet a Fakönyvből. Komáromi Gabriella jegyzetével.) = Somogy, 2/66–69. p.
1117. BORBÉLY Szilárd: *Már elment a Mesi-jás?* (Regényrészlet.) = Alföld, 6/6–15. p.
1118. CENTAURI: *Jégvágó.* (Regényrészlet.) = Alföld, 6/19–26. p.
1119. CZIGÁNY Ildikó: *Az oroszán is tűzmadár.* (Fejezet az Utolsó életem című könyvből.) = Ezredvég, 3/34–37. p.
1120. CSAPLÁR Vilmos: *Edd meg a barátodat!* (Regényrészlet.) = Alföld, 5/6–14. p.
1121. CSAPLÁR Vilmos: *Az első és a második szereltem.* (Részlet az Edd meg a barátodat! című regényből.) = Palócföld, 3/19–33. p.
1122. CSUDAY Csaba: *Dj a Paradicsomban.* (Regényrészlet.) = Kortárs, 5/5–30. p.
1123. DALOS György: *A közgazdász bukása.* (Regényrészlet.) = Kalligram, 5/3–7. p.
1124. DARVASI László: *Néhány történet a Háromemeletes mesekönyvből.* [Részlet.] = Irodalmi Szemle, 5/3–11. p.
1125. ESTERHÁZY Péter: *Egyszerű történet vessző száz oldal.* (Regényrészlet.) = Jelenkor, 5/425–429. p.
1126. ESTERHÁZY Péter: *Egyszerű történet vessző száz oldal.* [Részlet.] = Élet és Irodalom, május 31. 15. p.
1127. FEKETE Réka: *5 évszak.* Sanyika, a hot-dogos. Forró csaholások. [Részletek.] = Helikon, május 25. 12. p.
1128. HALÁSZ Margit: *Vidróczki-kódex.* (Regényrészlet.) = Tiszatáj, 6/32–38. p.
1129. HANDI Péter: *Átellenből.* [Részlet.] = Liget, 6/54–57. p.
1130. ILLYÉS Gyula: *Ítélet előtt (VII).* (Regényrészlet.) = Holmi, 5/555–573. p.
1131. ILLYÉS Gyula: *Ítélet előtt (VIII).* (Regényrészlet.) = Holmi, 6/750–767. p.
1132. JAKAB-KÖVES Gyopárka: *A konokok.* (Regényrészlet.) = Magyar Napló, 6/66–69. p.
1133. JÁKY György: *Ördögövz.* (Regényrészlet.) = Új Forrás, 6/45–57. p.
1134. KESZTHELYI Rezső: *Emlékcacska.* Első rész. = Irodalmi Jelen, 5/17–24. p.
1135. KESZTHELYI Rezső: *Emlékcacska.* (Második rész.) = Irodalmi Jelen, 6/25–35. p.
1136. KISS Noémi: *Babanéni.* (Regényrészlet.) = Magyar Lettre Internationale, 2/53–56. p.
1137. KUN Árpád: *Boldog Észak.* (Regényrészlet.) = Holmi, 6/768–772. p.
1138. LOVAS Ildikó: *Cenzúra alatti.* (Részlet egy készülő regényből.) = Híd, 6/7–14. p.
1139. NAGY ABONYI Árpád: *From Venice with love.* (Regényrészlet.) = Híd, 5/3–15. p.
1140. POTOZKY László: *Disznóölés.* (Részlet a Nappá lett lámpafény című kötetből.) = Műút, 3/6–11. p.
1141. SEBŐK László: *Reményfok.* Az Ismeretlen Beteg feljegyzései. (Részlet.) = Kortárs, 6/18–28. p.
1142. SOLYMOSI Bálint: *Keserű takony.* (Regényrészlet.) = Tiszatáj, 6/3–19. p.
1143. SOMOGYI Aranka: *Téstméltan.* (Részletek.) = Műút, 3/27. p.
1144. SZABÓ PALÓCZ Attila: *Jugosztálinista monológok.* (Részlet A legvidámabb tárhely című regényből.) = Magyar Napló, 6/64–65. p.
1145. SZÁZ Pál: *Fény.* (Regényrészlet.) = Alföld, 6/29–42. p.
1146. SZEMETHY Orsi: *A sötétség birodalma.* (Regényrészlet.) = Tekintet, 3/59–62. p.
1147. TEMESI Ferenc: *Apám.* (Regényrészlet.) = Bárka, 3/12–16. p.
1148. TEMESI Ferenc: *Apám.* (Regényrészlet.) = Tiszatáj, 6/29–31. p.
1149. TEMESI Ferenc: *Apám.* [Regényrészlet.] = Székelyföld, 6/37–41. p.
1150. TEMESI Ferenc: *Apám.* 28. (Regényrészlet.) = PoLiSz, 3/62–67. p.
1151. TURCZI István: *Hippománész: a beavatás.* (Részlet a Marokkóban a beteg párnája alá mindig tesznek tört című regényből.) = Műút, 3/14–19. p.
1152. TURCZI István: *Mindent a szemnek.* (Részlet a Minden kezdett című regényből.) = Tiszatáj, 5/23–33. p.

1153. ZSÁGOT András: *Kalandozások a helyesírás világában I.* Tilos a dohányzás! [Részlet.] = Kalligram, 6/68–71. p.
1154. ZSÁGOT András: *Kalandozások a helyesírás világában IV.* [Részlet.] = Vár, 2/34–37. p.

Közönség előtt előadásra szánt mű

1155. EGRESSY Zoltán: *Idősutazás.* (Komédia.) = Jelenkor, 6/561–596. p.
1156. HÁY János: *Keresztelkedés.* [Jelenet.] = Irodalmi Szemle, 6/67–70. p.
1157. SZABÓ PALÓCZ Attila: *Akár állatmese is lehetett volna, de mégsem az lett...* [Dráma.] = Napút, 4/18–23. p.

Átmeneti műfajok

1158. ACZÉL Géza: *(színo)lira.* agyonüt. agyrém. agyszélhűdés. agyondolgozza magát. agyonkínóz. agyonlól. [Prózaversek.] = Tiszatáj, 6/20–22. p.
1159. ACZÉL Géza: *(színo)lira.* ajánl. ajánlatos. ájtatos. [Prózaversek.] = Műhely, 3/16. p.
1160. ACZÉL Géza: *(színo)lira.* akadályoz. akadékoskodik. akadékoskodó. [Prózaversek.] = Alföld, 5/4–5. p.
1161. ACZÉL Géza: *(színo)lira.* akaratlan. akaratos. akaratoskodik. akaratosság. akárcsak. akárhány. [Prózaversek.] = Bárka, 3/7–9. p.
1162. ACZÉL Géza: *(színo)lira.* akárhányszor. akárhogy. akárhol. akárhonnan. akárhozza. akárhí. [Prózaversek.] = Kortárs, 6/15–16. p.
1163. ACZÉL Géza: *(színo)lira.* akármikor. akármilyen. akarnok. [Prózaversek.] = 2000, 6/44–45. p.
1164. ADY András: *+Rögtönzött.* [Prózavers.] = Várad, 5/23. p.
1165. ADY András: *Abból aztán ne!* [Prózavers.] = Várad, 5/21. p.
1166. ADY András: *De más.* [Prózavers.] = Várad, 5/22. p.
1167. ADY András: *Facies.* [Prózavers.] = Várad, 5/22. p.

1168. ADY András: *Falakra!* [Prózavers.] = Várad, 5/21–22. p.
1169. ADY András: *Família.* [Prózavers.] = Várad, 5/24. p.
1170. ADY András: *Kiindulok.* [Prózavers.] = Várad, 5/21. p.
1171. ADY András: *...Mint száz.* [Prózavers.] = Várad, 5/24. p.
1172. ADY András: *Nobile!* [Prózavers.] = Várad, 5/23. p.
1173. ADY András: *Post-konceptuális.* [Prózavers.] = Várad, 5/23. p.
1174. CZILCZER Olga: *Erre a ritmusra.* [Prózavers.] = Műhely, 3/32. p.
1175. DOBAI Bálint: *Titántorki Sámson.* Metálmítosz. [Elbeszélő költemény, részlet.] = Székelyföld, 5/58–64. p.
1176. FÖLDES László Hobo: *Részegek indulója.* [Dalszöveg.] = Új Forrás, 6/44. p.
1177. PALLAI Károly Sándor: *Fényesen gurulsz.* [Prózavers.] = Palócföld, 3/9. p.
1178. PALLAI Károly Sándor: *Nagy izé az ablakon.* [Prózavers.] = Palócföld, 3/8. p.
1179. PALLAI Károly Sándor: *Szészórt repedések.* [Prózavers.] = Palócföld, 3/10. p.
1180. PALLAI Károly Sándor: *Történelemmé ettük.* [Prózavers.] = Palócföld, 3/7. p.
1181. PONGRÁCZ Ágnes: *negyven daktílus.* [Prózavers.] = Napút, 4/67–68. p.
1182. TUSNÁDY László: *Az édesfészek.* (Részlet a Liszt-eposz 6. énekeiből.) = PoLiSz, 3/109. p.

Kevert műfajok

1183. CZAKÓ Gábor: *Még egy ember.* Filmnovella. = Irodalmi Jelen, 5/9–13. p.
1184. JÓNÁS Tamás: *Büvölő.* [Vers és próza.] = Irodalmi Jelen, 6/61–63. p.
1185. JÓNÁS Tamás: *Szent kudarc.* [Vers és próza.] = Irodalmi Jelen, 6/63–65. p.
1186. MAURITS Ferenc: *Madridi séták.* Goya és a Prado dicsérete. [Versek képekkel.] = Híd, 6/24–36. p.
1187. VESZTERGOM Andrea: *Záróra.* Kyrie. 2003 – Az első. Záróra. 2003 – Csontsovány. Iskolák és börtönök. 2003 – Egy cigi. Amiért még érdemes lehet. 2008 – Kulcsra zárva. [Versek, novellák.] = Irodalmi Jelen, 5/45–53. p.

(Összeállította: MICSKEI-KÖRÖS KATA)

SZÁMUNK SZERZŐI

BALI DÁVID (1990) kritikus

BAYER ANTAL (1955) a Magyar Képregény Szövetség alapító elnöke, a Képregény Blog szerkesztője

DEMUS ZSÓFIA (1989) kritikus

DUNAI TAMÁS (1981) médiakutató, a Debreceni Egyetem oktatója

HLAVACSKA ANDRÁS (1989) kritikus

SZABÓ ZOLTÁN ÁDÁM (1979) a Kepregeny.net (Kilencedik.hu) szerkesztője

P. SZATHMÁRY ISTVÁN (1978) újságíró, grafikus, az ELTE Filozófiatudományi Doktori Iskolájának hallgatója

SZATHMÁRY-KELLERMANN VIKTÓRIA (1984) polonista, műfordító

VASS NORBERT (1985) történész, kritikus

VINCZE FERENC (1979) író, irodalomtörténész, a Szépirodalmi Figyelő rovatvezetője

MAGYARORSZÁG VOLT AZ IDEI MOSZKVAI NEMZETKÖZI KÖNYVKIÁLLÍTÁS ÉS VÁSÁR DÍSZVENDÉGE

Szeptember 4–9. között rendezték meg a 26. Moszkvai Nemzetközi Könyvkiállítást és Vásárt, amelyen Magyarország díszvendégként szerepelt. A vásárt Navracsics Tibor miniszterelnök-helyettes nyitotta meg, aki kiemelte, hogy egy könyv a nemzetek közötti barátságot is megalapozhatja, illetve megerősítheti. A szervezők tájékoztatása szerint a hat nap alatt több mint 200 000 fizetővendég látogatott ki a helyszínre, a gyerekek és az iskolások részére pedig az idei évtől kezdődően ingyenes volt a rendezvény, így velük együtt a látogatók száma a negyedmilliót is elérte.

Magyarország a közvetlenül a főbejáratnál található, több mint 200 négyzetméteres standon mutatkozhatott be. A stand funkcióját tekintve több részre oszlott: elől egy kávézó várta az érdeklődőket, ahol a Balassi Intézet Moszkvai Kulturális Intézetének főszakácsa tartott minden nap főzőbemutatót, illetve különféle magyaros ételek közül választhattak az odalátogatók (pl. gulyásleves, tárkonyos raguleves, paprikás csirke). A középső részen, a polcokon mintegy ezer könyv sorakozott, melyek 20–30%-a orosz nyelven megjelent magyar témájú kötetekből állt, a többi könyv pedig a magyar kiadók által összeállított magyar nyelvű, a magyar könyvkultúra széles spektrumát bemutató mű volt. Sok könyv fogyott, elsősorban az orosz nyelvű kötetek, de számos művészeti album, szótár és gyerekkönyv is gazdára talált. A legkisebbeknek külön gyerekkuckót alakítottunk ki, ahol kedvükre válogathattak a legkülönfélébb mesekönyvek közül. A stand leglátogatottabb része a pódium volt, ahol hat napon át reggeltől este hatig folyamatosan programok várták az odalátogatókat. Szerencsére nem panaszkodhatunk, minden programunkat élénk érdeklődés övezte, lett légyen az könyvbemutató, kerekasztal-beszélgetés vagy néptánc.

A Kecskeméti Táncegyüttesből két fiatal táncospár üveges táncot és legényest mutatott be három napon át, amellyel kirobbanó sikert arattak. Az Osztrovszkij színház színészei Örkény István *Tóték* című művét dolgozták át a vásári színpadra, mely előadás szintén népes közönséget vonzott. Ugyancsak szeptember 4-én került sor Natalija Nyikityina *Hazatérek hozzád* című művének bemutatójára, mely könyv már hónapokkal korábban megjelent magyar nyelven a Libri Kiadó gondozásában. A moszkvai könyvbemutatón Halmos Ádám, a kiadó igazgatója beszélgetett a mű szerzőjével.

A könyvvásár alkalmából hat vadonatúj kötet jelent meg magyar szerzőktől orosz fordításban, a klasszikus drámától a kortárs regényig. Örkény István válogatáskötete a *Voronyezs* című színművet tartalmazza, valamint több Örkény-prózát és publicisztikát Tatyjana Voronkina fordításában. Ugyancsak erre az alkalomra jelent meg az Orosz Állami Idegennyelvű Könyvtár kiadásában Csáth Géza novelláskötete, melyet Okszana Jakimenko, a szentpétervári egyetem magyarnyelv-oktatója, egyben a kötet szerkesztője és társfordítója mutatott be.

Pénteken került sor Janikovszky Éva *Kire ütött ez a gyerek* című kötetének bemutatójára, melyen a szerző fia, a történetek valódi főszereplője, Janikovszky János vett részt, aki elmondta, nagyon örül, hogy édesanyjának immár a harmadik kötete jelenik meg oroszul. Azt is fontosnak tartja, hogy

ezek mind igazodnak az eredeti kiadáshoz, és a könyvek Réber László rajzaival jelennek meg, akinek egyébként szintén látható volt egy kisebb kiállítás a standon.

A vásár leginkább várt vendége a 84 éves Kányádi Sándor volt, aki *Világlátott egérke* című kötetének bemutatójára látogatott el Moszkvába. A könyvbemutatót a Kányádi Sándor megzenésített verseiből összeállított Kaláka-koncert követte, amelyen felnőttek és gyerekek egyaránt nagy örömmel vettek részt.

A fiatal gyerekkönyves szerzőnő, Berg Judit *Ruminija* szintén Tatjana Voronkina fordításában jelent meg. A fordító elmondta, mennyire élvezte Rumini kalandjainak fordítását, és alig várja, hogy megbízzák a következő kötettel. A szerzővel nemcsak a könyvvásáron találkozhattak az orosz olvasók, de a Russia Today angol nyelvű hírcsatornán is népszerűsíthette kötetét. Ugyancsak ismert kortárs szerzőt köszönthettünk Háy János személyében, akinek *A gyerek* című műve jelent meg orosz nyelven.

Égy egész sor további, magyarról oroszra átültetett vagy magyar vonatkozású könyv is megjelent az utóbbi hónapokban, amelyeket ugyancsak bemutattuk a látogatóknak. Van köztük új magyar nyelvkönyv, Budapest-útikönyv, de színes összeállítás is Liszt Ferenc vagy éppen Solti György oroszországi fellépéseiről.

A kerekasztal-beszélgetések keretében Jurij Poljakov, a neves Lityeratur-naja Gazeta főszerkesztője, az orosz–magyar baráti társaság elnöke Goretity József irodalmár-műfordítóval, valamint M. Nagy Miklóssal, az Európa Kiadó igazgatójával beszélgetett magyarul megjelent műveiről, illetve az orosz irodalom szerepéről Magyarországon.

A magyar szépirodalom oroszországi esélyeit latolgató beszélgetésen két magyar kiadó igazgatója (Magvető, Európa), valamint három orosz kiadó képviselője vett részt, akik elmondták, hogy szívesen adnak ki magyar szerzőket, és úgy látják, hogy még sok felfedezetlen mű várja, hogy lefordítsák. A magyar kiadók borúsabban látták a helyzetet, szerintük nagyon nehéz kortárs szerzőket eladni Oroszországban, de a beszélgetés végére, a kiadók lelkesedése láttán, ők is biztatóbbnak vélték a jövőt.

Az irodalmi eseményeken túl is igyekeztünk minél sokszínűbb programokkal fogadni a látogatókat. Nagy sikert arattak az orosz közönség körében a Kecskeméti Táncegyüttes néptáncbemutatói, a Kaláka együttes koncertjei, a 20. századi világhíres magyar fentelalókat bemutató kiállítás, valamint a 19. századi magyar találmányok interaktív bemutatói is. A már említett gasztronómiai bemutatókon kívül minden délben rövid magyar nyelvrán is részt vehettek az érdeklődők, melyen a Balassi Intézet oroszra lefordított kis túlélő szótárából ismerhették meg a legszükségesebb magyar kifejezéseket azok kiejtésével együtt.

Moszkvai szereplésünkkel az volt a legfontosabb célunk, hogy Oroszországban újra felfedezzék a magyar irodalmat és általában a magyar kultúrát, továbbá hogy ezáltal hosszabb távra is új lendületet adjunk a magyar könyv iránti érdeklődésnek, mind az orosz olvasók, mind a kiadók körében.

KOMMENTÁR: A MAGYARÁZAT

A 2013/3. SZÁM TARTALMÁBÓL:

Ablonczy Bálint – Békés Márton:

A Lukacs-óvoda és növendékei

John Lukacs: *Hozzászólások*

a legújabbkori magyar történelemhez

(a kézirat fakszimiléje)

MŰHELY

Hatos Pál: *Székfű Gyula és a nemzedék*

toposza

Mezei Balázs: *Az Egyesült Államok-beli*

konzervatív eszé kialakulása [I.]

NÉPIEK, PARASZTPÁRTIAK, KONZERVATÍVOK

Bartha Ákos: *A földkérdés mentén –*

Népiek és konzervatívok a két világháború

közt Magyarországon

Papp István: *A harmadik út harmadik útja – Kovács Imre helye a népi mozgalomban:*

1934–1944

Paár Ádám: *„A néppel a népért”? A Nemzeti Parasztpárt Győr–Moson megyében*

VENDÉGOLDAL

Böcskei Balázs: *Deficitekkel küzdő baloldal, avagy csak az a jobboldal ne lenne –*

A rendszerváltás utáni politikai baloldal viszonya a hagyomány(á)hoz, Európához

és a nemzetállamhoz

SZEMLE

Hahner Péter: *Még mindig Camelot? (Bill O'Reilly és Martin Dugard*

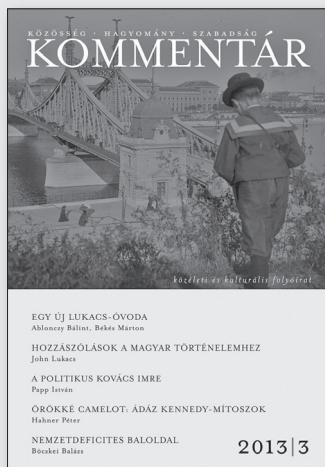
Kennedy-könyvéről)

Máthé Áron: *Kísértet járja be a történelemtudományt (a Krausz Tamás*

főszerkesztette A magyar megszálló csapatok a Szovjetunióban című könyvről)

Csunderlik Péter: *Legyen vörös (Hajdu Tibor Károlyi-könyvéről)*

Eőry Áron: *„A közélet vizein is úszkáltam” (Várady Imre naplójáról)*

Publishing Hungary

MAGYARORSZÁG A NEMZETKÖZI GÖTEBORGAI KÖNYVVÁSÁRON

2013. szeptember 26-29.

Szeptember 27. péntek

15.20-15.40 EURÓPAI ROMÁK – A TÁRSADALOM REJTETT ERŐFORRÁSAI

A beszélgetés résztvevői: Doncsev András államtitkár, EMMI és Cecilia Malmström, EU-biztos. Moderátor: Anders Wejryd, a Svéd Egyház vezető püspöke. Az idei könyvvásár egyik fő témája a romák helyzete Európában.

Szeptember 28. szombat

12.00-12.30 HARMAT CSILLAGON

Kányádi Sándor beszélget svéd fordítójával, Ove Berglunddal. Közös program a vásár idei díszvendégével, Romániával

13.00-13.45 SVÉD-MAGYAR KAPCSOLATOK

Kerekasztal-beszélgetés. Résztvevők: Szentmártoni János, a Magyar Írószövetség elnöke, Gunnar Ardelius, a Svéd Írószövetség elnöke, László Noémi, az Erdélyi Magyar Írók Ligája elnöke, Kukorelly Endre, a Szépirok Társasága vezetőségi tagja. Téma: fordítás, könyvkiadás, a svéd és a magyar irodalmi élet kapcsolata, nehézségek, lehetőségek.

13.50-14.05 EGY ROMA-MAGYAR ERDÉLYI KÖLTŐ

Rafi Lajos emlékére. Ove Berglund, fordító emlékezik.

14.10-15.00 VALAKI JÁRA FÁK HEGYÉN

Kányadi Sándor, romániai magyar költő és svéd fordítója, Ove Berglund beszélgetnek.

15.15-16.30 BESZÉLGETÉS HÁROM KORTÁRS MAGYAR ÍRÓVAL, KÖLTŐVEL

Kiss Judit Ágnes, Kukorelly Endre és László Noémi bemutatkozása.

17.00-17.45 A KALÁKA EGYÜTTES ÉS KÁNYÁDI SÁNDOR – KONCERT

www.balassi-intezet.hu • www.publishinghungary.hu

*A Balassi Intézet
egy svéd nyelvű katalógust is megjelentet,
mely olyan írókra kívánja felhívni
a svéd kiadók és a közönség figyelmét,
akik Svédországban még nem ismertek.*

nka
Nemzeti Kulturális Alap

 Balassi
Intézet

RADVÁNSZKY ANIKÓ (SZERK.)
„Figyeljétek a mesélő embert”
Esszék és tanulmányok Lengyel Péterről

2013, 640 oldal, 4500 Ft

A „Nyájas Olvasó” egy, az egyszerűség kedvéért nevezzük így: tanulmánygyűjteményt tart most a kezében, amely Lengyel Péter, a kortárs magyar prózairodalom egyik kiemelkedő jelentőségű alkotójának pályáját tekinti át. Ha meg kellene nevezni néhány kulcsszót e próza jellemzésére, akkor a mese, a történet, a nyomozás mindenképpen közöttük lenne. A nyomozás arra utal, hogy a történet ugyan nehezen kibogozható, s bár mindig maradnak homályos részletek, megfeytetlen mozzanatok, az igazság és a valóság azért felvillantható. A mesélés, a történet elmondása ezért is kitüntetett fontosságú elem ebben a pró-

zában, mert lényegében minden Lengyel-szöveg arra utal hol világosan, hol rejtélyesen, hogy egyetlen történet részesei vagyunk mindannyian. Lengyel Péter e tekintetben archaikus szerző, és a klasszikus modernitás alapjain szocializálódott: látja a széttördelt egészet, s ezért láttatja a töredékeket, de mindig mögéjük rajzolja egészüket is. Regényei ezért is hatalmas olvasmányok: úgy mutatják az elbeszélés nehézségeit, hogy közben a „nyájas olvasó” (és azért nyájas, mert a szerző valóban nyájasként kezeli) falja a történetet. Tökéletesen igaza volt egykoron Balassa Péternek (aki igazi nagy olvasója volt Lengyel Péternek) abban, hogy „prózájának hihetetlen előzékenysége, olvasó-központúsága” van. Nyájas az olvasóhoz. Ars poeticája talán éppen ezzel foglalható össze: őrzés, elmondás és továbbadás. A regény ezek szerint nem csak esztétikai kategória, s ezzel az állásponttal minden bizonnyal meglehetősen egyedül áll Lengyel Péter. Mondjuk így: magányos.

DÉRCZY PÉTER

A kötet megrendelhető vagy kedvezményesen megvásárolható a kiadó szerkesztőségében: Ráció Kiadó • 1072 Budapest, Akácfa utca 20.
tel.: (1) 321-8023 • fax: (1) 402-1293 • e-mail: racio@racio.hu • www.racio.hu

ISSN 1585-3829

9 771585 382003

1 3 0 0 4

Ára: 600 Ft

